

I Q R A

EESTI MOSLEMITE KUUKIRI NR 8.

MÄRTS 2010 /

RABI AL-AWWAL/RABI AL-AKHAR 1431

ÜLESKUTSE!

KUS ON ISLAMITEADUST?

**ISLAMI TEADUSE KULDAJA
SUURIMAD TEADLASED**

Hadithinurk ja Fatwad teaduse kohta

ВЛИЯНИЕ ИСЛАМА НА

СРЕДНЕВЕКОВУЮ ЕВРОПУ

ISLAM JA TEADUS

Assalamu alikum warahmatullahi wabarakatuh!

Käesoleva kuukirja peateemaks on islam ja teadus. Teadusele on pühendatud nii kuukirja esimesed artiklid kui ka *hadithinurk* ja *fatwad*. Loomulikult jätkame oma rubriikidega, seega võite ka seekord lugeda "Mosleminaise käsiraamatut", osa saada elust Marokos ja Bahrainis ning õppida marokolaste moodi süüa tegema. Araabia keele õppega oleme aga jõudnud juba nii kaugemale, et võime õpiku abiga asuda grammatika ja lugemise kallale.

Meeldivat lugemist!

Fi amani llah!

Kuukirja koostajad

SISUKORD

---

1. Islam ja teadus (Aisha)	4
2. Kus on islamiteadust? (Aisha)	5
1) kodus	
2) koolis	
3) põllumajanduses ja kaubanduses	
4) haiglas	
5) linnas	
6) maailma uurimas	
3. Islami teaduse kuldaja suurimad teadlased (Aisha)	11
4. Moslemipäevikud (Amina, Fatima)	16
5. Bahrain - pärlid, palmid ja moslemid (Amina Bahrainist)	19
6. Minu Maroko ("Tolerantsust on maailmale vaja!") (Kätlin Hommik-Mrabte)	22
7. Mosleminaise käsiraamat (Khadija)	25
8. Pudrupotike, keeda! Pilk Maroko kööki (Sarah Irimaalt)	31
9. Koraaninurk: suurad 95-96	34
10. Hadithinurk: teadmised ja usk	37
11. Fatwad: teadmised ja teadus	42
12. Õpime araabia keelt! (õppetükid 1 & 2)	45
13. Lastele (Sarah Egiptusest)	57
14. Üleskutse!	60
15. Ristsõna usinatele	61
16. ВЛИЯНИЕ ИСЛАМА НА СРЕДНЕВЕКОВУЮ ЕВРОПУ	62

ISLAM JA TEADUS

Koostanud: Aisha

Islam õpetab inimest oma intelligentsi ja tähelepanuvõimet kasutama. Kindlasti pole juhus, et Jumal saatis kõige esimese ilmutusena Muhammedile (saws) läbi ingel Gabrieli just järgnevad sõnad:

„Iqra bismi rabbik alladhi khalaqa ...“ (96:1)
„Õpi/loe/retsiteeri oma Isanda nimel, kes on loonud ...“.

Seega kõige esimeseks käsuks moslemitele ei ole mitte palvetamine, paastumine või palverännak, vaid hoopis igasugune enesetäiendamine. Meie Looja tahab, et uuriksime meid ümbritsevat maailma ning õpiksime seeläbi tundma oma Isanda vägevust, kuna mitte keegi teine peale Tema ei oleks suuteline looma nii täiuslikku „kellavärki“, nagu seda on maailm.

Eurooplased on harjunud mõttega, mille kohaselt usk ja teadus kokku käia ei saa. Selle eelarvamuse on neile sisse harjutanud pime keskaeg, kus kõike valitses kirik ja teadus mandus. Islamis käivad aga usk ja teadus käsikäes – ei saa olla üht ilma teiseta ja vastupidi.

Varajaste islami vallutuste käigus, mida juhtis põhiliselt Khalid ibn Al-Walid, vallutasid moslemid hiiglasliku Pärsia impeeriumi ja rohkem kui poole Bütsantsist, lükates islami impeeriumi piirid üle Lähis-Ida Kesk-Aasiasse ja

Põhja-Aafrikasse ning laiendades neid hiljem edasi India subkontinendile, Itaaliasse ja Ibeeria poolsaarele. Islami tsivilisatsioon sai pärandiks kaasa vana Lähis-Ida, Pärsia, Kreeka ja India teadmistepagasi ja oskused.

Mõne aasta jooksul peale islami leviku algust puhkesid õitsele suured tsivilisatsioonid ja ülikoolid. Ida ja lääne ideede ja uute ning vanade mõttesuundade süntees tõi kaasa suured edusammud meditsiinis, matemaatikas, füüsikas, astronoomias, geograafias, arhitektuuris, kunstis, kirjanduses ja ajaloos. Mitmed olulised süsteemid, nagu algebra, araabia numbrid ja nulli mõiste (ülioluline matemaatika edenemiseks), toodi keskaegsesse Euroopasse moslemimaailmast. Keerulised instrumendid, mis tegid võimalikuks keskaegse Euroopa avastusreisid, nagu näiteks astrolaab, kvadrant ja head navigeerimiskaardid, töötasid samuti välja moslemid.

Peale 800 aastat Hispaania valitsemist on moslemid ka sinna jätnud väga sügava jälje – 15% kogu hispaania keele sõnavarast on araabia päritolu; sealhulgas enamus sellest kuulub põllumajanduse, meditsiini ja muude teaduste valdkonda.

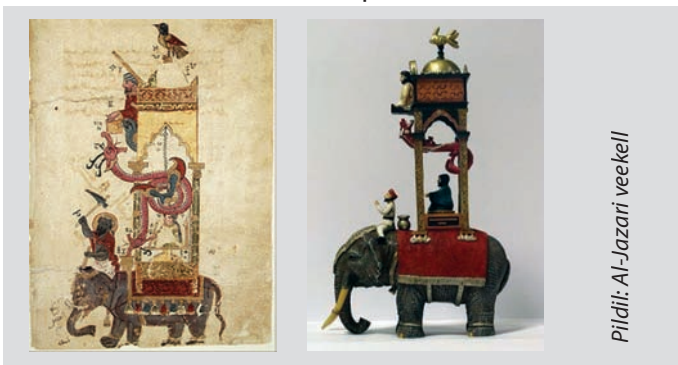
Teadus on islamimaailma suurim panus modernsesse maailma. Aga mida täpsemalt on islamimaailma teaduse areng meie ellu lisanud? Kõigest muidugi juttu teha ei jõua, kuid püüame vähemasti asjast aimugi saada, piiludes islami teadusemaailma ukse vahelt vaikselt sisse.

KUS ON ISLAMITEADUST?

Koostanud ja tõlkinud: Aisha

KODUS

Alates 8. sajandist on islami traditsioon ja kultuur mõjutanud meie stiili, söömis- ja muid harjumusi. Enamik meist ei tulegi selle peale, et oleme siiani kõigest sellest väga mõjutatud, kuigi peame enamikku taolisi leiutisi oma elu nii normaalseks osaks, et ei pane neid tähelegi. Vaadake oma kodus ringi ja mõelge, mis sellest kõigest, mis teid ümbritseb, võiks olla pärit islamimaailmast?

Kas teadsite näiteks, et Al-Jazari leiutas juba ligi 800 aastat tagasi veekella, mis näitas aega minuti täpsusega? Ka pendelkell leiutati islamimaailmas. Selle leiutajaks oli 10. sajandil elanud ibn Yunus. Ka sisse-välja (on/off) nupp pärineb islamimaailmast. Algselt käivitati ja lülitati selle abil välja veekellasid. Peale veekella ja pendelkella on moslemid leiutanud ka näiteks astronoomilise äratuskella, hammasratastega kella ja raskuse abil töötava mercury-kella.

Vaibatraditsioon pärineb islamimaailmast, kust võime leida pea lõputu hulga vaibastiile, mitmeid iga riigi kohta. Tuntuimad on vahest Pärsia ja Maroko vaibad. Kohv on iga läänemaailma perekonna hommikusöögi nii tavaline osa, et me ei oska endalt küsida, kust see tegelikult pärit on. Esimest korda hakati kohvi keetma 9.

sajandi Jeemenis, kust see komme viidi edasi Kairosse. 13. sajandil jõudis kohvi Türgi ja alles alates 16. sajandist on võimalik seda jooki maitsta ka Euroopas, kuhu üks Venetsia kaupmees selle tõi.

Islamimaailm on palju ära teinud ka meie igapäevase hügieeni heaks. Samal ajal, kui keskaeg oli Euroopas tuntud kui räpane ja hügieeni eirav periood, arendasid moslemid juba 7. sajandil välja äärmiselt hügieenilise elukorralduse, mis oli populaarne nii rikaste kui tavainimeste hulgas. Näiteks on nii tahke seep, šampoon kui ka harjumus hambaid pesta pärit just sealt. **Hambaharja eellaseks peetakse miswakipuu oksa**, millega juba Prohvet Muhammedki (saws) oma hambaid puhastas. Miswak sisaldab aineid, mis on analoogsed tänapäevastes hambapastades kasutatavatele. Kosmeetilist hambahooldust ja hambavalgendamist kirjeldab aga Abulcasis oma teoses „Al-Tasrif“ juba 1000. aasta paiku.

Moslemid töötasid välja ka tehnikat, mille abil toota roosivett. Oletatavasti sai see alguse Pärsias. Ka sõna „roos“ ise pärineb just pärsia keelest. Moslemid tõid roositaimed Hispaaniasse, kust need edasi Euroopasse levisid.

Naiste ilu tarvis on olulisel kohal ka hennaga juuste värvimise traditsioon, mis pärineb samuti islamimaailmast. Parfüümitööstusele panid aluse kaks andekat moslemit, Jabir ibn Hayyan ja Al-Kindi, kes arendasid selleks otstarbeks välja mitmeid tehnikaid, nagu näiteks destilleerimine, evaporatsioon ja filtratsioon.

Esimene kosmeetikakool ja ilusalong avati juba 9. sajandil islami impeeriumi kuuluvas Hispaanias. Kooli omanik õpetas Hispaania naistele näiteks seda, kuidas soovimatuid kehakarvu erinevate vahendite abil eemaldada. Abulcasis kirjeldab oma teoses „Al-Tasrif“, kuidas blonde juukseid mustaks värvida ja vastupidi või kuidas lokkidest lahti saada. Abulcasis on ka esimeste tahkete huulepulkade ja käte- ning päikesekreemi leiutaja. Ziryab leiutas 9. sajandil deodorandi kaenla alla kasutamiseks.

8. sajandil kolis Bagdadist islami impeeriumi Euroopa ossa – Hispaaniasse – mees, kelle hüüdnimi oli Mustlind. Ta tõi endaga kaasa eraldi igaks aastaajaks ette nähtud rõivad ja kolmekäigulise söömaaja etiketi. Kolmekäiguline lõuna nägi ette supi, pearoa ja magustoidu pakumist.

Ventilaatorid leiutati Egiptuses, neid oli keskaegse Kairo pea igas majapidamises ja neid võis osta väga erineva suuruse ja hinnaga.

Moslemid õppisid paberitegemiskunsti hiinlastelt, kuid arendasid seda edasi, kasutades lina asemel mooruspuu koort ning puidust trükiplokkide asemel metallist või klaasist plokkide. Ka raamatute köitmiskunsti arendasid nad väga revolutsiooniliselt edasi, muutes raamatud tänu siidkõitele hulga kergemaks. Raamatud ise pandi

nahkkaante vahele, et need oleks niiskuse suhtes vähem tundlikud. Raamatute müügist sai tõeline majandusharu. 12. sajandil näiteks oli Marrakechi linnas tänav nimega Kutubiyyn („raamatumüüjad“), kus oli üle 100 raamatu-kaupluse.

Esimene täitesulepea leiutati juba 10. sajandil, kui Egiptuse kaliif nõudis kirjapulka, mis ei määriks ta riideid ja mida ei peaks pidevalt tindi sisse kastma.

Kui soovime suvel oma tavapärase kodu asemel veidi aega looduses veeta, kasutame tihti magamiseks telki,

mis on arabiamaailma üks vanimaid sümboleid. Türklased muutsid telgi igapäevast funktsiooni elupaigana ning tegid sellest suurejoonelise „välimajakese“, kus valitseja oma reise ajal puhata võis. Samas funktsioon on telgil ka Euroopas.

Leiutisi on veel hulgaliselt, kuid huvitavamatest tasuks vast veel mainida näiteks tulekindlat paberit, pimedas helendavat tinti, roostevaba rauda ja veekindlat riidet.

KOOLIS

Juba 10. sajandil peeti islamimaailmas haridust nii oluliseks, et mošeede juurde hakati peale kõrgemate õppeasutuste looma ka algkooli ehk maktabe. 11. sajandi kuulus teadlane **Ibn Sina** (Euroopas tuntud kui Avicenna) kirjutas, et lapsed peaksid koolis käima 6-14 eluaastani ja just klassis koos õppimine, kus mängivad

kaasa ka võistlusmoment ja kartus teiste ees häbisse jääda, motiveerib lapsi paremini õppima kui eratuutorid. Lastele õpetati algkoolis põhiliselt Koraani, metafüüsikat, keeli, kirjandust, islami eetikat ja käsitööd. Alates 14. eluaastast võis õpilane spetsialiseeruda lugemisele, käsitööle, kirjandusele, jutlustamisele, meditsiinile, geomeetria, kaubandusele või mõnele muule ainele, mida tal oma tulevikuks valitud ametis vaja läks.

Järgmises ehk kõrghariduse õppestaadiumis oli võimalik õppida filosoofiat, loogikat, matemaatikat, ajalugu, poliitikat, eetikat, muusikat, metafüüsikat, meditsiini, astronoomiat, keemiat jm.

Kõrgharidust jagavatest asutustest võis eraldada kolledžit, kus õpetati põhiliselt islami seadust ja teoloogiat, ja ülikooli, kus sai spetsialiseeruda väga paljudele erinevatele erialadele, mis olid jagatud omaette teaduskondadesse või osakondadesse. Nende kõrgharidust jagavate koolide üldnimetusena kasutati sõna madrasa. Kuulsaim madrasa on 10. sajandil asutatud Al-Azhar, mis tegutseb praeguti ülikoolina. 1155. ja 1260. aasta vahel oli näiteks Kairos 75 madrasat, Damaskuses 51, Aleppos 44. Eraldi madrasasid loodi ka näiteks meditsiini ja õigusteaduse õpetamiseks.

Araabiakeelne sõna žami' tähendab mošeed, samas kui žami'a tähistab ülikooli. Esimesed tänapäevases mõistes ülikoolid tekkisid islamimaailmas mošeede juures juba tuhat aastat tagasi. Usk ja teadus toimisid seal väga sõb-

ralikult kõrvuti, ilma igasuguste vastuoludeta. Islami heategevusorganisatsioonid andsid juba siis tublide, kuid piiratud võimalustega õpilaste toetuseks välja stipendiume; loengud olid rasked (eriti meditsiinis) ja eksamid pikad ning kõrgeid teadmisi nõudvad.

Maailma vanim akadeemilist kraadi väljastav ülikool asub Marokos. Selle asutajaks oli rikka kaupmehe tütar Fatima Al-Fihri. Al-Karaouine'i ülikool ja mošee asub Fesis ja avas oma ukseid juba 859. aastal.

Kuna aina rohkem õpilasi lõpetas ülikooli ja neid oli aina

Pildil: Al-Karaouine'i ülikool ja mošee, sisevaade

raskem kõiki meeles pidada, hakati välja andma ižazasid, mida peetakse tänapäeva bakalaureusediplomi eelkäijateks.

Ülikooliloenguid peeti tavaliselt õppegrupis, kus õpilased istusid õpetaja ümber. Kui õpilasi sai liiga palju, istus õpetaja kõrgemale kohale, mida kutsuti kursi (järi, tool). Selle järgi nimetatakse tänapäeval inglise keelt kõnelevas maailmas õppejõudu chairperson.

Naised mängisid õppeasutuste loomises suurt rolli. Näiteks 12. ja 13. sajandil Damaskuses asutatud 160st mošeed ja koolist 26 asutajateks olid naised. Keskaegses islamimaailmas olid naistel väga head võimalused head haridust saada. Ka nendel oli õigus koolides õppida, diplomeid saada ning õpetlasteks ja õpetajateks hakata. Eriti just haritud perekondades hoolitseti ühtviisi hästi nii poegade kui ka tütarde kõrge haridustaseme eest. Ibn Asakir näiteks tunnistas, et oma elu jooksul oli ta õpinud kokku tervelt 80 naisõpetlase käe all. 15. sajandil koostas Al-Sakhawi 12-köitelise biograafilise sõnaraamatu naisõpetlastest, kust võib lugeda 1075 naisõpetlase kohta. Oxfordi Islami Uurimiskeskuse juures töötav õpet-

lane Muhammad Akram Nadwi omakorda on kirjutanud 40-köitelise teose ligi 8000st naisest-hadithiõpetlasest. Kasutades babüloonlastelt, egiptlastelt, kreeklastelt, hiinlastelt ja indialastelt saadud teadmisi, arendasid moslemid teadusliku täpsusega ning eksperimentide kaudu edasi pea igat teadusvaldkonda.

Moslemitest teadlased panid rohkem rõhku eksperimenterimisele kui seda vanades tsivilisatsioonides oli tehtud. Samuti kombineerisid nad vabalt teooriat ja praktikat, seega ei olnud sugugi ebatavaline, kui teatud ala teadlased olid õppinud ka vastava alaga seotud käsitööd.

9.-13. sajandil töötas Bagdadis kaliifi valvsa pilgu all Tarkuse Koda (bait al-hikma), mille sarnast polnud kunagi maailmas veel olnud. See asutus kujutas endast üheaegselt raamatukogu ja tõlkekeskust. Tõlkekeskuses töötas suur hulk õpetlasi ja keeleteadlasi, kelle ülesandeks oli kõikvõimalikke teaduslikke teoseid Euroopa ja muudest keeltest araabia keelde tõlkida. Nii näiteks on tänu sellele meieni jõudnud Aristotelese ja Platoni teosed, mille kesk-aegne kirik paganlikeks tembeldas ning hävitada lasi. Need tõlgiti Tarkuse Kojas araabia keelde ja nad jõudsid renessansiajal läbi Hispaania uuesti Euroopasse, kus nad jälle Euroopa keeltesse tõlgiti. Kui moslemid ei oleks nende paljude väärtuslike teoste tõlkimise ja säilitamisega nii palju vaeva näinud, oleks Euroopa teaduse- ja filosoofiaajaloost väga oluline osa puudu.

Peale tõlketöö tegeldi Tarkuse Kojas, nagu ka ülikoolides üle terve islamimaailma, väga aktiivselt ka teaduse arenguga. Pole siis ime, et arendati väga kõrgele tasemele nii paljusid teadusharusid, mille hulka kuuluvad näiteks meditsiin, matemaatika, füüsika, keemia, astronoomia, geograafia, arhitektuur jne. Koos teadmistega toodi Euroopasse ka hulk vastavat araabiakeelset sõnavara. Nii kasutame me tänapäevalgi sõnu nagu algebra (ar k – al-žabr – puuduolevate osade taastamine), keemia (ar k – al-kimija – metallide muutumise kunst) või alkohol (ar k – al-kuhl – maise aine viies element), mille kohta ei teatagi, et need on tulnud araabia keelest.

Näiteks matemaatikas on moslemid meile Euroopasse toonud araabia numbrid (mida araablased ise nimetavad india numbrites, kuna said nende algvariandi just Indiast), kümnendsüsteemi, nulli mõiste ja kolmnurga ülesanded, mida iga põhikooliõpilane peab lahendama. Moslemid on originaalseid ja olulisi teoseid matemaatika vallas kirjutanud rohkem kui kreeklased ja roomlased kokku.

Sõna algoritm tuleb Iraani matemaatiku Al-Khwarizmi nimest. Tema suureks panuseks oli algebra arendamine. Sõna „algebra“ läks käiku tema raamatu „Kitab Al-Žabr“ pealkirja järgi. See raamat on kõige esimene elementaarset algebrat käsitlev teos.

Omar Khayyam avastas 11. sajandil esimesena geomeetrilise lahenduse kuubi võrranditele ning pani aluse analüütilisele geomeetria ja algebralisele geomeetria.

Astronoomias on moslemite teeneks näiteks esmakordne väga täpne Maa suuruse arvutamine, kuu- ja päikesevarjutuste täpsete aegade väljaarvutamine. Ka maailma esimene observatoorium kui teaduskeskus (ja mitte kui personaalne vaatepunkt) ehitati just islamimaailmas, tol ajal islami impeeriumi kuuluvas Hispaanias Cordobas. Selle ehitajaks oli 9. sajandil elanud ibn Firnas.

Biruni kirjeldas Linnuteed kui paljude uduste tähtede kogu ja avastas, et valguskiirus on hulga suurem kui helikiirus. Jafar Muhammad ibn Musa ibn Shakir avastas, et

taevakehad ja sfäärid alluvad samasugustele füüsikaseadustele nagu ka Maa ja ibn Al-Haytham avastas, et taevafäärid ei ole tahked ning et taevas on hõredam kui õhk. Qutb Al-Din Al-Shirazi ja Kamal Al-Din Al-Farisi olid esimesed, kes oskasid vikerkaarefenomeni õigesti lahti seletada.

Juba islami algusest on muezzinid pidanud moslemeid viis korda päevas palvusele kutsuma. Iga palveaeg on astronoomiliselt päikese positsiooni järgi taevas kindlaks määratud, seega oli muezzinide jaoks äärmiselt oluline taevast ja selle kehi väga hästi tunda. Moslemite jaoks oli samuti oluline suuta määrata Meka geograafilist asukohta, et teada, mis suunas palvetada. Selleks leiutasid nad keerukaid instrumente, mille abil päikese ja kuu positsioon paika panna.

Koraanis on kirjas mitmeid ilmutusi taeva ja taevakehade kohta ning Jumal kutsub inimesi neid uurima. Kõigest sellest motiveerituna sai astronoomia moslemite jaoks 1000 aastat tagasi väga oluliseks teadusharuks. Nende tööd on aluseks eurooplaste astronoomiale. Bagdadist (813-833) islami impeeriumi valitsenud kaliif Al-Ma'mun toetas väga heldelt astronoomiat, kuna leidis, et sellest peaks saama üks tähtsamaid teadusharusid.

Keemia isaks peetakse Jabir ibn Hayyani (Euroopas tuntud Geberina), kelle panus keemiasse on olnud tohutu. Teda peetakse esimeseks praktiliseks alkeemikuks, kes pani rõhku eksperimentidele ning leiutas üle 20 tänapäeval tavaliseks peetava laboratooriumitarviku. Samuti vabastas ta alkeemia viimaks ebausust ning tõstis ta teiste teadustega võrdväärsele tasemele. Ta töötas välja hulga keemilisi meetodeid nagu destilleerimise, vedelikus-

Pildil: Jabir ibn Hayyan, tuntud keemia isana.

tamise, kristallisatsiooni, purifikatsiooni, oksüdisatsiooni, evaporatsiooni ja filtratsiooni. Ibn Hayyan oli ka esimene, kes suutis isoleerida aqua regia, soolhappe, lämmastikhappe, nitrosüülvävelhappe, plii, äädikhappe, sidrunhappe, antimoni, arseeni ja palju muud.

Islamimaailma keemikud töötasid välja hulga tänapäeval kasutatavaid aineid, nagu näiteks piiritus, nuuskpiiritus ja igasugused destilleerimisvedelikud, mida kasutatakse meditsiinis. Al-Muwaffaq kirjeldab juba 10. sajandil oma

raamatus täpselt, kuidas on võimalik mereveest joogivett destilliseerida. Al-Kindi aga oli esimene, kes suutis destilleerida puhast alkoholi ja etanooli.

Ibn Sina (ehk Avicenna) leiutas auruga destillatsiooni ning tootis esimest korda eeterlikke õlisid, mis viis aroomiteraapia arenguni. Razi aga destilleeris esmakordselt petrooleumi, leiutas petrooleumlambi, tahke seebi ja antiseptikumid.

Ibn Hayyani välja töötatud meetod on väga sarnane tänapäeva teaduses kasutatava töömeetodiga:

1. probleemi esitamine,
2. hüpoteesi sõnastamine,
3. eksperimentidega hüpoteesi katsetamine,
4. tulemuste analüüsimine,
5. andmete interpreteerimine ja kokkuvõtte sõnastamine,
6. avastuse publitseerimine.

Ka sotsioloogiasse on moslemid pannud tugeva panuse. Birunit peetakse esimeseks antropoloogiks. Ta kirjutas hulga ilmekaid ja detailseid kirjeldusi Lähis-Ida, Vahemere- ja Lõuna-Aasia rahvastest, uskudest ja kultuuridest.

Peale erinevate teadusharude arendamise olid moslemid ka paljudes muudes valdkondades andekad leiutajad. Näiteks loodi just islamimaailmas esimene pimedatele mõeldud lugemissüsteem ja seda juba 600 aastat enne punktikirja leiutamist.

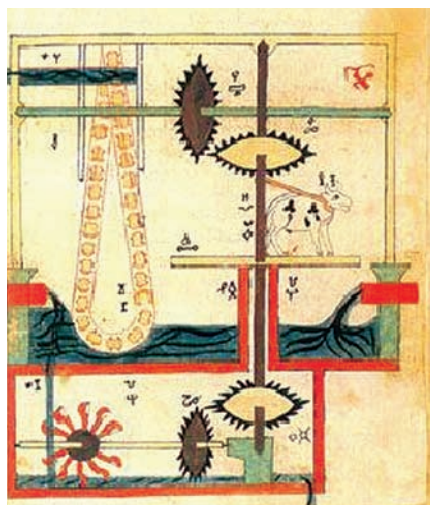
Moslemite teeneks on ka suurte avalike raamatukogude avamine, kust linnarahval oli võimalik raamatuid laenutada, ja kataloogistamisega alustamine. Raamatukogud olid ühtlasi ka olulisteks teadmiste jagamise ja kokkusäämiskohtadeks. Mõnikord majutati samas hoones ka kaugemal elavaid õpilasi.

PÖLLUMAJANDUSES JA KAUBANDUSES

Juba 7. sajandil ehitati islamimaailmas esimene tuuleveski. Üks asi, mida araabia kõrbedes alati leidus, oli tuul ja seda ära kasutades hakatigi tuuleveskeid ehitama, et vilja jahvatada. Hiljem hakati veskit kasutama ka vee transportimiseks põllumajanduses. Islamimaailmas on leiutatud väga mitmeid tüüpi veskeid, sealhulgas ka näiteks saeveski ja paberiveski.

Põllumajanduse tarbeks hakati ehitama ka vesirattaid ja kanaleid, arendades nii välja täiesti unikaalse ja väga tõhusa põldude niisutussüsteemi. Palju aitas kaasa vända leiutamine ja tammide ehituse täiustamine. Teostati

hulgaliselt eksperimente erinevate taimede ja viljadega, mis omakorda viisid põllumajandusliku revolutsioonini, kus tehnika ja erinevate masinate abiga päästeti nälgjast terve suur tsivilisatsioon. Tänu kasutatud uutele tehnikatele oli võimalik värsked vilju nautida läbi kogu aasta.

Pildil: hüdroenergial töötav veekettump

Moslemitest põllumajanduse arendajad ei keskendunud mitte üksnes kvantiteedile, vaid ka kvaliteedile. Esimesed teadaolevad keskonauuringud on tulnud Al-Kindi, Al-Razi, Ibn Al-Jazzari, Al-Tamimi, Al-Masihi, Ibn Sina, Ali ibn Ridwani, Abd-El-Latifi ja Ibn Nafisi sulest. Nad analüüsisid pikalt vee- ja õhureostust, mulla saastamist ja prahi kuhjumist. Hispaanias asuv Cordoba linn oli esimene linn maailmas, mis sai endale prügikonteinerid ja prügikogumissüsteemi.

Täiesti uued süsteemid põllumajanduses tõstsid islami maailma põldude saagikuse nii kõrgeks, et see aitas kõvasti kaasa tolleaegsele rahvusvahelisele kaubandusele. Kaubeldi ehete, elevantiluu, siidi, keraamika, klaasi, paberi, villa, vaha, kulla ja melonitega. Kaubanduse õitseng arendas edasi tekstiili-, paberi-, keraamika- ja klaasitööstust.

Moslemitest kaupmehed liikusid aina kaugematesse maailma nurkadesse, viies nii endaga kaasa oma tsivilisatsiooni saavutused ning tuues koju teiste tsivilisatsioonide vilju. See kõik aitas omakorda kaasa teaduse ja tehnoloogia arengule.

HAIGLAS

Esimesed haiglad, nagu me neid tänapäeval tunneme, asutati islamimaailmas. Seal pakuti parimat võimalikku arstiabi kõigile abivajajatele, olenemata nende rahakoti suurusest või sotsiaalsest staatusest. Islami tsivilisatsioon on juba algusest peale haigete ja nõrkade eest hoolitsemist auasjaks pidanud.

Esimene haigla ehitati 872. aastal Kairos. Ahmad ibn Tuluni haiglas raviti ja jagati tasuta ravimeid kõigile patsientidele. Seal olid isegi eraldi saunaruumid meestele ja naistele ning suur raamatukogu ja eraldi tiib hullumeelsetele. Patsiendid pidid haiglasse tulekul oma tavariided hoiule andma ning selga panema spetsiaalse haiglariietuse, enne kui neile nende voodikoht kätte näidati. Iga patsiendi jaoks hoiti eraldi tema haiguslugu.

Taalised haiglad muutusid aina täiustatumaks, kuna moslemitest valitsejad võistlesid omavahel, kes suudab sponsoreerida kõige arenenumat ravikeskust, ja levisid üle kogu islamimaailma. Kui avastati, et osa haigusi on nakkavad, eraldati nakkushaiguste jaoks eraldi üksus ning haiged pandi esmakordselt karantiini.

Esimesed haiglad asutati heategevuslike religioossete asutuste poolt, mida nimetatakse waqfiks. Taolised heategevuslikud organisatsioonidki on islamimaailma leiutis.

Pildil: islami meditsiinilised instrumendid

Osa riigikassa rahast kasutati tavaliselt samuti haiglata ehitamiseks. Ristiretkede käigus avastasid eurooplased taoliste haiglata kasulikkuse ning viisid idee endaga koju kaasa.

Üks tuntust kogunud tolle aja kirurgidest on kahtlemata Al-Zahrawi, keda Euroopas tuntakse ka Abulcasise nime all. Ta kirjutas 1000. aasta kandis 1500-leheküljelise meditsiinientsüklopeedia „Al-Tasrif“, kus kirjeldas rohkem kui 200 kirurgilist instrumenti, andes nende illustratsioonide juures ka täpseid näpunäiteid selle kohta, kuidas instrumenti kasutada. Enamikku tema instrumentidest kasutatakse ka tänapäeval ja tema entsüklopeedia jäi 500 aastaks Euroopas kirurgide suureks etaloniks. Oma raamatus räägib ta näiteks ka nina limaskestast vähi eemaldamisest ning silmade, kõrvade ja suu opereerimisest.

Al-Zahrawi oli ka see, kes võttis kasutusele kassi soolikast niidi, millega haavad peale operatsiooni kinni õmmeldi. See lahustus ise organismis ja seega ei olnud vaja enam niitide väljavõtmiseks patsiendile uut operatsiooni teha. Ta oli ka keiserlõike alal suur ekspert ja hakkas esimesena maailmas kasutama opereeritava ala tindiga märgistamist, mida tänapäeval kasutavad kõik ilukirurgid. Tema leiutisteks on ka näiteks kondisaag ja sünnitustangid. Oma teoses „Al-Tasrif“ kirjeldab ta täpselt, kuidas sünnitustange on võimalik ka surnud loote välja võtmiseks kasutada. Oma operatsioonide teostasid moslemitest kirurgid juba tol ajal üldtuimestuse all. Selleks kasutati kanepist, oopiumist ja veel paarist ainest koosneva narkootikumiga täidetud käsna, mis pandi patsiendi näole. Taoline tuimestamine oli palju meeldivam kui tuimestus erinevate jookidega, mida India, Kreeka ja Rooma arstid oma patsientidel kasutasid.

Esimesed kaeoperatsioonid teostati 10. sajandil Iraagis. Ka meile tänapäeval nii tavalised instrumendid nagu prillid leiutati islamimaailmas. Paljud olulised avastused optika vallas tegid samuti moslemid. Näiteks tõestas ibn Al-Haytham 1000. aasta paiku, et inimesed näevad asju tänu valgusele, mis nendelt asjadelt peegeldub ja silma siseneb, mitte tänu valgusele, mis silmist tuleb, lükates seega ümber Eukleidese ja Ptolemiose teooriad selle kohta, et valgus tuleb silmast. Al-Haytham avastas samuti camera obscura fenomeni, mis seletab, kuidas silm tänu optilise närvi ja aju ühendusele asju õigetpidi ja mitte tagurpidi näeb. Al-Haytham leiutas ka suurendusklaasi ja prillid.

Moslemid asutasid esimesed apteegid ja farmatseutide koolid ning kirjutasid väga põhjalikke farmatseutilisi raamatuid. Tuntud teadlane Al-Razi oli esimene, kes kirjeldas täpselt allergilisi reaktsioone ning avastas astma.

Al-Andalus ja Abulcasis rajasid teed neurokirurgiale, Ibn Zuhri (Avenzoar) kirjeldas esimesena korrektselt neuroloogilist hälvet ning pani aluse modernsele neurofarmakoloogiale ja Averroes viitas Parkinsoni tõve olemasolule.

Moslemitest arstid olid esimesed, kes hakkasid kõha spetsiaalse kõhahiirupiga ravima. Nad leidsid rohtu ka näiteks epilepsia, parasiitide ja erektsiooniprobleemide vastu.

Moslemitest arstid ja teadlased kirjutasid juba 1000 aastat tagasi hulgaliselt raamatuid ja ajakirju, mis on ka tänapäeval kättesaadavad. Osa neist, nagu Ibn Sina „Kanon“, on jäänud sajanditeks omal alal peamiseks teatmeteoseks.

LINNAS

Keskaegseid Euroopa linnu enamjaolt ei planeeritud. Need ehitati vastavalt inimeste endi tahtmisele, kuidas juhtus. Moslemid olid esimesed, kes hakkasid tõsisemalt linnaplaneerimisega tegelema, arvestades sealjuures elanike vajadusi.

Kuna usul oli kultuurielus väga oluline osa, ehitatid mošeed reeglina kesksele kohale. Mošee ümber olid kitsad tänavad, mis viisid kiire elutempoga avaliku elu kohtadest eramajade suunas.

Tänapäeval võime Euroopa arhitektuuris näha gooti stiili teravaid ja hobuserauakujulisi kaari, ribivõlvistikke, hulgaliselt kupleid, võlve, roosaknaid ja sihvakaid torne. Need, nagu ka kuninglikud telgid, kioskid, talveaiad, keeruka ehitusega pargid ja kaunistatud purskkaevud, arendati välja ja täiustati just islami impeeriumi aladel, kust need ligi 1000 aastat tagasi läbi Hispaania ja Sitsiilia ka Euroopasse jõudsid.

Näiteks teravkaared jõudsid Euroopasse Sitsiilia kaudu tänu Amalfitani kaupmeestele. Ibn Tuluni suursugune mošee demonstreeris uhkelt oma teravkaari juba ammu enne seda, kui Monte Cassino varikatus esimese Euroopa ehitiseks 1071. aastal teravkaared sai.

Tänapäeva kioskite, verandade ja talveaedade esivanemaks on Türgi kioskid ehk koškid. Üks kuulsamaid nendest asub Istanbulis Topkapi palees.

Moslemid parandasid oluliselt küttesüsteemi, leiutades 12. sajandil põrandakaudse torudega keskküttesüsteemi, asendamaks roomlaste poolt kasutatud hüpokaustsüsteemi.

Linnaplaneeringus panid moslemid palju rõhku tänavavalgustusele ja kanalisatsioonile. Linnapildis pidi kindlasti olema ka hulgaliselt ilusaid parke ja purskkaeve ning linnarahva jaoks ehitati raamatupoode ja hamame. Oluli-

seks peeti ka tänavate katmist: moslemitest linnaplaneerijad olid esimesed, kes katsid tee tõrvaga, Bagdadis juba 8. sajandil.

Tänu suhkru rafineerimiskunsti avastamisele avati islami maailmas esimesed maiustustepoed. Samuti olid moslemid esimesed, kes hakkasid käima restoranides, mis avati juba 10. sajandil. Keskaegses islami impeeriumi Hispaanias pakuti restoranides kolmekäigulisi lõunaid: suppi, pearooga ja magustoitu.

MAAILMA UURIMAS

Moslemitest maailmarändurid on käinud oma avastusretkedel uskumatult kaugetes paikades. Ibn Battuta näiteks käis, ratsutas ja seilas kokku ligi 120 000 km, Zheng He aga seilas maailma ookeanides oma hiigellaevadel.

Zheng He oli Hiina moslem, kes aitas oma reisidega muuta Hiinat oma aja suurvõimuks. 28 aasta ja 7 merereisi jooksul jõudis ta külastada 37 maad. Zheng He seilas India ookeani risti-põiki läbi juba aastakümneid enne Christopher Colombust ja Vasco da Gamat ja tegi seda viis korda suuremate laevadega.

Kuulus Türgi admiral Piri Re'is joonistas üles maailma paiku, mida varem kaardistatud ei olnud. 1513. aastal joonistas ta kaardi, mis on tuntuks saanud kuulsana „Ameerika kaardina“. See imeline kaart näitab kindlalt ära Antarktika asupaiga, nagu ka Andide mäestiku Lõuna-Ameerikas, mille eurooplased alles palju hiljem „avastasid“.

Oma reisidel töötasid moslemitest maailmarändurid välja ja unikaalseid navigatsiooniseadmeid ning igasuguseid kasulikke kaitsevahendeid, samal ajal õppides palju meie imelise maailma kohta ning jutustades sellest ka kodustele.

Moslemite suureks teeneks on **astrolaabi** (vana aja GPSi) ja kvadrandi leiutamine ning väga täpsete navigeerimiskaartide väljatöötamine. Astrolaabi kasutati üle maailma veel 19. sajandil ja see oli äärmiselt populaarne.

Paljudele tuleb kindlasti üllatusena, et ka Eestit on esimest korda mainitud just moslemist maailmauurija poolt. Sellega sai 1154.

aastal hakkama kuulus maadeuurija Muhammad Al-Idrisi, kes kirjeldas oma „Rogeri raamatus“ sellist maad nagu Astlanda.

Ta kirjutab: „Anhel (Hanila) on ilus, tähelepanuväärne, õitsev linn. Ta kuulub Astlanda maale. Astlanda linnade hulka kuulub ka linn Koluva (Tallinna vana nimi). See on väike linn, suure linnuse taoline. Selle elanikud on maaharijad ja nende sissetulek napp, kuid on palju karja. Anheli linnast kagu suunas on kuus päeva teekonda. Ja samuti Anheli linnast sellele, kes läheb rannaäärset teed mööda kuni Bernu (Pärnu) jõe suudmeni, viiskümmend miili ...“

Juba ammu enne lennukeid leiutati lennupost, mida hakati seejärel pideva sidepidamisvahendina kasutama. Egiptuse valitsejal tuli ühel päeval kange isu Liibanoni

Pildil: Al-Idrisi maailmakaart

kirsside järele. Nii ta laskiski endale tuvidega otse Liibanonist kirsse saada. Iga tuvi jala külge kinnitati siidikotike, kuhu pandi üks kirss. Kairo tsitadellis on üheaegselt loendatud isegi kuni 1900 postituvit. Kairo oli tol ajal islamiimpeeriumi kommunikatsiooni südameks.

Vähe sellest, et linde pidevalt posti kättetoimetamiseks kasutati, proovisid ka inimesed ise lennata. Abbas ibn Firnas oli esimene inimene, kes ehitas lennumasina ja ka lendas. Juba 9. sajandil disainis ta tiibadega aparadi, mis nägi välja nagu linnukostüüm. Oma kõige kuulsama katse käigus Hispaanias Cordobas lendas ta mõne hetke ülespoole, enne kui kukkus ja tõsiselt selga vigastas. Tema joonised olid sajandeid hiljem elanud Leonardo da Vincile suureks inspiratsiooniks.

Allikas:

<http://www.1001inventions.com/>
<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/meast/01/29/muslim.inventions/index.html>
<http://www.muslimheritage.com/>
<http://www.wikipedia.org/>

ISLAMI TEADUSE KULDAJA SUURIMAD TEADLASED

Koostanud ja tõlkinud: Aisha

Islami teaduse kuldajast on pärit lõputu hulk erinevaid õpetlasi ja teadlasi, kes on maailma teaduse arengule väiksema või suurema panuse andnud. Kuna kõigist ei ole kahjuks võimalik juttu teha, oleme valinud välja tuntuimad teadlased, kes on samaaegselt panustanud erinevate teadusvaldkondade arengusse. Tol ajal ei olnudki väga harv juhus, et kui teadlane oli andekas ühel alal, oli ta seda ka mitmel muul alal.

AL-BIRUNI – Abu Rayhan Muhammad ibn Ahmad Biruni (973–1048), tuntud ka kui Alberuni ja Beruni; Pärsia päritolu 11. sajandi teadlane, kes tegeles füüsika, antropoloogia, võrdleva sotsioloogia, astronoomia, keemia, ensüklopeediateaduse, ajaloo, geograafia, geodeesia, geoloogia, matemaatika, farmatseutika, psühholoogia, islami filosoofia ja teoloogiaga. Ta reisis palju ringi ning temast sai indoloogia ja geodeesia looja ning esimene antropoloog. Ta oli ka üks esimesi juhtivaid eksperimenditeadusmeetodi kasutajaid ja võrdleva sotsioloogia ja eksperimentaalpsühholoogiaga tegelejaid. Ta teostas esimesena astronoomilise fenomeniga seotud suurejoonelisi eksperimente. George Sarton (teadusajaloo isa) on Birunit kirjeldanud kui „üht suurimat islamiteadlast ja üht suurimat teadlast maailma ajaloos“. A.I. Sabra on Birunit kirjeldanud kui „üht ajaloo suurimat teadusemeest“. Biruni järgi on nimetatud üks Kuu kraatritest. Tema suurte teenete hulka teaduse vallas kuulub näiteks Linnutee väga täpne kirjeldus ja avastus, et valguskiirus on helikiirusest suurem.

AL-KINDI – Abu Yusuf Yaqub ibn Ishaq Al-Kindi (umbes 801–873), läänes tuntud ka kui Al-kindus; Iraagi teadlane, islami filosoof, astroloog, astronoom, kosmoloog, keemik, loogik, matemaatik, füüsik, füsioloog, psühholoog ja meteoroloog. Ta sai tuntuks sellega, et tutvustas Bagdadis Tarkuse Kojas tõlkijana töötades arabiamaailmale Kreeka ja hellenistlikku filo-

soofiat ning oli ühtlasi novaator keemias, krüptograafias, meditsiinis, füüsikas, psühholoogias ja teadusfilosoofias. Al-Kindi tutvustas arabiamaailmale India numbreid, tänu millele arabiia numbrid hiljem Euroopasse jõudsid. Teda peetakse ka üheks suurimatest arabiia filosoofidest. Al-Kindi on ka üks parfüümitööstuse alusepanijatest. Ta oli esimene, kes suutis destilleerida puhast alkoholi ja etanooli.

AL-RAZI – Abu Bakr Muhammad ibn Zakariya Razi (865–925), tuntud ka kui Rhazes või Rasis; Pärsia alkeemik, keemik, arst, filosoof ja õpetlane. Teda peetakse „arvatavasti aegade suurimaks ja originaalseimaks arstiks ja viljakaimaks autoriks“. Väga palju esimesi samme meditsiini, kliinilise hoolduse

ja keemia vallas tegi just tema. Ta oli esimene, kes suutis rüugeid leetritest eristada, avastas astma, suutis väga täpselt kirjeldada allergilisi reaktsioone, destilleeris esimest korda petrooleumi, leiutas petrooleumlambi, tahke seebi ja antiseptikud. Ta oli eksperimentaalse meditsiini suur pooldaja ja teda peetakse pediaatria isaks. Samuti aitas ta palju kaasa neurokirurgia ja oftalmoloogia algsele arengule.

IBN SINA – Abu Ali Al-Husayn ibn Abdallah ibn Sina (umbes 930–1037), läänes tuntud kui Avicenna; Pärsia teadlane, kes on tuntuks saanud peamiselt oma aja parima arsti ja filosoofina. Ta tegeles ka astronoomia, keemia, geoloogia, loogika, paleontoloogia, matemaatika, füüsika, poeesia ja psühholoogiaga ning töötas õpetajana.

Ta on kirjutanud kokku pea 450 uurimust väga erinevatel teemadel, millest umbes 240 on tänapäevani säilinud. 150 tema uurimustest keskenduvad filosoofiale ja 40 meditsiinile. Tema tuntumad teosed on hiiglaslik filosoofiline ja teaduslik ensüklopeedia „Raviraamat“ ja „Meditsiini kaanon“, mida kasutati meditsiini standardtekstina paljudes keskaegsetes ülikoolides. Veel 1650. aastalgi kasutati seda raamatut õpikuna Montpellier’ ja Louvain’i ülikoolides (Prantsusmaal). Ibn Sina meditsiinisüsteem oli kooslus ta oma eksperimentidest, islami meditsiinist, Kreeka arsti Galeni meditsiinisüsteemist, Aristotelese metafüüsikast (Ibn Sina oli üks peamisi Aristotelese tõlgendajaid) ning Vana-Pärsia, Mesopotaamia ja India meditsiinist. Ibn Sinat peetakse modernse meditsiini ja kliinilise farmakoloogia rajajaks. Ta avastas nakkushaiguste nakkusliku loomuse ning tõi sisse karantiini nõude, et selliste haiguste levikut takistada. Samuti kuuluvad tema poolt meditsiini toodud uute fenomenide hulka eksperimenditeadus, tõendipõhine meditsiin, kliinilised katsed, efektiivsustestid, kliiniline farmakoloogia, neurosühhiaatria, riskifaktori analüüs, sündroomi idee, dietoloogia olulisus ja kliima ning keskkonna mõju tervisele. Teda peetakse aroomiteraapia isaks, kuna just tema suutis esimesena eraldada eeterlikke õlisid. Tema teeneks on ka auruga destilleerimise leiutamine. Samuti arendas ta

välja superpositiooni idee geoloogias, mistõttu ta on pärinud ka geoloogia isa tiitli.

AL-IDRISI – Abu Abd Allah Muhammad Al-Idrisi Al-Qurtubi Al-Hasani Al-Sabti (110-1165/1166), läänes tuntud ka Dresese nime all; Andaluusia geograaf, kartograaf, egiptoloog ja maailmarändur, kes elas Sitsiilias kuningas Roger II õukonnas, kuigi oli sündinud hoopis Almoravidide-aegse Maroko Ceutas. Ta oli Idrissiidide dünastia järeltulija, kes omakorda pärines Prohvet Muhammedi (saws) tütrepojast Hasanist. Al-Idrisi suurimaks panuseks maailma teadusesse olid tema reisirid, kaardid ja kirjeldused. Oma „Rogeri raamatus“ mainib ta esmakordselt maailma ajaloos ka Eestit.

IBN BAJJA – Abu Bakr Muhammad ibn Yahya ibn Al-Sayigh (surnud 1138 Marokos), läänes tuntud kui Avempace; Andaluusia araablasest ja moslemist astronoom, loogik, filosoof, arst, füüsik, psühholoog, poet ja teadlane. Ta töötas

Saragossas Almoravidide impeeriumi visiirina, hiljem paarkümmend aastat ühe teise Almoravidi sultani visiirina. Tema filosoofilised ideed on mõjutanud Ibn Rushdi ja Albertus Magnust. Enamik tema teostest jäi ta varajase surma tõttu lõpetamata. Kuigi enamik tema tööst on kaduma läinud, on tema astronoomiat ja füüsikat puudutavad teooriad siiski säilinud tänu Maimonidesele ja Averroesele, kellele oli tal suur mõju. ja need teooriad on tugevalt mõjutanud hilisema astronoomia ja füüsika arengut nii islamimaailmas kui ka renessansiaegses Euroopas (näiteks Galileo Galileid).

IBN ZUHR – Abu Marwan Abdal-Malik ibn Zuhr (1091-1161), tuntud ka kui Avenzoar, Abumeron või Ibn-Zohr; Andaluusia araablasest arst, farmatseut, kirurg, parasitoloog ja islami õpetlane. Tema kuulsaimaks teoseks on „Al-Taisir“, kus ta toob kirurgiasse eksperimenaalse meetodi, tänu millele teda peetakse eksperimentaalkirurgia isaks. Ta kasutas esimesena enne inimeste opereerimist loomade peal testimist. Ta oli ka esimene, kes teostas nii inimeste kui loomade lahkamist. Ta kirjeldas esimest korda korrektselt neuroloogilisi hälvaid ja haigusi nagu meningiit ja pani aluse modernsele neurofarmakoloogiale. Teda peetakse ka trahheotoomia (hingetoru augu tegemine) leiutajaks, kuna suutis esimesena kirja panna korrekse kirjelduse sellest, kuidas teha trahheotoomiat lämbuvatele patsientidele. Ta rajas kirurgia kui iseseisva meditsiiniala, andes kursusi spetsiaalselt tulevastele kirurgidele. Ta oli esimene, kes heitis kõrvale varem laialt levinud vale teooria nelja kehavedeliku kohta, mis pärines Hippokratese ja Galeni ajast. Ibn Zuhr oli ka esimene, kes suutis anda tõelise teadusliku põhjenduse kõrvapõletikule ja tõestas, et

sügelised on parasiithaigus. Ta oli koos Al-Zahrawiga esimene, kes arendas välja tänapäevase tuimastussüsteemi. Ta on andnud suure panuse ka spetsiifiliste sümptomite ja haiguste ravimiseks mõeldud ravimite leidmisel.

IBN RUSHD – Abu I-Walid Muhammad ibn Ahmad ibn Rushd (1126-1198), läänes tuntud kui Averroes; moslemist Andaluusia islami filosoofia, islami teoloogia, Maliki koolkonna seaduse ja õigusteaduse, loogika, psühholoogia, politoloogia, meditsiini, astronoomia, geograafia, matemaatika, füüsika ja astronoomilise mehhaanika õpetlane. Ibn Rushd avastas juba oma nooruspõlves taevaurimiste käigus tähti, mida varem polnud avastatud. Ta seletas täpsemalt Kuu olemust ja oli esimene, kes kirjeldas päikeselaike. Arstina kirjutas ta 20 uurimust, nende hulgas 7-kõitelise meditsiinientsüklopeedia. Uroloogias kirjeldas ta täpselt seksuaalset disfunktsiooni ja erektroniprobleeme ning oli esimeste seas, kes taoliste haigustele ravi leidis. Ta mainis ka esmakordselt Parkinsoni tõve olemasolu. Läänes on Averroes tuntuim kui Aristotelese tööde kommenteerija. Euroopas arenes välja Averroese mõtteid toetav koolkond, mis jäi läbi 16. sajandi Euroopa mõjukaimaks mõttekoolkonnaks. Tema ideid õpetati ka juutide ja kristlaste vaimulikkonna vastuseisust hoolimata nii Pariisi Ülikoolis kui ka muudes keskaja ülikoolides.

JABIR IBN HAYYAN – Abu Musa Jabir ibn Hayyan Al-Azdi (umbes 721-815), tuntud ka kui Geber; keemik ja alkeemik, astronoom ja astroloog, insener, geoloog, filosoof, füüsik, farmatseut ja arst. Teda peetakse keemia isaks, kuna ta panus keemiasse on olnud tohutu. Teda peetakse esimeseks praktiliseks alkeemikuks, kes pani rõhku eksperimentidele ning leiutas üle 20 tänapäeval tavalisteks peetava laboratooriumitarviku. Samuti vabastas ta alkeemia viimaks ebausust ning tõstis ta teiste teadustega võrdväärse tasemele. Ta töötas välja hulga keemilisi meetodeid nagu destilleerimise, vedelikustamise, kristallisatsiooni, purifikatsiooni, oksüdisatsiooni, evaporatsiooni ja filtratsiooni. Ibn Hayyan oli ka esimene, kes suutis isoleerida aqua regia, soolhappe, lämmastikhappe, nitrosüülväävelhappe, plii, äädikhappe, sidrunhappe, antimoni, arseeni ja palju muud. Ta oli ka üks parfüümitööstuse alusepanijatest.

AL-KHWARIZMI – Abu Abdallah Muhammad ibn Musa Al-Khwarizmi (umbes 780-850), läänes tuntud ka kui Algoritmi; Pärsia matemaatik, astronoom, geograaf ja õpetlane, kes töötas Bagdadis Tarkuse Kojas. Tema „Kitab Al-Žabr wa-l-Muqabala“ pakub välja esimese süstemaatilise lahenduse lineaarsetele ja ruutvõrranditele. Teda peetakse algebra loojaks. Tänu temale on küm-

12 | EESTI MOSLEMITE KUUKIRI

nendsüsteem jõudnud ka Euroopasse. Ta redigeeris ka Ptolemaiose „Geograafiat“ ja kirjutas palju astronoomia ja astroloogia vallas. Tema panusel oli suur mõju matemaatilisele keelele. Näiteks sõna „algebra“ on tuletatud otse tema raamatu pealkirjast: al-žabr tähendab araabia keeles „puuduolevate osade taastamist“ ja see oli üks kahest operatsioonist, mida ta kasutaks ruutvõrrandite lahendamiseks. Algorism ja algoritm on aga tuletatud tema nime ladinapärasest vormist – Algoritmi.

BANU MUSA – kolm pärslasest venda, kes 9. sajandil töötasid Bagdadis Tarkuse Kojas: Abu Jafar Muhammad ibn

Musa ibn Shakir (enne 803-873); spetsialiseerunud astronoomias, inseneritöös, geomeetrias ja füüsikas. Ahmad ibn Musa ibn Shakir (803-873); spetsialiseerunud inseneritöös ja mehhaanikas. Al-Hasan ibn Musa ibn Shakir (810-873); spetsialiseerunud inseneritöös ja geomeetrias. Nende isa oli kaliif Al-Ma'muni astroloog, kes jättis surres oma pojad kaliifi hoole alla. Vennad leiutasid hulga mehhaanilisi masinaid, millest 100 kirjeldasid oma raamatus. Nad leiutasid ka vanimad teadaolevad mehhaanilised muusikainstrumentid. Muhammed ibn Musa oli astrofüüsika ja taevakehade mehhaanika teerajaja. Oma raamatus kirjeldab ta esmakordselt, et taevakehad ja -sfäärid alluvad samadele füüsikaseadustele, mis Maa. Ta kirjeldab oma raamatus ka avastust, mille kohaselt taevakehade vahel on tõmbejõud, ennetades selle avastusega Newtoni gravitatsiooniseadust.

ABBAS IBN FIRNAS – Abbas Qasim Ibn Firas (810-887); araabia keelt kõnelev berberist teadlane, kes sündis ja elas Andalusias. Ta disainis veekella nimega Al-Maqata, leiutas viisi, kuidas toota värvit vit klaasi, tegi korrektiivsed läätsed, mida nimetas „luge-miskivideks“, ehitas ringide võrgustiku, millega sai simuleerida planeetide ja tähtede liikumist. Ta ehitas oma majja toa, kus pealtvaatajad võisid näha tähti, pilvi ja äikest, mida ta tootis mehhanismi abil, mis oli peidus tema keldrilaboratooriumis. Ta lõi esimese observatooriumi kui teaduskeskuse, vastandades selle varemalt ehitatud isiklikele vaatepostidele. Ta oli ka esimene inimene, kellel õnnestus mõni hetk lennata, enne kui ta kukkus ja selga vigastas. Tema auks on nimetatud ka üks Kuu kraatritest.

AL-FARABI – Abu Nasr Muhammad Al-Farabi (umbes 872-950/951), läänes tuntud kui Alfarabius; oma aja islamimaailma üks suurimaid teadlasi ja filosoofe. Ta tegeles ka kosmoloogia, loogika, psühholoogia ja sotsioloogiaga. Al-Farabi oli esimene moslemist loogik, kes töötas välja mitte-Aristotelese loogika. Tema teeneks on ka loogika

kahte kategooriasse jagamine: „ideeks“ ja „tõestuseks“. Tal oli oma filosoofiakoolkond, mida nimetati farabismiks või alfarabismiks. Tema filosoofiline koolkond ütleb lahti Plaatoni ja Aristotelese filosoofiast ning liigub metafüüsikast metodoloogiasse. Termodünaamika alal oli Al-Farabi esimene, kes viis läbi katseid vaakumi olemasolu tõestamiseks.

AL-MASUDI – Abu Al-Hasan Ali Ibn Al-Husayn Ibn Ali Al-Masudi (umbes 896-956); araabia ajaloolane ja geograaf, keda tuntakse ka „Araabia Herodotosena“. Ta oli üks esimesi, kes ühendas oma maailma ajalugu käsitlevas raamatus omavahel ajaloo ja teadusliku geograafia.

AL-HAYTHAM – Abu Ali Al-Hasan Ibn Al-Hasan Ibn Al-Haytham (965-1039), läänes tuntud kui Alhacen või Alhazen, vahel ka Al-Basri; araablasest või pärslasest teadlane. Ta andis suure panuse optika, anatoomia, astronoomia, inseneritöö, matemaatika, meditsiini, oftalmoloogia,

filosoofia, füüsika, psühholoogia, visuaalse perseptsiooni ja teaduse alal üldiselt. Tema mõjuka raamatu „Optika raamat“ tõttu peetakse teda modernse optika isaks. Ta tõestas, et silm näeb mitte seetõttu, et temast väljub valgus, vaid hoopis valguse tõttu, mis peegeldub vaadatatavate asjadelt. Ta leiutas ka suurendusklaasi ja andis esimese korrektse camera obscura fenomeni kirjelduse. Ta teostas palju katseid läätsede, peeglite, refraktsiooni, peegelduse ja valguse värvideks jagamisega. Ta uuris binokulaarset nägemist ja kirjeldas lõplikku valguskiirust, väites, et valgus koosneb osakekestest, mis liiguvad sirgjooneliselt. Teda peetakse modernse teadusmeetodi ja eksperimentaalfüüsika rajajaks. Ta kirjeldas inertsiooni kontsepti ja massidevahelist tõmmet ning töötas välja momentumi kontsepti. Ta oli esimene, kes avaldas Wilsoni teoreemi ja numbriteooria ja formuleeris Lamberti nelinurga. Veelgi enam, ta formuleeris ja lahendas ka geomeetriliselt Al-hazeni probleemi.

OMAR KHAYYAM – (1048-1131), eesti keeles ka Umar Hajjam; Iraani matemaatik, filosoof, astronoom, füüsik ja poet. Ta kirjutas uurimusi ka mehhanika ja geograafia alal. Temast sai keskaja üks suurimaid matemaatikuid ja astronome. Tema sulest on pärit olulisim algebraline uurimus enne modernset

aega. Selles teoses kirjeldab ta geomeetrilist meetodit kuubivõrrandite lahendamiseks, lastes hüperboolil ringjoonega lõikuda. Ta panustas ka kalendri reformi ja pakkus välja heliotsentrilise teooria ammu enne Kopernikut. Tema teeneks on ka analüütilise geomeetria ja algebralise geomeetria loomine. Ta on mõjutanud näiteks Thomas Hyde'i ja Edward FitzGeraldit, kes tegi temast läänes ida kuulsaima poedi.

AL-GHAZALI – Abu Hamid Muhammad ibn Muhammad Al-Ghazali (1058-1111), läänes tuntud ka kui Algazel; Pärsia päritolu islami teoloog, jurist, filosoof, kosmoloog, arst ja müstik. Ta on ka sunni islami ajaloo üks kuulsamaid mõttekoolkondade õpetlasi. Teda peetakse kahtluse ja skeptitsismi teerajajaks islami teoloogias. Ühe oma peateosega muudab ta varajase islami

filosoofia kurssi, kallutades seda kõrvale islami metafüüsikast, mida mõjutasid Vana-Kreeka ja hellenistlik filosoofia, islami filosoofia suunas, mille aluseks on Jumala poolt inglite vahendusel paika pandud põhjuse-ja-tagajärje idee. Mõned ilmalikud ajaloolased, nagu näiteks William Montgomery Watt, on Ghazalit pidanud suurimaks moslemiks peale Muhammedi.

AL-KHAZINI – Abd Al-Rahman Al-Khazini (töötas 1115-1130); Pärsia astronoom, füüsik, bioloog, alkeemik, matemaatik ja filosoof. Tema panus on eriti suur olnud füüsika ja astronoomia alal. Robert E. Hall on tema kohta öelnud, et tänu oma hüdrostaatilisele kaalule kuulub ta kõigi aegade suurimate teaduslike instrumentide loojate hulka.

AL-JAZARI – Abu Al-'Iz Ibn Ismail Ibn Al-Razaz Al-Jazari (1136-1206); prominentne araabia leiutaja, mehaanikainsener, islami õpetlane, käsitöömeister, kunstnik, matemaatik ja astronoom. Tema tuntuimaks teoseks on „Kitab fi ma'rifat al-hiyal al-handasiyya“ („Geniaalsete mehaaniliste seadete teadmiste raamat“), kus ta kirjeldab 50 mehaanilist seadet ja annab neile ka ehitusjuhendi. Tema leiutiste hulka kuuluvad näiteks nukkvõll, väntvõll, segmentaalhammasratas, erinevad pumbad, vee-, tee- või kohviserveerija ja automaatne kätepesumasin (tänapäevase vesikloseti süsteemiga).

IBN AL-NAFIS – Ala Al-Din Abu Al-Hassan Ali Ibn Abi Hazm Al-Qurashi Al-Dimashqi (sündinud 1213); araabia füüsik, anatoom, psühholoog, kirurg, oftalmoloog, hadithiõpetlane, jurist, teoloog, filosoof, loogik, sotsioloog, astronoom, kosmoloog, futurist, geoloog, grammatik, lingvist ja ajaloolane. Ta on

eriti tuntuks saanud tänu oma kopsuringluse või kopsude verevarustuse kirjeldusele. Ta taipas ka varakult, kuidas toimib kapillaar- ja pärgarteri ringlus, mis kopsuringluse kõrval moodustab vereringe baasi. Nende avastuste eest on Ibn Al-Nafis nimetatud tsirkulaarfüsioloogia isaks ja keskaja suurimaks füsioloogiks. Tema töö ületatakse alles 17. sajandil, kui William Harvey kirjeldab terviklikku vereringet inimkehas. Peale meditsiiniliste uurimuste kirjutas ta töid ka islami usuteaduse vallas, näiteks löi ta hadithiteaduse jaoks ratsionaalse ja loogilise klassifikatsiooni.

IBN KHALDUN – Abu Zayd Abdur-Rahman Ibn Muhammad Ibn Khaldun Al-Hadrami (1332-1406); Põhja-Aafrika (tänapäeva Tuneesia) astronoom, ökonomist, ajaloolane, islami õpetlane, teoloog, jurist, matemaatik, militaarstrateeg, nutriksionist, filosoof, sotsiaalteadlane, poliitik. Teda peetakse nii mitmete sotsiaalteaduste, nagu

demograafia, kultuuriajalugu, historiograafia, filosoofia ajaloo ja sotsioloogia, kui ka modernse majanduse alusepanijaks. Kõige enam tuntakse teda aga tema maailma ajaloo raamatu esimese köite tõttu.

TAQI AL-DIN – Taqi Al-Din Muhammad Ibn Maruf Al-Shami Al-Asadi (1526-1585), ka Takiyuddin; suur türgi või araabia teadlane, astronoom ja astroloog, insener ja leiutaja, kellameister, arst, matemaatik, botaanik ja zooloog, farmatseut, islami kohtunik, filosoof, teoloog ja õpetaja. Ta kirjutas üle 90 raamatu väga erinevatel teemadel, nagu astronoomia, astroloogia,

kellad, tehnika, matemaatika, mehhaanika, optika ja naturaalfilosoofia. Tema ajakaaslased pidasid teda maailma suurimaks teadlaseks. Ühes oma teoses kirjeldab ta algelist auruturbiini. Ta leiutas ka 6-silindrilise „Monobloc“ pumba ning hulgaliselt väga täpseid kelli (nende hulgas raskusjõul töötava astronoomilise äratuskella). Võimalik, et ta leiutas ka algelise teleskoobi.

AL-ZAHRAWI – Abu Al-Qasim Khalaf Ibn Al-Abbas Al-Zahrawi (936-1013), läänes tuntud ka kui Abulcasis; Andalusias elav araabia arst, kirurg, keemik, kosmetoloog ja teadlane. Teda peetakse modernse kirurgia isaks ja suurimaks islami keskaja kirurgiks, kelle meditsiinilised tekstid vormisid

nii islamimaailma kui ka Euroopa kirurgiat kuni renessanssini ja hiljemgi veel. Tema suurim panus ajalukku on 30-köiteline 1500-leheküljeline meditsiinientsüklopeedia „Kitab Al-Tasrif“, kus ta kirjeldas rohkem kui 200 kirurgilist instrumenti, andes nende illustatsioonide juures ka täpseid näpunäiteid selle kohta, kuidas instrumenti kasutada. Enamikku tema instrumentidest kasutatakse ka tänapäeval ja tema entsüklopeedia jäi 500 aastaks Euroopas kirurgide suureks etaloniks. Oma raamatus räägib ta näiteks ka nina limaskestast vähi eemaldamisest ja silmade, kõrvade ja suu opereerimisest. Al-Zahrawi oli ka see, kes võttis kasutusele kassi soolikast niidi, millega haavad peale operatsiooni kinni õmmeldi. See lahustus ise organismis ja seega ei olnud vaja enam niitude väljavõtmiseks patsiendile uut operatsiooni teha. Ta oli ka keiserlõike alal suur ekspert ja hakkas maailmas esimesena kasutama opereeritava ala tindiga märgistamist, mida tänapäeval kasutavad kõik ilukirurgid. Tema leiutisteks

on ka näiteks kondisaag ja sünnitustangid. Oma teoses „Al-Tasrif“ kirjeldab ta täpselt, kuidas sünnitustange on võimalik ka surnud loote väljavõtmiseks kasutada. Ta pa-

nustas suuresti ka hambahügieeni arengusse, kirjeldades näiteks hammaste valgenamist.

Moslemipäevikud

ISLAM – MINU ELU PÄÄSTJA

Närtsinud, tume ja eksinud iseeneses. Sa ei leidnud juhatavat valgusekiirt, mis oleks aidanud sind kõrgemale pürgida. See tegi sind külmaks ja nukraks, kuid samas ma tean, sa salajalt otsisid end, aga olid niivõrd pime seda endale lubama. Sa olid kui kõrgel lendav lind, tahtsid põgeneda, kuid sellest veel lihtsam ja üllam, on teada, kes sa oled ja miks sa oled. Sina seda ei osanud soosida, vaid olid endasse tõmbunud, ja suhtlesid oma pimedaga olemisega, nutsid vaikivalt ja rõõmustasid teesklevalt. Ma ei tundnud sind enam, olid kaugel endast ja ma jätsin sind, kuna ma ei osanud muud moodi. Tol ajal olin meeletult kurb sinu üle, sest ei leidnud viisi, kuidas sind abistada. Kuid mäletad seda aega, mil naasid üks tund mu juurde ning lausuisid äreva häälega - see saabus, ma leidsin oma valgusekiire, mis juhataks, ja aitaks mind paremuse poole jõuda. Seda lausudes mäletan siamaani su silmade sära ja hinge rõõmu. Olid maailma õnnelikem, sinu süda oli täis rikkust ja rahu ning sa lõpuks oskasid kohtuda sellega, mida nii kaua teadmatult ihkasid. Ma olen su üle väga rõõmus, sest selle joovastav mõju tungis su südamesse, vallutas su hinge ja sai sinu hindamatuks väärikiviks, mida hoiad endaga alati. Selle armastus ei lõpe, see kasvab ning kasvab, mida rohkem sa sellest kinni hoiad, lausuisid sa. See on kui õhk, mida nüüd vajad, ja ilma selleta sa närtsiksid jälle, ja laskuksid kaugele-kaugele, eemale kõigest heast. Tõesti, sinu hinge peeglid ei peta, sest näen seal uut elu, uut lehekülge, mille sa suure hoole ja uhkusega oskasid lõpuks vastu võtta - näen uut tugevat inimest, kes oskas oma elu ümber pöörata. Kirjeldasid mulle, et see oli kui üks uks, millest pidi sisenema. Ütlesid, et see ei olnud mitte tavaline uks, ja mitte kõik ei näe seda, ja avatud saab see sellele, kes soovib end sellest sisse lasta, ja on selleks valmis. See on müstiline, kuid ma mõistan sind, ja saan aru, et seda rõõmu, erakordset õnnelikkust ning rahulolu saavad tajuda ja omada vaid need, kellele see tee oli ette määratud, neile, kes sisenevad sellest salapärasest uksest.

Sinule oli see ette määratud, sa lõpuks nägid seda ja sisenesid. Ma tean, mille sa leidsid - see oli islam, millest sai sinu elu päästja. Mõistan sind, sest sa oledki mina.

Amina

MINA JA ISLAM!

Islam on minu jaoks olnud terve elu umbes samas positsioonis nagu kõik teised „idamaised“ religioonid - budism, hinduism, taoism jne. Ma ei ole kunagi mõelnud islamist ei halba ega head, minu jaoks oli ta võõras ja tundmatu ning liiga kauge, et minus mingeid emotsioone tekitada. Ma teadsin vaid seda, et islami uskujad on moslemid, nende jumal on Allah, kujutasin neid ette elamas kõrbelistel aladel, valgetes riietes ja rohkem ma suurt midagi ei teadnud ega ka arvanudki. Lapsena ei olnud minu ega ka mu õdede elu kerge. Majanduslikult oli meil alati kõik olemas. Võib isegi väita, et olime ärähellitatud mingil määral, ning ei osanud hinnata asjade ega ka toidu tegelikku väärtust. Emotsionaalselt olime aga poolikud. Meil oli imeline hoolitsev ema, kuid teoreetiliselt pole meil isa kunagi olnud. Mäletan vaid õelat ja võimutsevat meest, kes end meie isaks kutsus ning kelle terrori ja vägivalda all isegi meie ema pool oma elust kannatas. Ema suri meil kaks aastat tagasi tema järjekordse vägivalda tulemusena, seega jäime praktiliselt vanemateta. Kõige selle tõttu, lapseast välja kasvades, nägin ma, kui lühike võib olla meie elu ning mul tekkis väga tugev vajadus olla kindel selles, et ma oma elu õigesti elan ning et mul oleks midagi, millest tuge saada ja mille abile kindel olla.

Mul ei olnud eales sellist mõtet ega tunnet, et ma vajan seda tuge ilmtingimata religioonist. Olin vaid pidevates otsingutes millegi järele, mida ma isegi ei teadnud. Püüdsin mõnda aega olla küll hea kristlane, püüdsin palvetada, käia jõulude ajal kirikus ja uskuda selsse, millesse mu kultuurikaaslased uskusid. See lohutas mind tõepoolest mõnda aega, kuid samal ajal ei tundunud päris õige. Pal-

ju oli sellist, millega mu mõttemaailm kokku ei sobinud ning millesse ma sundisin end uskuma, et sobitada end pigem teistega.

Kaks aastat tagasi tuli meile keskkooli aine, mis tutvustas erinevaid religioone. Sellest ajast saati tekkis mul millegipärast tugev huvi uurida just islami kohta, väärarvamuste kohta sellest, terrorismist, naiste staatusest jne. Minu põhiliseks eesmärgiks oli lähtuda usust endast ja Jumala sõnast, mitte aga usklikest ja nende tegudest või tõlgendustest usu kohta. Mul on liialt palju näiteid, kuidas ühe või teise religiooni esindajad näitavad "eeskuju" oma tegudega täiesti vastupidiselt usu enda reeglitele, millesse nad väidavad end kuuluvat. Samuti lähtusin sellest, et on ju ilmselge, et ükski religioon ei õhuta vaenule ega vägivaldale. Nii hakkasingi ma lugema ja uurima pühakirju islami kohta - põhiliselt ingliskeelseid ja internetis. Samuti soetasin omale palju tutvusi maailma erinevatest paikadest erinevate moslemitega, et uurida ka nende käest nende igapäevast tavalist elu ja ümbrust. Siiani pean ütleva, et nii palju, kui mul moslemitest sõpru ka ei oleks ja kui palju ma ka nende riikides reisinud ei oleks, pole ma kohanud veel kedagi, kes oleks midagi vähemat kui rahumeelne ja sõbralik, sealhulgas mõni rohkem, mõni vähem usklik. Selle viimase lausega ei taha ma viidata mitte usule endale, sest nagu ma enne ütlesin, usust uurides või rääkides ei saa lähtuda inimestest. Minu mõtteks oli öelda pigem seda, et inimesi on seinast seina IGAS ÜHISKONNAS, rääkimata nii laiaist mõistest, nagu seda on religioon. Ma olen avastanud, et pole võimalik öelda inimese kohta seda, mis usku ta esindab. On võimalik öelda vaid seda, kelleks ta ise end peab. Üldjuhul (suuremal juhul) need kaks asjaolu kokku ei klapi. Ma tahan öelda sellega nimelt seda, et ei saa teha nii kergelt üldistusi mõne inimese käitumisest kogu religioonile, sest inimesed on ekslikud ning kipuvad tegema vigu ka siis, kui nad tea-

vad, et see on vale. Niisamuti on see ka islamis. Kuigi on islam keelanud rangelt vägivalda süütute inimeste vastu, veel enam enesetapud, leidub ometi neid, kes moslemi nime all just seda kõike korda saadavad. Aga olgu, see selleks...

Paljud võivad praegu küsida, miks tegin ma ikkagi sellise valiku ja mis oli selles usus sellist, mis mind lummas. Tegelikult ei ole sellele küsimusele üldse kerge vastata, kuna väga paljut ei saa mitte öelda, vaid tunda. Esimene asi, mis mulle imetusväärne tundus, oli detailne süsteemsus ja struktureeritus. Ma avastasin, et islamis polnud mitte ühtki väikseimatki asja ega reeglit, millel poleks olnud ääretult sügavmõttelist või loogilist tähendust ja vajalikkust. Ka neil asjadel, millest esialgu ei pruugi inim-mõistus arugi saada. Kõik on loodud selles usus kindla mõttega, et teenida ideaalset korda ja töötavat süsteemi KÕIGI ja KÕIGE hüvanguks, ideaalseks ühiskonnaks niivõrd lihtsalt ja edukalt, et selle kõige taga ei saa olla inimene, vaid peab olema kõrgem jõud. Ma ütlen veel kord, et seda kõike on ääretult raske sõnadesse panna ning et aru saada perfektselt, mida ma selle kõige all mõtlen ja et mõista selle mõtet, on vaja lugeda islami kohta ja ise veenduda. Selle PÕHILISE ja enda jaoks kõige olulisema ütlesingi ma praegu tegelikult nende lausetega ära ning ma ei oska lisada midagi, mis mu mõtet veel paremini lahti seletaks. Minu kõik põhimõtted, mis mul elus olnud, on kokku läinud õigluse ja headusega. Islam on esindanud minu jaoks neid kõiki. Ma olen tugevalt selle vastu, et tuleb uskuda pimesi ning ilma mõtlemata, mida ja MIKS inimene usub. Kohati on mul jäänud mulje, et kristlus on religioon, mis propageerib pimesi uskumist, öeldes, et Jumal teab, miks see või teine õige ning vajalik on, ning meie peame vaid kuuletuma. Võib-olla ma ka eksin praegu, ma ei taha öelda mitte ainsat halba sõna kristluse kohta, kuna austan kõiki religioone südamest. Ütlen

vaid, mida ma ise olen tunnetanud ja mõelnud. Ometi ei meeldinud mulle sedasi mõelda. Kui me ei tea, miks miski vajalik on, ei saa meie usk ka täiustuda ja me ei saa oma mõistust kasutada täielikult, et osata lahendada ka problemaatilisi olukordi mõnes teises situatsioonis.

Ma olen ääretult uudishimulik ja väga rohketal kordadel inimesed reageerisid minu küsimustele vihaga, kuna nad ei teadnud vastust ja püüdsid seda varjata ettekäändega, et ma neid tüütan. Islam andis mulle aga võimaluse saada vastus igale oma küsimusele juba selle uurimise ja õppimise käigus.

Alles hiljuti küsis mult minu lähedane sugulane selle kohta, kas pearätt, mida mosleminaised kannavad, ei ole mitte aegunud tava. Selle küsimusega on minu juurde pöördunud ka varem korduvalt. Kui ma neile seletan, et see on nii naise enda kui ka teiste perede kaitseks, et võõraid mehi mitte ahvatleda (mis võib viia ka perekonna purunemiseni), ei saada minust hästi aru. Mulle püütakse ikka seletada, et kui ma ise olen puhas, siis on kõik korras, ja kui ma ise tean, mida teen ja usun, ei juhtu midagi halba. Miks, jumala eest, on mul vaja veel mõelda teistele ja nende heaolule, see on juba nende enda mure. Ometi on just see teine äärmiselt oluline asjaolu, millest ma vaimustuses olin - ühtsus. Moslemid kutsuvad oma kogukonda Ummah'ks. Siiski tähendab see palju palju enam kui lihtsalt moslemite kogukonda. See on justkui hiigelperekond. Kui ühel liikmel on halb, on ka teistel halb niikaua, kuni nad probleemi pole ühiselt lahendanud. Üksteise nõrku külgi kaitstakse. Tuntakse muret ja jagatakse seda teistega. Ei ole egoistlikku enesekesksust, mis väljendub lauses "vaata, kuidas ise hakkama saad" või "ennekõike ajan enda probleemid korda, alles siis mõtlen teiste abistamise peale" (loomulikult ei räägi ma praegu kõigist, seda ei saa ma iialgi teha, räägin vaid sellest, mis ideaalis olema peaks islami reeglite kohaselt ning mille poole ka väga paljud teised moslemid püüdleavad). Tundsin ennast seal juba algusest peale äärmiselt turvaliselt ja hoolitud.

Hakkasin kogu sellesse süsteemi ja selle täiuslikkusesse uskuma varem, kui kuulsin islami tõenditest, millest lugesin hiljem ning mis mul imestusest silmad suureks aja-

sid. Hakkasin koos kõigega uskuma, et selline täiuslikkus saab olla loodud vaid selle poolt, kes end selle loojaks nimetab, ehk Jumala enda poolt. Nii otsustasin hakata moslemiks. Pärast seda võin öelda uhkusega, et pole eales kahtlma pidanud oma õiges valikus ning mul pole eales tekkinud tunnet, et midagi on valesti või et see pole siiski see, mida otsisin. Kaotada polnud mul tõesti midagi ja ei ole olnud siiani. Omast käest võin veel küsida skeptikutelt, kas ma oleksin tõesti jooksnud ühest terrorist (mida ma tundsin terve lapsea) teise, kui islam seda tõesti tähendaks inimestele või naistele? Olen ju ka ise naine ning ilmselt on mu elu mulle liialt kallis, et riskida sellega, kas ma ehk võin uuesti terrori ohvriks saada. Islam ei tähenda midagi taolist. Vägivaldal on loomulikult igas ühiskonnas. See ei seostu aga usuga või veel vähem sellega, mida Jumal heaks kiidab. Islam oli ja on endiselt minu varjupaik. Mul on hinges ainult rahu ja õnn. See võib praegu tunduda lugejale kui lihtsalt palju kasutatud sõnakõlks, kuid ometi ei ole võimalik seda teisiti kirjeldada. Kui paljud on meie seast tunda saanud täielikku rahulolu või seda, et vaatamata nende muredele ja probleemidele igapäevas on nad hinges ja südames õnnelikud ja nad tunnevad, et neil on "kodu", kuhu murede eest varju pugeda? Usun, et paljud ei saa aru, mida ma selle kõige all mõtlen, sest paljudel puudub selline imelikus elus. Tahaksin vaid julgustada inimesi sellega, et ei tasu end lasta õnge võtta meedial, kui pole ise asja uurinud. Oma silm on kuningas. See soovitus ei käi sugugi vaid islamiteema kohta. See käib kõige kohta. Meile on antud 6 meelt, masallah, millest neli on kasutada selleks, et ise kõike otseselt kontrollida ja uurida. Seda tegin ka mina - keeldusin olemast meedia ohver ja otsustasin vabaduse kasuks mõelda iseseisvalt ja ISE uurida - ning ma jõudsin esiteks selleni, et ma tean, kuidas on lood tegelikult, ning teiseks selleni, et minu ümber on inimesed, kelle elus on tugevad põhimõtted, head teod ja mõtted, vabadus ning ka võimalus teha õigeid otsuseid oma elu jaoks. Tänu Jumalale selle eest!

Elhamdulillah!

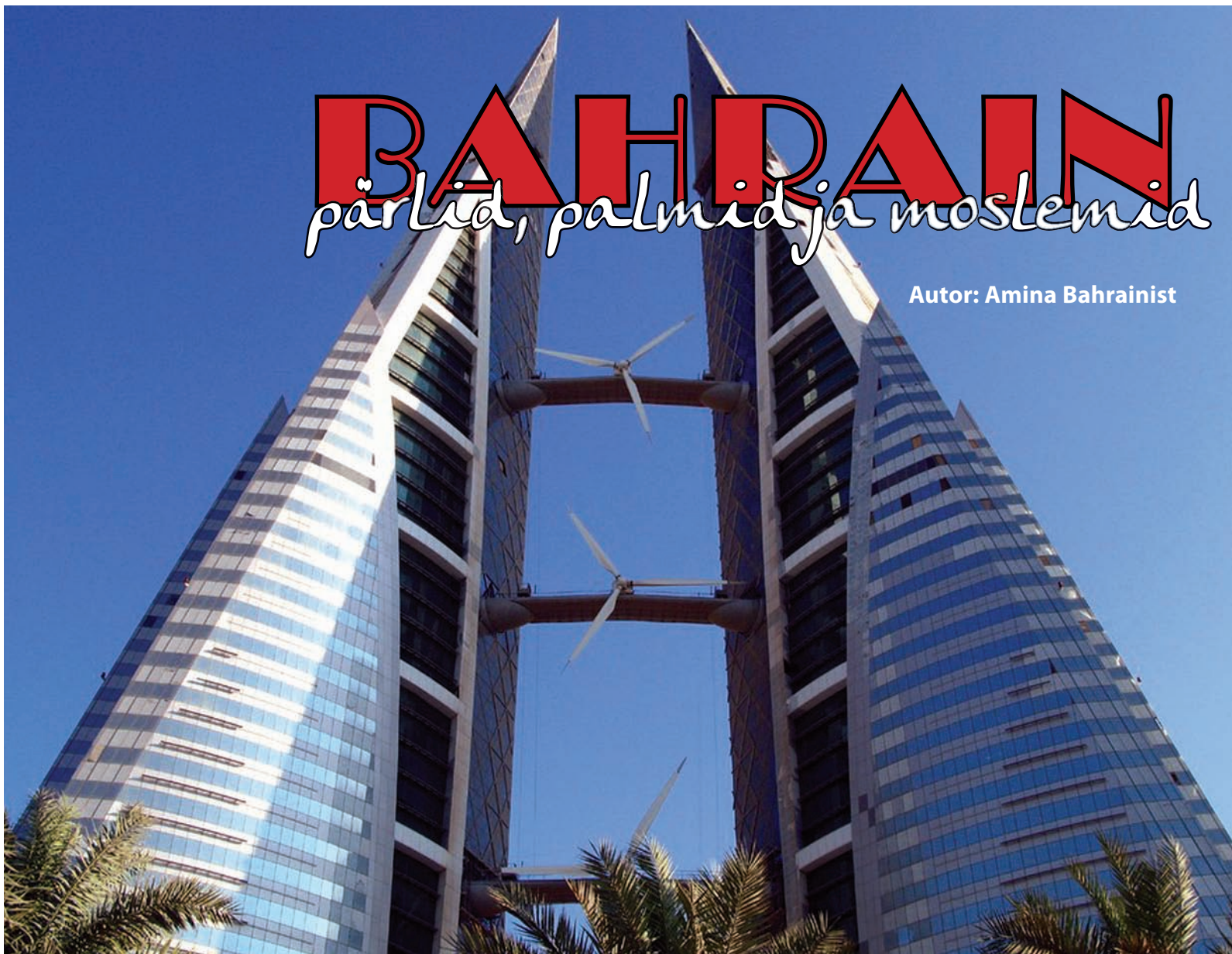
Fatima

BAHRAIN

pärlid, palmid ja moslemid

Autor: Amina Bahrainist

Salaam aleikum wa rahmatullahi wa barakatuh!

25-kraadine (+) tervitus siit Bahraini õhtust. Äsja lõppes *maghribi adhan*... Olen eriliselt õnnelikus staatuses, kuna iga hommik ärkan *adhani* kutsega... Minu kõrval vasemal pool on Al-Fatehi mošee ja paremal pool neli väiksemat mošeed, kusjuures kaks neist on šiiitide omad. Hommiku kutse on samal ajal kõigi viiel... See on nagu kaunis kaanon hommikus... Hiljem on erinevusi palvete kutseaegades šiiitidega, sest neil on omad ajad. Muidugi on kolm palveaega enam-vähem samad. Lisaks on neil veel õhtuseid palvuseid ja eriti *ašura* ajal olid neil pikad palvused peaaegu keskööni välja. Bahrainis on talveaeg vist läbi saanud, sest õhutemperatuur tõuseb tunduvalt. Praegu on päevane temperatuur olnud 27-28 kraadi ja õhtune 23-22 kraadi.

Küllastasin nädal tagasi Soomet ja olin ka ühe päeva Tallinnas, kus elab minu ema. Sain tunda ka nn talvemõnusid ehk Helsingisse jõudes ootasid mind ees lumised teed, suured lumehanged ja külm, külm tuul. Tallinnasse jõudes ootasid ees korralik lumetorm ja ohtlikud jääpurikad.

Tagasi jõudes, siia tillukesse kodusse Bahraini, oli nii hea tunne. Hommikul, kui lahkusin Helsingist, oli – 19 kraadi ja Bahraini jõudes oli + 20 kraadi.
Alhamdulillah!

Olen nüüd olnud siin Bahrainis ühtekokku seitse kuud ja reisil olles märkasin ennast puudust tundmas sellest, et ei saanud selga panna *abbaajat*. Tundsin puudust nendest naeratavatest nägudest, kes alati tervitavad, kuigi isegi ei tunne sind. Tundsin puudust sellest lihtsast soojusest.

Abbaaja on küll siinsetes oludes nii lihtne ja hea riietus. Kuna nagu varem on olnud juttu, on igasuguseid *abaajasid*: lihtsad ilma muustrita ja kaunite tikandite ja pärlite ja Swarovsky-kristallidega.

Abbaaja on minu meelest nii naiselik riietus. Ja see, mida tunnen siin, kandes *abbaajat* ja *hidžaabi*, on AUSTUS, viisakas aupaklik suhtumine minusse.

See on nii arusaamatu minule, et paljud, kes on sündinud moslemitena, ei kanna *hidžaabi*. Eriti on see levinud Pakistanist pärit moslemite hulgas. Nad on nagu lugenud eri Koraani, sest nende arusaamine on teine nii mitmeski asjas.

Minul on väga hea sõbranna, kes on pärit Pakistanist, aga elanud suurema osa oma elust Austraalias.

Näiteks ei teadnud minu hea sõbranna, et wudu ei kehti, kui küüned on lakitud. Ka palvetamise ajal ei kata ta kogu pead ehk juukseid, sest neid olevat õpetatud, et peamine on südames olev usk.

Siin olles olen märganud just selliseid väikseid ja suuri erinevusi erinevate etniliste gruppide vahel.

Aga nüüd ka muid uudiseid. Bahrainis on praegu väga aktuaalne teema F1 ehk Vormel 1 võistlused, mis siin peetakse 13.–15. märtsil.

Räägin mõne sõna kuulsast BICist ehk Bahrain International Circuitist.

Seda rada hakati ehitatama detsembris 2002. Valmis sai see rada 16 kuud hiljem ehk 17.03.2004 ja raha kulus selleks 150 miljonit USA dollarit.

See ringrada on väga ainulaadne: ainus rada, mis on ehitatud otse kõrbesse.

Peasponsoriteks on GULFAIR ja BATELCO.

Esimene Grand Prix peeti siin 04.04.2004.

TERETULEMAST BAHRAINI GP-LE 12.-15. MÄRTSIL 2010!

MÕNED TÄHTSAD FAKTID RINGRAJAST:

Arhitektiks oli Herman Tilkke.

Raja pikkus on 5,41 km.

15 kurvi (9 paremat, 6 vasakut).

4 sirget rajaetappi, millest pikim on 1090 m ja lühim 18 m.

Laius on 14–22 m.

Esimest kurvi kutsutakse „Michael Schumacheri kurviks“, kuna tema eestkostel muudeti see kurv järsemaks.

MUUD STATISTIKAT:

Suurim ülesmäge kallak on 3,6%.

Suurim allamäge kallak on 5,6%.

Kolm reaalselt võimalust möödasaõiduks.

Kiireim ringiaeg 1:30.252 - M. Schumacher.

Kiireim kiirus: 360 km/h - Alonzo

Veel lõpetuseks tahaksin kirjutada mõne sõna vend Idris Tawfiq'ist, kelle seminaril, workshopil mul oli au olla. Mainisin teda juba eelmises kuukirjas.

Tema elutee on olnud väga imeline. Preestrina Rooma katoliku kirikus – kuigi see töö talle väga meeldis – tundis ta tühjust oma hinges, südames. Ta otsustas lõpetada töö kirikus ja jätkata vaid õpetajana.

Peale seda suurt muutust otsustas ta võtta viimase hetke reisi ja kõige odavam pakkumine oli Egiptusesse. Egiptuses oli tema esimene kokkupuude islamiga.

Iga päev, kui ta läks hotellist linna, möödus ta ühest 10-aastasest poisikesest, kes müüs banaane. Tal oli seljas veidi märdunud valge ürp ja jalas kulunud sandaalid. Ja iga kord, kui vend Idris temast möödus, tervitas poiss

teda naeratava näoga, öeldes: „*Asalaamu aleikum*“. Ja kui ta küsis poisi käest, kuidas tal läheb, vastas ta „*Alhamdu lillah*“.

Need olid nii lihtsad ja siirad sõnad, mis tulid südamest ja mis leidsid tee Idris Tawfiqi südamesse. See oli Idris Tawfiqi esimeseks ukseks teel islamisse. See siiras ja südamlük tervitus näitas talle, kui ilus on islam.

(<http://www.idristawfiq.com/index.php?news=38> - siin on tema intervjuu, kus ta seda kõike kirjeldab)

Katsume ka meie igal hetkel hoida oma usku kaunina ja näidata seda kaunina ka teistele, sest oleme ju meie kõikidele meid ümbritsevatele islami peegliks, aknaks. Meie oleme see esimene islam, kellega nad kokku puutuvad.

Ma' assalaama,
Amina

MINU MAROKO

ehk maailma teistpidi vaatamise õpik.

Autor: Kätlin Hommik-Mrabte

TOLERANTSUST ON MAAILMALE VAJA!

Kui me koju jõuame, on juba päris hilja. Sellest hoolimata on maja kisa ja sebimist täis. Mulle tutvustatakse järgemööda kõiki, kuid kuna rahvast on palju ja kõik liiguvad, ei jää midagi meelde.

Imestan, kui mulle tutvustatakse öde nimega Najat¹ ja veidi aja pärast teist öde... nimega Najat. Esimene on helepruunide juustega rahulikult naeratav põllega noor naine, teine aga musta sasipea ning äranutetud silmadega ringi tormav plika. Ma ei mõista, kuid kohe aru pärida ka ei saa, kuna Mustapha haarab tuulepeal varrukast ja viib ta endaga kaasa, jättes mind üksi sipelgapessa.

Kõik tahavad minu kõrval istuda, kõik tahavad minuga rääkida, kuigi enamiku jutust ei saa ma midagi aru. Olen ma ju hariduselt araabia filoloog, kuidas on siis võimalik, et ma araabia keelt ei mõista? Pole siin mingit müsteeriumi ja ei ole mina ka loll. Araabia keel on väga vana kirja-keel. Kui aga keelt juba kirjutama hakatakse, pannakse paika ka reeglid, mida on hulga raskem muuta kui kõne-keelt, mis muutub kellelki nõusolekut saamata ise, vastavalt sellele, kuidas inimesed seda kasutavad. Sellepärast ongi vanade kirjakeelte ja mu mehe vendade kõnekeelte vahel nii suur erinevus.

Samal ajal püütakse kirjakeelt kõnekeelele järele aidata. Prantsusmaal teeb seda näiteks spetsiaalne prantsuse keele akadeemia. Araabia kirjakeel pandi aga juba ligi

¹ *häädus: näžžää.*

neliteist sajandit tagasi lukku. Uuesti moderniseerima ja muutma on seda hakatud alles hiljaaegu. Sellest tulenevalt jaotataksegi araabia keel kolmeks suureks grupiks: klassikaline araabia keel, mis on olnud muutumatu islami ilmumisest ning milles on kirjutatud koraan ja klassikaline araabia kirjandus; modernne araabia keel, mida on veidi tänapäevastatud ja kohendatud, mida lapsed õpivad koolis ning mida kasutatakse kirjakeelena; ning dialektid.

Dialekte on üle araabia maailma mitukümmend. Need võivad omavahel erineda, nagu erinevad näiteks prantsuse ja hispaania keel. Kui omavahel kokku viia kirjakeeles oskamatu vana marokolane ning samaväärne jeemenlane, võib nende jutuajamine olla umbes samasugune kui eestlase ja soomlase vahel, kes muid keeli ei mõista. Kuid araabia keele dialekte eri keelteks ei peeta, kuna see riiks mingil määral araabia maailma ühtsustunnet. Kõik on alati kinni poliitikas.

Mina õppisin ülikoolis klassikalist ja modernset araabia keelt. Seega võin ma lugeda Koraani ja ajalehti, kirjutada esseesid ning aruandeid, kuid marokolastest ma aru ei saa. Nende araabia keel on arenenud omasoodu ja segunenud ka kohaliku keele, berberi keelega, millest minul õrna aimugi ei ole. Eks ma pean õppima, kuid esialgu kõlab nende jutt mulle ühtlase kaashäälikurohke kurinana, millest ma kannatlikult kuulates suudan mõista ühe sõna siit, teise sealt.

Kuid ega minust väga palju esialgu oodatagi, naeratamisest ja noogutamisest paistab sellele sumisevale mesilasperele täiesti piisavat. Võin pühenduda ümbruse uurimisele.

Istun elutoas. Olen veidi segaduses, kuidas tegelikult seda tuba peaks nimetama, sest elutube paistab siin olevat lausa mitu. Siinne tuba on sisutatud samuti kui Youssefi vanemate elutuba – ümberringi mööda seinu on madal diivanijada, erandiks vaid uksekoht. Diivan on kaetud tumepunase kangaga, millel kuldkollased tikandid peal. Seljatuge ei olegi, selle asemel on lõputult sama punase kangaga kaetud patju, millele toetuda. Sellest kohast, kus lagi ja seinad kohtuvad, turritab kõigist neljast nurgast välja lopsakas kunstluuderohi, mis lõpeb selle all istuja pea kohal. Kunstlilled paistavad siin väga moes olevat, nägin neid igal pool ka Youssefi vanemate majas. Toa põrand on kaetud paksu punase-sinise-kollasekirju vaibaga. Keset tuba on väike ümmargune laud, mis nihutatakse mulle naeratades lähemale ning millel taas kord serveeritakse mullilisi pannkooke ja kanget teed.

Maja asub pisikesel kõrvaltänaval, mis tegelikult on vaid üks suur trepp künka otsa – asub linnake ju mägedes – millest mõlemal pool on sein ning selles ukсед ja aknad. Mustapha perele kuulub kaks sellist justkui üksteise külge kleebitud ridaelamuboksi, mille ukсед on kõrvuti. Üks neist asub osaliselt teise peal, kuna mäeharjal eriti muud moodi ehitada ei ole võimalik. Trepist üles tulles jõudsin märgata koridori avanevat kööki, nurgadiivaniga telekatuba, pisikest irvakil uksega tuba ning WC-ust. Koridori nurgast viib trepp üles. Ei tea, kas seal on veel üks korrus või on siingi katuseterrass? Kuhu nad küll kõik magama mahuvad? Võib-olla on siis alumisel korrusel magamistoad?

Peagi ilmub taas välja minu abikaasa, nüüd veidi rahuliku ilma tuulepea Najat kohe tema kannul. „Vabandust, ukhti², et niimoodi tegin, aga kui Mustaphad nägin, tuli mulle jälle ema meelde,“ lausub ta vigases inglise keeles ja ta silmad upuvad jälle pisaratesse. Mustapha lükkab ta õrnalt diivanile istuma ja hakkab talle teed valama. „Võta minu oma!“ pakun abivalmilt oma klaasi ja loodan, et olen teejoomisest pääsenud, kuid kuigi Najat minu klaasi vastu võtab, valab teine Najat mulle kohe uue tee.

„Ja mis värk sellega üldse on, et sul oleks justkui kaks õde Najati? Või oled sa sõidust nii puruväsinud, et enam oma õdesid või nende nimesid ei tea?“ püüan viimaks oma uudishimu rahuldada.

„Ei, mul ongi kaks õde, mõlemal nimeks Najat,“ vastab Mustapha kavalalt ja topib pool mullipannkooki korruga suhu, ise samal ajal õndsalt mõmisedes.

„Väga naljakas!“

Vastuste kohe ei tule, kuna väga raske on rääkida, suu pak-sult pannkooki täis.

Viimaks joob Mustapha lonksukese teed peale ja asub seletama: „Ema oli mul enne isaga abiellumist korra juba abielus, kuid see abielu ei õnnestunud ja nad lahutasid. Ema oli aga mu vanema õe Najatiga rase. Tema mees sellest ei hoolinud või ei saanud hoolida, ma ei tea, igal juhul läks ta Prantsusmaale tööle ja keegi ei tea, kus ta on või mis teeb. Ema abiellus pärast Najati sündi kohe uuesti, minu isaga, ja jäi ka kohe rasedaks – meil on Najatiga vaid vaevalt aasta vahet. Kuna ema aga kartis, et isa tema

tütart omaks ei võta, andis ta Najati ühele lastetule sõbrannale kasvatada, vähemalt senikauaks, kuni ta uude olukorda sisse elab, aga sõbranna ei andnudki talle pärast last tagasi. Kui sündis minu teine õde, pani ema talle suu-rest igat-

susest oma esimese lapse järele sama nime. Mul on tõesti kaks Najati-nimelist õde.“

Andis oma lapse ära? Mismoodi? Kuidas on see võimalik? Mu mõistus keeldub sellist infot vastu võtmast, nii et ma ei ole suuteline isegi küsimust korralikult moodustama.

„Aga, aga... andis ära?“

„Ära ole nii imestunud näoga, siin juhtub seda tihti. Minu ema põlvkonna naised on Prantsuse koloniaalajastu tõttu harimatud ja neil ei ole võimalik end ise elatada. Kui oled lahutatud naine, pead olema õnnelik, kui uuesti mehele saad, eriti kui oled orb, sest kes sinu eest siis hoolitseb, kui sul isa ega venda ei ole? Õnneks on meil tänapäeval olukord muutunud, taas on au sisse tõstetud ka tütarlaste harimine, nagu oli vanasti ja nagu islam nõuabki. Naised ei pea enam kartma, et nälga jäävad. Ema tegi kartuses muidugi vale otsuse, sest meie isa oleks kindlasti ka tema esimese lapse omaks võtnud. Tõi ta ise ju meile kasulapsegi koju kasvama...“

Jah, eks mul ole raske mõista, kuidas üks ema võib oma lapse ära anda, aga kui see oli vaid mõneks ajaks... ikkagi, ma ei suudaks, ei suudaks! Kui hirmunud ja üksi peab olema üks naine, et oma lapse teisele annab?

***

Kuna aeg on juba hiline ja kõik väsinud, tuleb peagi põhku pugeda. Mustapha juhatab mind alumisele korrusele, kus ma veel käinud ei ole. Siingi on suur koridor, millest viivad ukсед tubadesse. Otse lähevad ukсед vanemate endisesse magamistuppa, mis on nüüd meie magamistuba, ja arvutituppa. Vasemal on... jälle elutuba? See on aga hulga suurem ja uhkemate diivanitega kui ülemisel korrusel.

„Kui palju peab ühes majapidamises õige elutube olema?“ küsin ma Mustaphalt, käed puusas ukсел seistes.

„Mis mõttes?“

„Üleval on kaks, all üks...“

„Aa, noh, eks neid ole vaja ka ju. Seda tuba, kus on nurgadiivan ja telekas, kasutame me iga päev. Seal me ka puhkame ja sööme. Selle kõrval asuv elutuba on külaliste vastuvõtuks. Alumise korruse elutuba kasutame aga ainult suurte pidustuste puhul, kui on palju rahvast. Naised hõivavad ülemise korruse ja mehed saadetakse siia alumisse tuppa asumisele. Siis võivad naised end üleval vabalt tunda, rätikud peast ära korjata, tantsida, kui taha-

vad." seletab Mustapha asjalikult.

„Nojah, aga see tähendab ju siis, et suurema osa ajast seisab see hiigelsuur tuba täitsa tühjana. Ja mina arvasin, et all on magamistoad. Kus kogu see pere ometi magab?“ ei suuda ma süsteemi mõista.

„Ega magamiseks palju ruumi vaja olegi. Pärast ema surma kolis ka isa üles, ta magab nüüd koos mu noorema õe Wafaaga pisikeses toas. Teised magavad elutoas.“

„Ega nad ometi pidevalt diivanil ei maga?“ ei suuda ma oma imestust varjata.

„Ei. Nad magavad põrandal ravis,“ muheleb Mustapha, jäädes ootama minu reaktsiooni. Tal ei tule pettuda.

„Mis?! Põrandal? Maja on suur ja rahvas magab põrandal!“ Olen šokeeritud.

„Väga paljud marokolased teevad nii, see on meil vana harjumus. Igas peres on hunnikute viisi tekke, mis põrandale laotatakse, igaüks võtab endale padja, vajadusel ka teki peale ja ongi kõik. Marokolased ei armasta üksi toas oma voodis magada, see on neile võõras. Me oleme seltskondlik rahvas, ka magamise ajal.“

Ma ei suuda kuidagi oma hämmeldusest üle saada. Eks meie, eestlased, ole muidugi suured individualistid ja meile meeldib, et on oma nurgake, kus end kerra tõmata, oma, oma, oma...

Viimaks lepin mõttega, et pea kogu Mustapha pere magab ühes toas ja põrandal. Ja mis see minu asi ongi, peasi, et minul on oma tuba ja oma voodi. Püüan kõigest väest mitte langeda kitsarinnalisuse lõksu, see tähendab pidada end oma kultuuri tõttu kuidagi paremaks. Kuidas Lewis³ oma raamatus ütleski? „Me naeratame võõramaise ekstsentrilisuse peale ja õnnitleme iseennast oma normaalsuse puhul. Kui iga kultuur peab end normaalseks, siis on enesestmõistetav, et kõiki teisi peetakse ebanormaalseteks...“ Tõsi see on!

***

Otsin oma kohvrist välja öösärgi ja hambaharja, ajan särki selga ning suundun WCsse. See on kindlasti see viimane parempoolne uks. Avan ukse. Mu suugi unub lahti, kui WCd jöllitan.

„Mis viga on? Mis on? Kas sul on halb?“ Mustapha peab oma küsimused mitu korda esitama, enne kui reageerin.

³ Tunnustatud Briti kultuurierinevuste spetsialist Richard D. Lewis, „Kultuuridevahelised erinevused – kuidas edukalt ületada kultuuribarjääri“.

„Mis see on?“ sosistan ma, näpuga WCle osutades.

„See on tualettruum.“

„See ei ole tualettruum, see on... see on... auk!!! Ma ei saa ometi iga päev WC asemel augul käia! Ei ole võimalik, lihtsalt ei ole võimalik!“

Tõepoolest, WC ukse vahelt vaatab mulle poti asemel vastu ilus valge glasuuritud auk. Püüan ette kujutada, kuidas ometi sellist asja kasutama peaks. Laagris võib küll metsas pissil käia, aga kodus... iga päev...

WC jääbki mõneks ajaks minu suurimaks mureks. Ei saa ma sellest teemast üle ega ümber. Iga kord, kui mul on vaja sinna minna, lükkan alumise korruse ukse lukku, koorin jalast kõik püksid-sokid-kingad, panen jalga kummipäältsad...

Teistele pereliikmetele teeb minu ahastus veidi nalja. Ka ei suuda nad probleemi mõista. „Tead, tegelikult on see vist harjumuse asi,“ ütleb noorem Najat. „Mina näiteks ei suudaks kuidagi selle Euroopa poti peal käia, vastik! Nagu toolil istuks... ja midagi välja ka ei tule. Nii paljud marokolased, kes Euroopasse tööle lähevad, kurdavad alguses sealsete WCde üle.“ Järsku teeb Najat pähe kavala näo ning kummardub mu kõrva kohale: „Tead, mõned on isegi öelnud, et nad ei saa muidu Euroopas hakkama, kui ronivad jalgupidi selle öudse asja peale kükitama.“

Püüan seda pilti ette kujutada, see ajab mind naerma. „Ja tead, kui meie ema haige oli,“ jätkab Najat veidi tõsisemal toonil, „ohkas ta iga kord, kui pidi haiglasse minema ja ütles: „Jälle pean minema ja neil ei ole seal isegi mitte inimlikku WCd!“ Haiglad on meil Prantsuse projektide järgi ehitatud.“

Kuna see teema mul väga hinges on, kuulan siiski maad ka äia juures. „Teate, tegelikult maksavad Euroopa pott ja meie... glasuuritud auk, nagu te ütlete, poes ühepalju, aga inimesed ostavad ikka seda, millega nad on harjunud. Potte ostavad asutused, kus on palju välismaalasi, või ehitusfirmad, mis ehitavad välismaa projektide järgi, või siis marokolased, kes on kaua aega Euroopas töötanud ning nüüd Marokosse maja ehitavad.“

Jään tõsisemalt selle asja üle mõtlema ning tunnen südamest kaasa neile marokolastele, kes Euroopasse minnes peavad samasuguse šoki läbi elama, kui mina siia tulles. Leian mälusopist jutuajamise marokolasest kursuseõega, kes mulle kurtis, et ainus normaalsete WCdega koht Pariisis on peamošee. Siis ei pööranud ma sellele suuremat tähelepanu.

Tõesti, väga palju oleme kinni oma harjumustes. Tegelikult aga on nii, et see, mis meile normaalne tundub, tundub võib-olla just enamikule maailma kodanikest ebanormaalne, ja vastupidi. Normaalsus on väga suhteline. Võtame näiteks kasvõi sinised silmad, mis meil Eestis on nii tavalised. Pruune silmi peetakse ilusateks. Aga enamik inimesi maailmas on pruunisilmsed, niisiis on neil õigus, et pruunid silmad on normaalsed ja sinised ebatavalised. Mõistan korraga, kui palju võib tegelikult olla neid asju, mille suhtes oleme kindlad, et see on nii, kuid kui vaadata kaugemalt, on hoopis naa. Tolerantsust, tolerantsust on maailmale vaja! Tunnen, et Maroko õpetab mulle seda veel kuhjaga ja see ei ole mitte fui!, vastik, vaid kasulik nii mulle endale kui ka inimestele, kellega saan seda jagada.

Mosleminaise käsiraamat

AUTOR: HUDA KHATTAB

4. peatükk

Ühiskondlik elu

Islam pole vaid eluviis ega meelelahutusest töö. Prohvet (saws) märkas, et inimestel on vaja vaba aega ja meelelahutust, et oma „patareisid täis laadida“. Ent vaba aega ei pruugi olla, isegi ei pea olema, kui see täidetakse kasutute või destruktiivsete asjadega ja sellega kaob kontroll, kui palju aega on kaotsi läinud.

Meelelahutus pole vastuolus vagaduse ja väärtuslikkusega. Ka Prohvet (saws) nautis teisi asju peale palve ja *ibaada* – ta tegi kaaslastega sõbralikul viisil nalja, naeris ja palus Allahilt kaitset kurbuse ja õnnetuste eest. (Abu Dawud)

Ka Prohveti (saws) kaaslastel järgisid seda nõuannet ja julgustasid ka teisi niimoodi käituma. Ali ibn Abi Talib (ra) ütles: „Vaim väsib nagu füüsiski, seega ravi teda huumoriga. (...) Värskena vahetevahel oma vaimu, kuna väsinud vaim jääb pimedaks.“ Ja Abdul Darda (ra) ütles: „Kui ma virgestan oma südant millegi kasutuga, siis on see selleks, et seda tõe otsimise teenimiseks tugevamaks teha.“¹

SPORT JA KEHALINE TEGEVUS

Islam veenab nii keha kui ka hinge eest hoolitsemast. Prohvet (saws) soovitas oma järgijatel teatud spordialasid harratada, et nad oleksid füüsiliselt vormis ja iga kell valmis tegutsema. Eriti stimuleeriti vibulaskmist, hobusel ratsutamist ja ujumist.²

Sõnumitooja (saws) käis ise vahetevahel oma naise Aishaga (raa)³ mošees odaviskevõistlusi vaatamas.⁴

Sellest lähtudes võime kindlalt öelda, et hea füüsiline vorm on igati soovitatav kõikidele moslemitele ja spordi vaatamine on mosleminaistele, niikaua kui need võistlused islami eeskirju ei riku, lubatud. Kuid samas pole kind-

1 Rehman, lk 374 Qaradawi, Halal ja Haram 2.osa, lk 230

2 Hadith al-Tabaranilt tsiteeritud Qaradawi raamatus Halal ja haram, 2. osa lk. 240: „Iga tegevus ilma Allahile mõtlemata on kas ärapöördumine või hooletus, välja arvatud neli tegu: sihtpunktist sihtpunkti jooksmine (vibulaskmise harjutamisel), hobuse dresseerimine või oma perega mängimine või ujuma õppimine.“

3 Qaradawi, vaata ülalt, lk. 235. Hadith Ahmad ja Abu Dawud.

4 Qaradawi, vaata ülalt, lk. 236. Hadith Al-Bukhari ja Muslim

lasti hea idee mosleminaisel üksi spordivõistlusi vaatama minna, parem ikka koos abikaasa või *mahramiga* või grupi inimestega.

Mis puutub isiklikku osavõttu võistlustest, seisame probleemi ees, et läänemaailmas on võistlustel mehed ja naised segamini ja spordiriietus ise islami kohaselt lubamatu (lühikesed püksid, T-särk, võimlemistrikoo, ujumistrikoo jne). Ent on veel lootust! Aina rohkem tõstab naiste, ja seda mitte ainult mosmelimaiste, seas pead südametunnistus: eelistada ainult naiste seltskonda. Näiteks ei tunne ülekaalulised naised ennast segaseltskonnas sportimisel eriti mugavalt. Paljudes kohtades on sportlikke tegevusi, kus ainult naised osa võtta saavad. Mosleminaistele on lubatud mitte-moslemitest naistega koos sportida, ent tõenäoliselt on siiski parem seejuures *hidžaabiga* olla.

Seda ehk sellepärast, et teisi naisi ei tunta niivõrd hästi.⁵ Kanda võib laia spordidressi, mis pole liikumisel takistuseks. Paljud mosleminaised, kes on proovinud, võivad seda kinnitada. Mis puutub ujumisse, siis läänelike trikoosid pole võimalik isegi naiste seltskonnas kanda, kuna need paljastavad naise *awra*. Leginsid või põlvini bermuudad ja t-särk, või isegi Burkini katavad paremini ja ei sega ujumisliigutusi tegemast.

Pea kõik spordialad on soovituslikud, seni kui nad islami tingimusi täidavad. Eelkõige on naiste hulgas populaarsed ujumine ja aeroobika ning fitness, ent need pole ainukesed spordialad. Sportimise mõte on füüsilise tugevuse,

5 Mosleminaistel on lubatud mitte-moslemeist naistega, kellel on hea iseloom, läbi käia, ent mõningad õpetlased soovivad siiski mosleminaistel selliste naiste seltskonnas viibides *hidžaabi* mitte ära võtta. Vaata Mawdudi, Purdah, lk. 191

vastupidamisvõime arendamine. Kõik spordialad teevad seda omal viisil, seega on sportimine kindlasti vaeva väärt. Leia endale sobiv!

MUUSIKA JA LAULMINE

Paistab, et igas rahvusgrupis, kus inimesed kogukonniti koos elavad, harrastatakse ka ühel või teisel moel muusikat ning laulmist. See pole ka islamis täielikult keelatud, ent siiski on seatud kindlad piirid, millist laadi muusika ja laulmine on lubatud.

Nelja koolkonna imaamid on siin ühel arvamusel, et muusikainstrumendid on keelatud⁶ ja moslemid, kes sellist muusikat kuulavad, peaksid sellist tegevust vältima, eriti siis, kui laulu sõnad on meelas ning erootiline sisu. Seega on kogu popmuusika keelatud. Ent muusika kuulmine suurtes kauplustes, kaubanduskeskustes ja juhuslikult meedia vahendusel pole patustamine.

Prohvet (*saws*) pidas ainukeseks lubatud muusikainstrumendiks trummitaolist riista, *daffi*. See sarnaneb pulkadeta trummile. Ilma muusikalise saateta (välja arvatud *daff*) laulmine oli isegi julgustatud suurematel kogunemistel nagu pulmad ja aidi pidustused. Naised tohtisid laulda vaid naiste seltskonnas ja laule, millel pole keelatud sisu.

Süütu sisuga laulud, näiteks pikal reisil lapse tähelepanu mujale juhtimine ja rahustamine, on lubatud. Laulukesed, milledes islamilikele tegudele julgustatakse, on lubatud, ent siiski sobival momendil.

Lühidalt, sellise tegevuse harrastus peaks olema minimaalne. Kui läänemaailmas on muusika igapäevane lahutamatu osa elust, siis islamis peaks selle asemel hoopis valima midagi muud, nagu Koraani retsiteerimise, islamilaulud, dhikr ja tervislike spordialade harrastamine.

FILMID JA KINO

Filmid on üle maailma populaarsed ja seda, nagu paistab, ka moslemite hulgas. Nagu muusika, peab ka film sel juhul olema islami vaadetega kooskõlas. Ainuüksi see tingimus jätab välja enamiku filmidest, mis on mõeldud „vanemale kui 18“, st õudus- ja erootikafilmid. Veel kord, filmide vaatamine ei tohi jätta palveid ja teisi islami kohustusi tagaplaanile. Kui terve päev videoid vaadata ja samas kogu kodu on kui seapesa ning pere on söömata, on selgemast selgem, et midagi on täiesti valesti!

Enamik õpetlasi soovib kinodes, teatrites ja etendustel mitte käia. Film ja etteaste võib olla küll sündsas sisuga, ent pime atmosfäär kinos ja teatris pole moslemitele kõlbulik (mõeldes kas või nn kurikuulsatele tagaridadele). Eelkõige aga on läänes kinod ja teatrid ühendatud baaride, kohvikute, klubide ja diskoteekidega, mis islami seisukohalt on keelatud. Kui sa tõesti tahad nii väga üht kindlat filmi näha, siis mõtle, et paari kuu pärast on sellest juba video polettidel ja mõni aeg hiljem telekanalites. Parem vaadata seda terves pereatmosfääris kui kahtlases ning keelatud pimedas kinos.

NAERMINE JA NALJATLEMINE

Moslemite elu ei pea olema rõõmutu ja tõsine. Mingil ajal oli kuulda lugusid, kus läänemaailmas eakad moslemid noori moslemeid (eriti tüdrukuid) naeratamise eest noomisid. See on aga vastuolus sunnaga. Prohvet (*saws*) naeratas palju ja naeris ka, ent siiski sobilikus toonis ja viisil.

⁶ Vaata *al-Kanadi, The Islamic Ruling on Music and Singing*, lk. 31

Nalja tegemine ja naljatlemine on tore, ent seda seni, kui naljas pole valesid, ebatsensuursusi ja pilkeid teise õnnestuse üle:

„Oo teie, kes te usute, ärge laske inimestel teisi inimesi naeruvääristada, kuna viimased võivad olla paremad kui esimesed. Samuti ärge laske naistel teisi naisi naeruvääristada, kuna teised võivad olla paremad kui esimesed. Ja ärge söimake üksteist ega kutsuge söimunimedega. Vastik on see allumatuse nimi peale uskumist. Ja kes ei kahetse, need on tõelised patustajad.“ (Koraan 49:11)

Selle värsi seletuses juhatab Bilal Philips tähelepanu sellele, et igat sorti halb kõnepruuk on lubamatu, ja hoiatab moslemeid üldiselt ja eraldi just naisi, kuna naistel on samasugused pahed kui meestel (mõnede arvates isegi suuremad kui meestel!).⁷

HOBID

Ajaviiteks ja lõõgastumiseks on palju hobid. Nagu teised ajaviitmise viisid, peavad ka hobid olema kooskõlas islamiga – need ei tohi meie kohustusi häirida. Toiduvalmistamine, õmblemine ja teised naiselikud traditsioonilised käsitööviisid on lõbusad ning toovad kasu kogu perele.

Lugemine on teine populaarne hobi, kuid jällegi peab loetu sisu olema kooskõlas islami vaadetega. Kas on tegemist islamiraamatuga või mitte, kõigist on võimalik midagi õppida. Ka kirjutamine on hea viis vaba aega veeta. Sõltumata sellest, kuhu ja millisele kirjastusele oma tööd saata, on see ka üks *dawa* ning samas võimalus väikest honorari teenida. Ka kirjade kirjutamine on lõbus ja aitab ühel või teisel viisil teiste moslemiõdedega (kui kirjutad moslemitega) või pereliikmetega kontakti hoida. Mosleminaisele on keelatud kirjavahetus mehega, kellega pole sugulussuhteid, veel vähem tohib võõraste meestega sõbrustada.

KÜLAS KÄIMINE

Moslemid on igati julgustatud teineteisel külas käima, et sõprussidemeid tugevdada. See on eriti tähtis ühiskonnas, kus pole palju moslemeid. Moslemiõdedega kontakti hoidmine tugevdab *imaani*. Paljud õed, kes abielluvad ning koduseks jäävad (lastega või ilma), võivad end isoleerituna tunda, kuniks nende abikaasad on tööl. Seega on soovituslik teineteist külastada, kuniks see teatud reeglite raamesse jääb.

Esiteks ei tohi sõbralik läbikäimine koduseid kohustusi häirida – muretse selle eest, et kodus oleks kõik korras (ja seda sõna otseses tähenduses), enne kui lahkud. Kui su kodus valitseb kaos ja õhtusöök mehele ning lastele pole valmis ja vabandad end sellega, et olid ühiskondlike projektidega hõivatud, on aeg uued prioriteedid paika panna.

Teiseks, külastus ei tohiks kujuneda snooblikuks teise õe kodu ülevaatuseks, et kriitilisi võrdlusi teha. Alati on inimesi, kes on rikkamad või vaesemad kui sa ise, seega austa oma õde ja seda, kes ta on, ja ära kritiseeri tema kulunud vaipa. Kui juhtudki õde külastama, kui ta kodu on sassis, siis selle asemel, et teda kritiseerida ning taga

⁷ Philips, *Tafseer Soorah al-Hujuraat*, lk. 90

rääkida, küsi endalt hoopis – ehk on ta tervis korrast ära? On ta väsinud? Masenduses? Võib-olla sai ta oma kolmanda, neljanda, viienda ... lapse või oli hoopis haiglas... Parem võta siis ise tolmuimeja ning aita öel tema kodu korrastada.

Kolmandaks on tagarääkimine ja niisama tühi loba islamiga vastuolus, seega kui oled külas ning külaliste põhiteemaks on mitte kohal oleva isiku kritiseerimine, on parem püsti tõusta ja lahkuda.

Kokkusaamised on alati positiivsed, ent need ei tohiks kujuneda kohviklatšiks, vaid teenima islami kohaselt selle õppimist ning selle üle arutlemist. Ebaregulaarsetel kokkusaamistel on parem õppida Koraani või midagi muud, nii et kõik koosolijad õppimisest kasu saaksid ning seda naudiksid. Kui kokkusaamisel on lastega emasid, on see hea võimalus emadel omavahelisi kogemusi ja näpunäiteid jagada, samuti islamlikke lastelaule õpetada. Neid saab näiteks aidi pidustustel laulda, et lapsed tõelist *aidi* pidu tunneksid.

DAWA

Dawa, teisisõnu inimeste islamisse kutsumine, on iga moslemi kohustus. Oma vaba aja võime ju dawale pühendada, ent siiski peame kogu oma elu olema eeskujuks teistele, kas siis koolis, tööl või sõprade ja pereringis.

Dawa toimib kahel tasandil: moslemitele, kes islamit veel eriti hästi ei tunne, kuna nad on võib-olla läänes sündinud ja tõelisest islamlikust kasvatuses ilma jäänud. Ka kolleegid meie ümber, sõbrad ja tuttavad, kes võib-olla tõe otsinguil juhatust vajavad, käivad meie *dawa* ringkonna alla. Selliselt saame paljusid valesid stereotüüpe islami kohta ümber lükata. Keegi seda meie asemel tegema ei hakka. Peame ise härjal sarvist haarama ja enda käitumisega näitama, mis islam tegelikult tähendab! Selle vähesegagi saame inimesi islamisse juhatada, *in šā Allah*.

KOKKUVÕTTEKS

Moslemitel ei ole keelatud oma vaba aega islamivälise tegevusega sisustada. Pea kõiki spordialasid, hobisid ja vaba aja tegevusi võib kasutada millegi õppimiseks või teiste õpetamiseks, kuid samas peame jälgima, et meie tegevus ei oleks islami seadusega vastuolus.

5. peatükk

Karjäär: kool ja töö

Naiste positsioon on nii moslemite hulgas kui ka mujal üheks igihaljaks peateemaks. Läänes olevad nn empaaatilised liikumised on naistele hoopis rohkem koormusi pannud, kui neid leevendanud. Selle asemel, et saada valikuõigus, tunnevad naised endid hoopis kohustatutena majapidamist haldama, pere eest hoolitsema ja täiskohaga tööpostil karjääri tegema. Samaaegselt tunnevad naised, millise valiku nad ka ei teeks, end kohustatuna vastutama kõige eest, et mitte saada laisaks tembeldatud. Kui naine otsustab koju jääda ja laste eest hoolitseda,

suhtutakse temasse kui kerge väljapääsutee leidjasse! Nagu laste kasvatamine ja kodu eest hoolitsemine oleksid kätitegu. Samas, kodust väljaspool töötades on see abikaasa ja ema hoobilt rahahimuline karjerist.

Islam seab siinkohal selged piirid – esmalt peaks naine siiski eelistama kodu kui põhitöökohta, see olgu talle baasiks. Läänes elavad naised on aga läänelikest elustandarditest mõjutatud ja peavad tihti meenutama unustuse hõlma vajunut – ema ja abikaasa roll on islamis kõrge väärtusega! Läänes on aga see positsioon madal ning väärtusetuim. Siiski on huvitav siinkohal täheldada, et naised läänes on juba hakanud nõudma oma õigusi olla koduperenaine ning samaaegselt väärtustatud, kuna naisel on omadusi, mida meestel ei ole, et kodu eest hoolitseda ja lapsi kasvatada.⁸

Islami järgi on naise esmane (aga mitte ainus võimalik) töö on ikkagi koduseinte vahel. Läänes elavad ning sealtsetest normidest mõjutatud naised peavad endile tihti meelde tuletama, et islamis on ema ja abikaasa roll kõrgelt hinnatud. Läänemaailma selline positsioon tähendab naise allasurumist ja austuse puudumist. Huvitav on siiski fakt, et paljud mitte-moslemist naised (mitte ainult feministid) uuesti koduperenaise koha eest võitlevad ja püüavad seda positsiooni, olla abikaasa ja ema, õigustada kui väärtuslikku ning rasket tööd. Sellised väärtused meestes puuduvad!⁹

Diskussioon koduperenaise positsiooni ümber pole sugugi uus. Ka esimesed mosleminaised olid selle teemaga ametic. Kord saatis üks grupp Asma bint Zayd'i Prohveti (*saws*) juurde, et probleemile lahendus leida.

Ta ütles neile: „Ma olen mind toetavate mosleminaiste grupi liider. Meil kõigil on sama arvamus kui minul, nimelt Allah saatis sind nii mehi kui ka naisi õpetama. Me kõik usume sinusse ja järgime sind. Ent siiski pole naiste olukord kiita: oleme aheldatud kodude külge, oleme oma abikaasade rahulduste keskpunktiks ja nende laste kandjad. Meestele antakse eelis reedesel palvel, matusel ja džihaadil osalemiseks. Kui nad lahingusse lähevad, oleme meie nende vara ja omandi eest hoolitsejad ning nende laste toitjad. Oo Allahi Sõnumitooja, kas jagame nendega tasu ja thawabi?” Prohvet (*saws*) pöördus meeste poole ja küsis: „Kas olete iial üht naist kuulnud paremini oma diini kohta küsimas, kui see naine siin?” Nad vastasid: „Allahi nimel, seda pole me iial kuulnud!”. Seepeale pöördus Prohvet (*saws*) uuesti Asma poole: „Mine ja teavita teisi naisi, et abikaasade hea kohtlemine ja fakt, et nad püüavad neile igati meele järele olla, toetada ühtsuse ja solidaarsusega, on samaväärne kõikide nende kohustustega, mida sa meeste juures nimetasid.”¹⁰

Emaroll on islamis eriti väärtuslik, nagu seda ka erinevad hadithid kirjeldavad:

Muawiyya ibn Jahma (*ra*) edastas, et Jahma Prohveti (*saws*) juurde minnes ütles: „Oo Allahi Sõnumitooja, ma tahan ka (*džihaadi*) lahingusse võitlema minna ja ma olen tulnud sinu juurde selle kohta nõu küsima.” Prohvet ütles: „On sul ema?” Jahma vastas: „Jah.” Seepeale vastas Prohvet (*saws*): „Siis jää tema seltsi, kuna emade jalge ees on Paradiis.” (al-Nisa, Ibn Maja, al-Hakim ja al-Tabarani)

8 1 “What is Housewife? (The Great Housewife Controversy)”, *good Housekeeping*, April 1992, lk. 126-127.

Faruqi, *Women, Muslim Society and Islam*, lk. 57, kutsub kodutööde väärtustamisele.

9 *What is Housewife*

10 *Rahman*, lk. 89-90

Abu Hurayra (*ra*) jutustas: „Kord tuli üks mees Allahi Sõnumitooja (*saws*) juurde ja ütles: „Oo Allahi Sõnumitooja, kes on kõige rohkem minu seltskonda väärt?“ Prohvet (*saws*) ütles: „Sinu ema.“ Mees küsis: „Ja siis?“ Prohvet (*saws*) vastas: „Sinu ema.“ Mees küsis veel kord: „Ja siis?“ ja Prohvet (*saws*) vastas: „Sinu ema.“ Mees küsis: „Ja kes peale tema?“ Prohvet (*saws*) vastas: „Peale selle sinu isa.“” (Bukhari, Muslim)

On ka selliseid naisi, kes ei saa iial lapsi. See on südantlõhestav, eelkõige mosleminaistele, kelle kultuur on lapsi armastav ning igalt naiselt ootavad nii pere kui ka võõrad pere juurdekasvu. Lihtsam on öelda, et tuleb olla kannatlik, kui seda tegelikult olla. See pole kellegi „süü“; oma õigluses valib Allah ise, kes millal järglasi saab:

„Jumalale kuulub taevaste ja maa ülemvõim, Ta loob mida tahab. Ta annab, kellele tahab, naissoost (lapsi) ja Ta annab, kellele tahab, meessoost (lapsi). Või ta teeb neist (mõlemaist) meessoost või naissoost (lapsed) ja Ta teeb viljatuks selle, kelle tahab. Tõesti, Ta on Teadja ja Kompetentne.“ (Koraan 42:49-50)

Moslemite hulgas vaadeldakse kõiki naisi kui potentsiaalseid emasid ja paistab, et inimestel on siinkohal raske mõista, et on olemas naisi, kes iialgi emaks ei saa. Oma viljatusele kinnituse saanud naised ei tohiks tunda mingil juhul ennast teisejärgulistena (kahjuks on ühiskond selline, kes oma survega neile naistele negatiivset mõju avaldab). Emaks olemine pole mosleminaise ainuke töö. Aisha (*ra*) ise ei saanud iial järglasi, ent siiski kutsutakse teda „kõikide moslemite emaks“. Ta oli ka väga tähtis allikas ning edastas tohutul hulgal hadithe. Paljud moslemid tulid kaugelt just Aisha (*ra*) juurde nõu pärima. Aishal (*ra*) on suur roll meie umma õpetamises! Ta on läbi islami ajaloo suurim naisjurist.

TEADMISED JA KOOLITUS

Millist rolli naine ka ei mängiks, on ta siis abikaasa ja ema või hoopis turnib väljaspool kodu karjääriredelil (või isegi mõlemad koos!), tal on vaja teadmisi. Teadmiste otsimine on iga moslemi, olgu see mees või naine, kohustus. Seega pole olemas mingit vabandust moslemitüdrukutele ja naistele haridust ja haritust keelata. Tähtis on siinjuures märkida, et iialgi pole hilja õppida. Isegi kui sa, mis iganes põhjusel, nõ rongist maha oled jäänud, on alati võimalus kaotatud aeg tasa teha. On olemas klasse ja kirjalikke kursusi täiskasvanutele, raamatukogud ja selles leiduv on kõigile kättesaadav.

Samuti leidub alati naistegruppe, kes korraldavad koolitusi ja kursuseid, spetsiaalselt etnilistele ja usulistele vähemusgruppidele suunatud klasse, mis aitavad enesekindlust tõsta. Seega pole vabandust mitte õppimiseks! Teadmised võib jaotada kaheks: religioossed ja ilmalikud. See alajaotus pole küll absoluutne, kuna islami näol on tegemist kogu elu endaga, mitte ainult formaalsete tegudega nagu palve ja paastumine.

Iga moslem peab islami kohta vähemalt põhiteadmisi omama. Naised on kohustatud teadma naisteprobleeme puudutavaid asju, nagu kuupuhastus ja sünnitusjärgne veritsemine ja kuidas need naiste igapäevaseid kohustusi mõjutavad. Naised peavad samuti oskama Koraani lugeda. Mõningad moslemikultuurid arvavad, et Koraani lugemise oskus puudutab vaid poisse ning jätavad oma tütred sellest ilma. See on vale! Nagu juba öeldud, iialgi

pole hilja tütreid koolitada või ise õppima minna! Iga töö nõuab kindlaid teadmisi. Koduperenaised ja emad peavad samuti organiseeritud olema ja omama praktilisi oskusi: söögitegemine, õmbelmine, põhiteadmised esmaabist ja paberimajandusest, õpetamine, tänapäeval isegi auto juhtimine.

Siinkohal oleks liigne nõuda, et emad peaksid omama põhiteadmisi kõigis elu puudutavates küsimustes. Lapsed on varmad esitama imelikke küsimusi Allahi kohta (teoloogia), miks tähed säravad (astronoomia), miks asjad maha kukuvad (gravitatsioon), kus vanaema elab (geograafia) ja palju muudki. Kui ema ei oskagi kõigele vastust anda, peavad nad nende vastuste leidmiseks lastele eeskujuga andma – lapsed peavad teadma, kust vastuseid leida ja et otsimise vaev on vastust väärt. Läänelik õppesüsteem õpetab lapsi mõtlema ja küsimusi esitama. Ka kodust väljaspool töötades on eriti vaja erialaseid teadmisi. Mõningatel juhtudel on mosleminaine kahekordselt halb kandidaat: naine kui usu- või rassilisse vähemusse kuuluja ja naine kui naissoost isik. Sel juhul peab see naiskandidaat rohkem kogemusi ja teadmisi omama, et meeskonkurendist üle olla. Ja mitte alati ei ole määrav diplom, vaid hoopis praktilised kogemused.

TÖÖTAMINE VÄLJASPOOL KODU

Paljud mosleminaised töötavad ka kodust väljaspool. Seda tihti just majanduslikel põhjustel, kuid ka sellepärast, et naine vajab stiimulit, mida ainult kodus olemine ja perele pühendumine anda ei suuda. Naine soovib oma tööga midagi väärtuslikku pakkuda.

Sama probleem oli ka varasematel aegadel, juba põlvkondade viisi. Ka Prohveti (*saws*) aegade naised olid oma väärtuste poolest erinevatel ametialadel tuntud. Juba nimetasime Aishat (*raa*), kes oli suurepärase õpetlane ja hadithite edastaja. Üks teine Prohveti (*saws*) abikaasa oli aga suurepärase ekspert nahaparkimisel.¹¹

Esimeste põlvkondade moslemite hulgas oli palju töötavaid naisi. Khadeja (*raa*), Prohveti (*saws*) esimene naine, oli tuntud kaubanduse alal. Kuigi ta ei rännanud kaasa kaubakaravanidega, oli Khadeja (*raa*) naine, kes korraldas oma vara ja rikkust ise. Mõningad teised naised jälle omasid isiklikku põllumaad ja datlipalmiaedasid, mille eest nad hoolitsesid ja mille saaki ise müüsid.

Naised tegutsesid ka turgudel ning kunsti ja käsitöö alal.¹² Mõned naised töötasid meditsiini ja kirurgia alal ja ravisid lahinguväljadel haavatuid või võtsid sünnitusi vastu.

¹¹ Rahman, lk. 62

¹² Rahman, lk. 160 ja edasi.

Sellest võime järeldada, et islamis on naisel väljaspool kodu igal intellektuaalsel ja praktilisel alal töötamine lubatud. Siiski tuleb teha vahet, kas töötatakse moslemite või mitte-moslemite heaks. Mitte-moslemite heaks töötades on tähtis see, millise töö või karjääri valime: see peab olema kooskõlas islami tingimustega ja ei tohi islami poolt seatud piire ületada. Peame andma endast parima, et islamlikust riietumiskodeksist ja käitumisnormidest kinni hoida. Selline kontoriflirt, nagu see läänes palju ette tuleb ning mida süütuks naljatlemiseks peetakse, ei ole mosleminaisele kuidagi kohane. Töö juures peame hoiduma alkoholi puutumast (isegi selle müümine või kellelegi teisele andmine on haram!) ja mitte-töölalasest kokkupuutest vastassooga.

Üldistes raamides pole võimalik kollektiivset läbikäimist täielikult vältida, ent see peab olema võimalikult minimaalne ja ärialane. Mõningad tööalad on kindlasti haram, nagu baarid, kohvikud või kasiinod. Tuleb ka ette, et inimene on sellises töökohas töötades alles hiljuti moslemiks hakanud. Sel juhul on parem sellelt kohalt lahkuda ning nii kiiresti kui võimalik sobivam töökoht otsida.

Teiste eest hoolitsemise ja ravimisega seotud ametid on enamasti naistele sobilikud. Kindlasti on seal ka kohta mosleminaisele, kus iganes riigis nad ka elavad. Niisugused ametid on näiteks:

Meditsiin: arstid, õed ja ülejäänud assisteeriv personal. Arstid saavad enamasti kogu au endale, ent õdede ja assistentide töö on samaväärne. Hooldus on selline ala, kus võib tekkida kahtlusi, kuna patsientideks on ka meesrahvad. Siinkohal oleks parem sünnitusabis ümber õppida või saada lisakoolitust. Sünnitusabis pole kohe kindlasti meespatsiente ja see ala on mosleminaistele väga südamelähedane.

ABITÖÖTAJA:

sotsiaaltöötajad, psühhoterapeudid.

Ka moslemiperedes on probleeme ja juhuseid, kus sotsiaalne abi on osutunud taktitundetuks. Nagu näiteks saadeti juudiusku sotsiaalabitöötajad moslemiperekonda. Nad tegid küll oma tööd väga hästi, ent selles situatsioonis oleks sotsiaalabi osutaval organisatsioonil olnud mõistlikum saata moslemist abitöötajad. Teisel juhul saadeti meessoost sotsiaalabitöötaja mosleminaist ja ta lapsi aitama. Selliseid arusaamatusi oleks võimalik ära hoida, kui sellistes organisatsioonides oleks ametis piisavalt moslemeid. Moslemitest sotsiaalabitöötajad mõistavad paremini olukorda ning teavad, millal ja millises peres oma abi pakkuda.

Psühhoterapeut on üks ametitest, mis on viimastel aastatel populaarsemaks muutunud. Ent terapeudid ei arvesta tihti patsiendi usuga, ehkki see oleks väga tähtis! See aitaks inimesel probleemi palju lihtsamalt lahendada. Terapeut peab olema kursis selliste patsientide puhul nende kui usulise või rahvusliku vähemuse igapäevaste pingetega. Veel kord: oluline on, et terapeutide hulgas oleks esindajaid igast usulisest ja etnilisest vähemusest.

HOIDJAD.

Ideaalne töö kodus! Mosleminaised, kes tööl käivad, on alati hädas usaldusväärsete, eriti moslemitest lapsehoid-

Õmblemine ja rõivadisain: Kõigil mosleminaistel on vaja taskukohast hidžaabi, see on ümberlukkamatu tõsiasi. Naised, kes oskavad õmmelda ning disainida, saavad olla suurepäraseks abiks teistele moslemiõdedele, kes seda ei oska. Samuti on see ideaalne võimalus koduseks tööks – anda õmbluskursusi või siis pidada väikest ateljeed. Samuti võiks pakkuda seejuures toodete postiga kojusaatmise teenust – nii on neil õdedel, kes nii lihtsalt rõivapoodi satu, võimalus toode koju tellida.

jate leidmisega. Lapsi armastavate mosleminaiste jaoks on selline töö võimalus teist öde hädas aidata, samuti osaleda lastekasvatamises, samal ajal raha teenides.

ADMINISTRAATORID.

Ka moslemitest tööandjatel on vaja sekretäre – nende eelistuseks oleks muidugi moslemitest sekretärid, aga neid on väga raske leida. Paljude firmade juhid on moslemid ning neil on vajadus kvalifitseeritud administratiivse tööjõu järele. Selline töö võib osutada väärtuslikuks. Siiski peaksid öed, kes sellisele tööle asuvad, silmas pidama islamis kehtivaid käitumis- ja riietumisnorme. Administratiivset tööd saab ka väga tihti kodustes tingimustes teha, selleks pole vajadust pikki päevi kontoris veeta. Seega, kui öel juhtub olema juba perekond ja lapsed, on alati võimalik tööd ja pereelu ühendada.

MEEDIA- JA REKLAAMITÖÖTAJA.

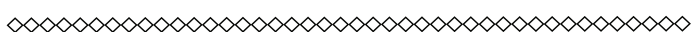
Ka sellist sorti tööd on sobilik kodus teha. Vabakutseline kirjanik või kirjastaja saab enda õlule võtta nii palju tööd, kui parasjagu suudab, seda koduste toimetustega sobitades. Ka teisel alal on naishääl vajalik, eelkõige raadios ja televisioonis. Televisioon ja radio tulevad esimesena meelde, ent samas on ka päevalehed ning perioodika tähtsad. Siin on võimalus naistel end teostada.

Islami seisukohast võib kõiki neid töid ja ameteid vaadelda ka ibaadana (ülistamisena), kui see tuleb puhtast südamest Allahi heakskiitu otsides ning tööd ennast hästi teha. Oled sa siis koduperenaine, kes köögipõrandat pesib; ema, kes lapse mähkmeid vahetab või ambitsiooni-

kas ettevõtja edukas firmas; sinu töö on väärtuslik! Mida iganes me ka teema, selle läbi on alati võimalus dawat teha. Alati peab olema valmis tegema oma tööd maksimaalselt hästi, mis iganes selleks tööks ka ei oleks! Oma hea töötulemusega on meil, mosleminaistel, võimalik lahti rebida stereotüübist ja inimesi enese ümber mõtlema panna ning kes teab, ehk isegi elu me ümber selle abiga paremaks muuta!

KOKKUVÕTE

Kõik, mida naine teeb, olgu ta koduperenaine, abikaasa, ema, assistent või ettevõtja, on tähtis ning omab suur väärtust! Meil, naistel, on võimalus oma hea tööga teha dawat ning vaadelda iga ettevõtmist kui ibaadat (ülistamist), mille eest me Teispooluses tasu saame. Ei tohi unustada, et meie tegemised peavad olema islamireeglitest lähtuvad, kuna oleme eeskujuks teistele moslemitele ning positiivseks kuvandiks mitte-moslemitele.

Järgmises numbris - Abielu

Õpetaja: Igal tasemel ja igas asutuses. Islami koolides on palju probleeme mitte-moslemitest õpetajatega, kes on „valest“ soost (eriti mees-terahvad tüdrukutekoolis), kuna lihtsalt ei leidu piisavalt moslemitest kvalifitseeritud õpetajaid. Eriti on moslemitest õpetajaid vaja tavakoolides – nad oleksid suurepärased eeskujud moslemitest õpilastele ja samas positiivseks kuvandiks ka mitte-moslemitele ja kolleegidele. Moslemitest õpetajate järele on lausa karjув vajadus islami lasteaiades ja laste päevakodudes. Lastega tegelemine on traditsiooniline naiste amet ja sellealaseks spetsiaalseks väljaõppeks on ka rohkelt võimalusi.

Kunst ja käsitöö: Paljudele inimestele tundub islam igavana. Kui aga vaadata neid suurepäraseid kunstitöid vanades muuseumides ja mošeedes, tekib küsimus, miks ometi tänapäeval moslemid seda suurepärast kunsti ei väärtusta. Teada on, et osa moslemeid oma rangete vanemate tõttu Allahi poolt antud kunstianded kaotanud. Iga kultuur loob kunstiteoseid. Seda tegid mosleid minevikus ja pole tänapäevalgi mõjuvat põhjust, miks kunstiloomingut mitte jätkata. Mitte iga kunstitöö pole islamiga vastuolus ning meil on vaja nii mees- kui ka naiskunstnikke, et oma kultuuri šaria piires rikastada.

Pudrupotike keeda...

Autor: Sarah

KANAKOIVAD JUURVILJADEGA AHJUS.

2 kanakoiba (üks koib lõigata kaheks)
3-4 väiksemat kartulit
2 suuremat porgandit
1 suvikõrvits
Kobar kirsstomateid
1 paprika
3 küüslaaugu küünt
3-4 spl oliivõli
2 tl paprikapulbrit
Soola, pipart.

Pese kanakoivad ja lõika koib kaheks, koori juurviljad ja tükelda soovi järgi (ära jäta liiga suureks, muidu kupsseb kauem). Pane kanakoivad ja juurviljad kaussi, lisa oliivõli, paprikapulber ning maitsesta soola ja pipraga. Sega kõik korralikult läbi ja aseta ahjuplaadile. Lisa sinna ka kirsstomatid ja küüslauguküüned. Küpseta 200 C juures 30-40 minutit, kuni juurviljad ja kana on valmis.

LÄÄTSED MAROKO MOODI.

1 klaas läätsed
3-4 klaasi vett
1 väiksem sibul
2 spl oliivõli
2 spl koriander
1 tomat
Soola, pipart

Lõika sibul õhukesteks ribadeks, lisa kõik ained kiirkeetjasse või potti, väljaarvatud tomat. Lase keema tõusta kata kaanega ning keeda kiirkeetjas 20 minutit või tavalises potis 45-50 minutit kuni läätsed on pehmed. Koori tomat ja eemalda seemned, tükelda ja lisa läätsedele keeda veel 5 minutit. Läätsed peaksid olema pehmed ja roog peaks olema paksema supi moodi. Marokos süüakse seda eelroana, kas lusikaga või leivaga.

PRANTSUSE ŠOKOLAADIKOOK

---

200 g tumedat šokolaadi
180 g võid
5 muna
180 g suhkurt
100 g jahu

Klopi munad ja suhkur. Pane šokolaad, või ja ülejäänud suhkur paksu põhjaga pannile ja kuumuta väikesel tulel, kuni šokolaad ja või on sulanud. Vala kaks segu omavahel kokku sõelu seejärel sisse jahu ning sega. Võita 24 cm vorm ja vala segu vormi. Küpseta 200C juures 25-30 min. Serveeri vahukoorega.

KORAANINURK

95. SUURA – ÄT-TIIN – VIIGIMARI (8 ÄJÄT)

	Jumala, kõige Armulisema, Halastavama nimel.	bismillāhi r-rahmāni r-raḥiim.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
1	Viigimarja ¹ ja oliivi ² nimel	wa t-tiini wa-z-zāituun.	وَالْتِّينِ وَالزَّيْتُونِ
2	ja Siinai mäe ³ nimel	wa ṭ-ṭuuri siiniin.	وَطُورِ سَيْنِينَ
3	ja selle kindla linna ⁴ nimel, ⁵	wa hāāḍā l-bālādi l-āmiin.	وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ
4	Me lõime inimese parimal kujul,	laqad ḥalaqnā l-insānā fii aḥsāni taqwiim.	لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ
5	seejärel tegime temast madalamast madalama ^{6 7} ,	ṭummā rādādnāahu āsfālā sāāfiliiin.	ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ
6	välja arvatud nendest, kes uskusid ja tegid häid tegusid- neile on lõputu tasu.	illā āllāḍiina āmānuu wa ‘amiluu ṣ-ṣaaliḥāāti fālāhum āžrun ḡāiru māmnuun.	إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ
7	Mis paneb sind siis salgama Viimset Kohtupäeva?	fāmāā jukāḍḍibukā bā‘du bi-d-diin.	فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّينِ
8	Kas Jumal ei ole õiglaseim kohtumõistjate seas?	ā lāisā llahu bi-āḥkāmi l-ḥāākimiin.	أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ

¹ Ibn Abbas (رضي الله عنه) on edastanud, et viigimarja all on mõeldud Noa palvekoda, mille ta ehitas Al-Judi mäele. Mujahid ütles: „See on seesama viigimari, mis sinulgi.“ (At-Tabari 24:502)

² Kab Al-Ahbar, Qatadah (رضي الله عنه), Ibn Zayd (رضي الله عنهما) ja teised on öelnud: „Selle all on mõeldud Jeruusalema mošeed.“ Mujahid ja Ikrimah (رضي الله عنه) on öelnud: „See on sama oliiv, millest (õli) pressitakse.“ (At-Tabari 24:501)

³ Kab Al-Ahbar ja mitmed teised on öelnud: „See on mägi, millel Jumal Moosesega kõneles.“ (At-Tabari 24:503)

⁴ Ibn Abbas (رضي الله عنه), Mujahid, Ikrimah (رضي الله عنه), Al-Hasan (رضي الله عنهما), Ibrahim An-Nakhai, Ibn Zayd (رضي الله عنهما) ja Kab Al-Ahbar on kõik edastanud, et siin on mõeldud Mekat. (At-Tabari 24:505, 506)

⁵ Osad islami õpetlased on arvamusel, et tegemist on kolme erineva kohaga, kuhu Jumal on erinevatel aegadel Oma seaduse suurtele sõnumitoojatele saatnud. Viigimarja ja oliivi kohaks on Jeruusaleem, kuhu

Jumal saatis Jeesuse (عليه السلام). Teiseks kohaks on Siinai mägi, kus Jumal rääkis Moosesega (عليه السلام). Kolmandaks kohaks on Meka, kuhu Jumal saatis Muhammedi (صلى الله عليه وسلم). Samad õpetlased on ka öelnud, et nende kohtadest on juba juttu Tooras: „*Jehoova tuli Siinailt* (st rääkis seal Moosesega (عليه السلام)) ja *tõusis neile Seirist* (mis on mägi Jeruusalemas, kuhu saadeti Jeesus (عليه السلام)); *ta paistis Paarani mägedelt* (st Meka mägedelt, kust on pärit Muhammed (صلى الله عليه وسلم)) ...” (5Mo.33:2) Nende kohtade nimel on Jumal vandunud nende tähtsuse ja mitte kronoloogilises järjekorras. (Tafsir Ibn Kathir, suura 95)
⁶ Mujahid, Abu Al-Aliyah, Al-Hasan (رضي الله عنهما), Ibn Zayd (رضي الله عنهما) ja teised on öelnud, et see tähendab, et peale parima kuju järgi loomist ning kõige vajaliku andmist saadab Jumal inimese Põrgusse, juhul kui too Talle ei kuuletu. (At-Tabari 24:110, 509)
⁷ Ibn Abbas (رضي الله عنه) ja Ikrimah (رضي الله عنه) on öelnud, et see tähendab raukvana iga. (At-Tabari 24:508)

96. SUURA – ÄL-‘ALAQ – RIPPUV KLOMP (EMBRÜO) (19 ÄJÄT)

	Jumala, kõige Armulisema, Halastavama nimel.	bismilläähi r-rahmäani r-rahiim.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
1	Loe/õpi/retsiteeri ¹ oma Isanda nimel, kes on loonud,	iqra bismi rabbik ällädi ḥalaq.	اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ
2	loonud inimese rippuvast klombist (<i>embrüost</i>).	ḥalaqa l-insäänä min ‘alaq.	خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ
3	Loe/õpi/retsiteeri ja su Armuline Isand,	iqra wa rabbuka l-akram.	اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
4	kes õpetab (kirja)sule abil,	ällädi ‘ällämä bi-l-qalam.	الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ
5	õpetab inimesele seda, mida ta ei tea. ^{2 3}	‘ällämä l-insäänä mäa läm jä‘läm.	عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ
6	Aga ei, tõesti, inimene rikub seadust,	källä innä l-insäänä lajaṭṭaa.	كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَىٰ

¹ Araabiakeelne verb *iqra* tähendab eesti keeles nii lugema, õppima kui ka retsiteerima.

² Kõige esimese ilmutuse lugu: Aiša (رضي الله عنها), Prohveti (صلى الله عليه وسلم) abikaasa, jutustas: (Ilmutuse) alguseks Jumala Sõnumitoojale (صلى الله عليه وسلم) olid täitunud unenäod, sest ei olnud ühtki unenägu, mis ei oleks päeval täide läinud. Seejärel hakkas ta eraklikkust eelistama, nii et ta veetis Hiraa koopa eraldatuses Jumalat ülistades järjest mitmeid öid, enne kui oma pere juurde naases, et vajalikku moona täiendada. Nii käis ta (oma naise) Khadija juures varusid täiendamas, kuni ühel päeval sai ta Hiraa koopas olles ilmutuse. Ta juurde tuli üks ingel ning käskis tal lugeda (või õppida, retsiteerida). Jumala Sõnumitooja (صلى الله عليه وسلم) vastas: „Ma ei oska lugeda!“ (*tõlkija märkus: Tol ajal oskasid lugeda vaid selleks eraldi õppinud kirjutajad; tavalised kaupmehed, nagu Muhammed (صلى الله عليه وسلم), oskasid vaid arvutada*) Prohvet (صلى الله عليه وسلم) ütles: „Siis võttis ingel minust kinni ja pigistas mind nii tugevasti, et ma ei suutnud seda enam kannatada. Seejärel lasi ta mind lahti ja käskis mul jälle lugeda ning ma vastasin: 'Ma ei oska lugeda!' Siis võttis ingel minust taas kinni ja pigistas mind teist korda nii tugevasti, et ma ei suutnud seda enam kannatada. Seejärel lasi ta mu lahti ning käskis lugeda, kuid taas vastasin ma: 'Ma ei oska lugeda!' Selle peale hoidis ta minust kolmandat korda kinni ja pigistas nii, et ma ei suutnud seda enam kannatada, seejärel lasi mu lahti ja ütles: 'Loe/õpi/retsiteeri oma Isanda nimel, kes on loonud, loonud inimese rippuvast klombist (*embrüost*). Loe/õpi/retsiteeri ja su Armuline Isand, kes õpetab (kirja)sule abil, õpetab inimesele seda, mida ta ei tea.“ (96:1-5)

Seejärel läks Jumala Sõnumitooja (صلى الله عليه وسلم), süda tugevat pekslemas ning kaela ja õlgade vahelised lihased tõmblemas, selle ilmutusega oma naise Khadija juurde ja ütles: „Kata mind kinni!“ Nad katsid ta kinni, kuni ta hirm üle läks ning siis ütles ta Khadijale: „O Khadija! Mis mul viga on? Ma kartsin, et minuga võib midagi halba sündida.“ Siis rääkis ta kõigest, mis temaga juhtunud oli. Khadija ütles: „Ei, võta vastu head uudised! Jumala nimel, Jumal ei häbistaks sind iial, kuna sa hoiad häid suhteid oma perega, räägid tõtt, aidad vaeseid ja hüljatuid, lahutad lahkelt oma külaliste meelt ning abistad hädasolijaid.“ Khadija viis ta oma isa vennapoja Waraqa bin Naufali juurde. Waraqa oli islami-eelsel ajastul kristlaseks hakanud; ta oskas araabia keeles kirjutada ja oli araabia keeles üles kirjutanud ka osa *inžiilist* (evangeeliumist), nii palju kui Jumal oli tahtnud. Nüüd oli ta aga vana mees ning pimedaks jäänud. Khadija ütles: „O nõbu, kuula, mis su nõbul öelda on.“ Waraqa ütles: „O mu nõbu, mida oled sa näinud?“ Prohvet (صلى الله عليه وسلم) kirjeldas siis, mida ta kogunud oli. Waraqa ütles: „See on sama ingel Gaabriel, kes Mooses juurde läkitati. Oleks ma ometi noor ning elujõuline ...“ või midagi muud selletaolist. Jumala Sõnumitooja (صلى الله عليه وسلم) küsis: „Kas need inimesed ajavad mu välja?“ Ta (Waraqa) vastas jaatavalt ning lisas: „Igaüht, kes on toonud midagi sellist, mis sina oled toonud, on vaenulikult koheldud. Kui ma peaks veel sinu päeval (*st päeval, mil hakkad avalikult jutlustama*) elus olema, toetan sind kindlasti.“ Kuid mõne aja möödudes Waraqa suri ning jumalik ilmutus peatus mõneks ajaks, nii et Jumala Sõnumitooja (صلى الله عليه وسلم) jäi sellest kurvaks. (Sahih Al-Bukhari 6/4953)

³ Paljuski tänu kõige esimesele ilmutusele, mis annab otsese käsu lugeda, õppida ning meid ümbritsevat Jumala loomingut uurida, on teadus ning teadmised üldse, islamis väga olulisel kohal.

7	sest arvab enese olevat piisava.	är-rä'äähu stägnää.	أَنْ رَأَاهُ اسْتَعْنَى
8	Tõesti, su Isanda juurde viib tee.	innä ilää rabbikä r-ruž'ää.	إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرَّجْعَى
9	Kas nägid seda (<i>Abu Žahli</i>), kes takistab	ärä'ait ällädii jänhää	أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى
10	sulast, kui too palvetab?	'äbdän idä šallää.	عَبْدًا إِذَا صَلَّى
11	Kas arvasid, et ta on õigel teel,	ärä'aitä in käänä 'älää l-hudää.	أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى
12	või käsib olla jumalakartlik?	äw ämärä bi-t-taqwää.	أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى
13	Kas nägid, et ta salgas ja pöördus ära?	ärä'aitä in kädqäbä wa täwällää.	أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى
14	Kas ta ei tea, et Jumal näeb?	ä läm jä'läm bi-ännä allaha jaraa.	أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى
15	Ei, kui ta ei lõpeta, siis lõome teda vastu laupa ⁴ ,	källä lä il-läm jäntähi länäsfä'ää bi-n-naašijä.	كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ
16	vastu valelikku ja patust laupa ⁵ .	naašijätin käädqibätin ħaati'ä.	نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ
17	Kutsugu ta siis oma abilised,	fäljad'u näädijäh.	فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ
18	Meie kutsume Põrgu valvajad ^{6 7 8} .	sänäd'u z-zäbäänijä.	سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ
19	Ei, ära kuuletu talle, vaid kummarda ja (<i>Jumalale</i>) lähene. ↑	källä lää tuṭi'hu wasžud waq(u)tarib.	كَلَّا لَا تُطِيعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

⁴ Võib tähendada ka „tirime teda tukast“ või „muudame ta lauba mustaks“.

⁵ Uurides koljut seestpoolt, leiame lauba tagant aju otsmiku piirkonna. Motivatsioon ja mõtete ning liikumise ette planeerimine toimub ajukäärude eesmises osas, otsmiku piirkonnas (Seeley. Essentials of anatomy & physiology. Lk. 211. Noback. The human nervous system. Lk. 410–411) Kuna otsmiku piirkond teostab liikumise juhtimist, arvatakse, et sama piirkond on ka agressiooni keskuseks. (Seeley. Essentials of anatomy & physiology. Lk. 211) Seega on antud aju piirkond vastutav planeerimise, motiveerimise, hea ja halva käitumise algatamise eest ning antud piirkonnas tehakse ka valik selle kohta, kas rääkida tõtt või valetada. (Ibrahim, I.A. „Väike värviline abiline islami mõistmiseks“, lk 19-20)

⁶ Ibn Abbas (رضي الله عنه) jutustas: Abu Jahl ütles: 'Kui ma näen Muhammedi Kaabas palvetamas, siis astun ma talle kaela peale.' Kui prohvet (صلى الله عليه وسلم) seda kuulis, ütles ta: 'Kui ta seda teeb, siis inglid nabivad ta kinni.' (Sahih Al-Bukhari 6/4958, ka Tuhfat Al-Ahwadhi 9:277, Al-Kubra 6:518, At-Tabari 24:649)

⁷ Ibn Abbas (رضي الله عنه) jutustas: „Jumala Sõnumitooja palvetas *maqami* juures (Aabrahami seismise koht Kaaba kõrval), kui Abu Jahl bin Hisham temast möödus ja ütles: „O Muhammed, kas ma ei ole sind selles takistanud?“ Ta ähvardas Prohvetit, mille peale Jumala Sõnumitooja vihaseks sai ning teda noomis.

Seejärel ta (Abu Jahl) ütles: „O Muhammed, Jumala eest, millega sa mind ähvardada saad? Mul on üle terve selle oru kõige rohkem sugulasi.“ Selle peale Jumal ilmutaski: „Kutsugu ta siis oma abilised, Meie kutsume Põrgu valvajad.“ Ibn Abbas (رضي الله عنه) lisas: „Kui ta oleks oma rahva välja kutsunud, oleksid piinainglid ta sealsamas kinni võtnud.“ (Ahmad 1:329, At-Tirmidhi 3349, Al-Kurba 11684, At-Tabari 24:648)

⁸ Abu Hurairah (رضي الله عنه) jutustas, et Abu Jahl küsis: „Kas Muhammed katab oma näo tolmuga (*maani kummardudes*), olles samal ajal üks teist?“ Nad (inimesed) vastasid: „Jah.“ Seejärel ta ütles: „Al-Lati ja Al-Uzza nimel, kui ma teda sedasi palvetamas näen, astun ma talle kaela peale ning kastan ta näo tõepoolest tolmuseks.“ Jumala Sõnumitooja tuli, hakkas palvetama ja Abu Jahlil avaneski võimalus ta kaela peale astuda. Inimesed aga pidid imestama, kuna Abu Jahl taganes järsku ning kattis oma näo kätega. Temalt küsiti: „Mis sul viga on?“ ja ta vastas: „Tõesti, minu ja tema vahel on tulekraav, koletised ja tiivad.“ Seejärel ütles Jumala Sõnumitooja: „Kui ta oleks mulle lähemale tulnud, oleksid inglid ta jäsemetest kinni nabinud.“ (At-Tabari 24:649)

SAHIH AL-BUKHARI

2. Kitaab Ul-Imaan (usu raamat) – valitud hadithe

8. Ibn Umar (*raa*) jutustas: „Islami aluseks on viis (järgnevad põhimõtet): 1. Tunnistada, et ei ole teist kummardamisväärset jumalust peale Jumala ja et Muhammed on Tema Sõnumitooja, 2. iqaamat-as-salaat (kohustusliku palvuse teostamine), 3. zakaati maksmine, 4. hadži teostamine, 5. ramadaanikuul paastumine.“

9. Abu Huraira (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Usk koosneb rohkem kui 60st alajaotusest. Al-hajaa¹ on osa usust.“

10. Abdullah bin Amr (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Moslem on see, kes hoidub teiste moslemite keele või käega haavamisest. Muhaažir (emigrant) on aga see, kes ütleb lahti kõigest, mis Jumal on keelanud.“

12. Abdullah bin Amr (*raa*) jutustas: „Üks mees küsis Prohvetilt (*saws*): „Kelle islam on hea?“ või „Millised teod islamis on head?“ Prohvet (*saws*) vastas: „(Teiste) toitmine ja nii nende, keda tunnete, kui ka nende, keda te ei tunne, tervitamine.““

13. Anas (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Keegi teist ei usu, enne kui talle ei meeldi venna jaoks sama, mis ta enese jaoks.“

14. Abu Huraira (*raa*) jutustas: „Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Tema nimel, Kelle käes on mu hing, kellelgi teist ei saa olema usku enne, kui te armastate mind rohkem kui oma isa ja lapsi.“

¹ *al-hajaa tähendab araabia keeles päris palju asju, mille hulka kuuluvad näiteks ka eneseaustus, tagasihoidlikkus, au, häbelikkus jne.*

16. Anas (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Kellel on kolm järgmist omadust, selle usk saab olema magus: 1. See, kelle jaoks Jumal ja Tema Sõnumitooja saavad kallimaks kui ükskõik mis muu. 2. Kes armastab inimest ja seda vaid Jumala nimel. 3. Kes vihkab ateismi pöördumist nagu ta vihkab tulle visatud saada.“

17. Anas (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Ansaaride² armastamine on usu märgiks ja nende vihkamine on kahepalgelisuse märgiks.“

18. Ubada bin As-Samit (*raa*), kes oli osa võtnud Badri lahingust ja oli Al-Aqaba vande ööl naqib³, jutustas: „Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles, kui grupp tema kaaslasti ta ümber oli: „Vanduge mulle: 1. et te ei ühenda midagi ega kedagi kummardamiseks Jumalaga, 2. et te ei varasta, 3. et te ei ole ebaseaduslikult vahekorras, 4. et te ei tapa oma lapsi, 5. et te ei ütle meelega tõe muutmiseks valet, 6. et te ei ole sõnakuulmatud, kui teil kästakse head teha. Sellele, kes teie hulgast oma vande täidab, annab Jumal tasu. Kes aga teeb neid patte, neile saab karistus siinses ilmas ja see on sellele patule lunastuseks. Ja kui keegi teist teeb mõnda neist pattudest ja Jumal seda varjab (st see ei saa avalikuks), siis on see Tema teha, kas Ta andestab või karistab (Teispooluses).“ Ubada bin As-Samit lisas: „Seega me vandusime.“

20. Aisha (*raa*) jutustas: „Kui Jumala Sõnumitooja käskis moslemitel midagi teha, siis alati selliseid tegusid, mis

² *Anaarid olid Mediina hõim, kes moslemid enda juurde kutsus, kui neil Mekas kibedaks läks, ja kes nad ka suurejooneliselt vastu võttis ja mekalastega oma vara lahkelt jagas.*

³ *Inimene, kes juhib kuut inimest.*

olid neile kerged täita. Nad ütlesid: „Oo Jumala Sõnumitooja, me ei ole nagu sina. Jumal on sinu mineviku ja tuleviku patud juba andestanud.“ Jumala Sõnumitooja sai aga vihaseks ja seda oli tal näost näha. Ta ütles: „Ma kardan ja tunnen Jumalat rohkem kui teie kõik.“⁴

22. Abu Said Al-Khudri (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Kui paradiisirahvas läheb Paradiisi ja põrgurahvast Põrgusse, käsib Jumal need, kel on kasvõi sinepiseemnera raskusele võrdset usku, Põrgust välja võtta. Seega nad võetakse välja, kuid (selleks ajaks) on nad mustad (söestunud). Siis pannakse nad Haja või Hajaati (elu) jõkke ja nad elustuvad nagu seeme, mis kasvab jõesängi ääres. Kas te ei näe, kuidas see kollase ja vingerdavana välja tuleb?“ Wuhaib ütles: „Kui Amr (*raa*) meile jutustas, ütles ta Hajaat. Ta ütles ka: „ ... sinepiseemnera kaalu jagu headust.“

26. Abu Huraira (*raa*) jutustas: Jumala Sõnumitoojalt (*saws*) küsiti: „Mis on parim tegu?“ Ta vastas: „Jumalasse ja Tema Sõnumitoojasse uskumine.“ Küsija küsis siis: „Mis järgmiseks?“ Prohvet (*saws*) vastas: „Jumala nimel džihaadist osa võtmine.“ Küsija küsis veel: „Mis järgmiseks?“ Ta (*saws*) vastas: „Hadž mabruuri⁴ sooritamine.“

20. peatüki sissejuhatus: Ammar ütles: „Kes saab kolm järgnevat omadust, saab ka usu: 1. Kes kohtleb teisi nii, nagu ta tahaks, et teised teda kohtlevad. 2. Kes tervitab kõiki. 3. Kes kulutab Jumala nimel, isegi kui ta on vaene.“

29. Ibn Abbas (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Mulle näidati Põrgutuld ja enamus selle elanikest olid uskmatud või tänamatud naised.“ Temalt küsiti: „Kas nad ei usu Jumalasse?“ (või kas nad on Jumala suhtes tänamatud?) Ta (*saws*) vastas: „Nad on oma abikaasade suhtes tänamatud ja nad on tänamatud kõige hea eest, mis neile tehakse. Kui sa alati ühe vastu neist hea oled ja siis ta sinus midagi näeb (mis talle ei meeldi), ütleb ta: „Ma ei ole kunagi sinus midagi head näinud.“⁴

30. Al-Marur (*raa*) jutustas: „Kohtusin Ar-Rabadhas Abu Dhariga (*raa*), kes kandis mantlit. Ta orjal oli sarnane mantel. Küsisin, mis on selle põhjuseks. Ta vastas: „Ma solvasin üht meest, nimetades ta ema inetute sõnadega. Prohvet (*saws*) ütles mulle: „Abu Dhar, kas sa solvasid teda, nimetades ta ema inetute sõnadega? Sinu iseloomus on veel võhikluseaja jooni. Ka sinu orjad on su vennad ja Jumal on nad sinu hoolde uslanud. Igaüks, kelle vend on tema hoole all, peaks talle süüa andma sama, mida ta ise sööb, ja teda katma sellega, millega ta endki katab. Ärge paluge neil (orjadel) teha midagi, mis neile üle jõu on või kui te seda teete, siis aidake neid.“⁴

31. Al-Ahnaf bin Qais jutustas: „Kui ma tahtsin seda meest (Ali bin Abu Talib (*raa*)) aidata, kohtas Abu Bakra (*raa*) mind ja küsis: „Kuhu sa lähed?“ Ma vastasin: „Ma lähen seda inimest aitama.“ Ta ütles: „Mine tagasi, kuna ma olen kuulnud Jumala Sõnumitoojat (*saws*) ütlemas: „Kui kaks moslemit mõõkadega võitlevad, läheb nii mõrvar kui ka mõrvatu Põrgusse.“ Ma ütlesin: „Oo Jumala Sõnumitooja, mõrvari puhul on see normaalne, aga miks

⁴ Perfektne, Jumala poolt vastu võetud.

mõrvatu?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Tal oli ju kindel kavatsus oma kaaslane tappa.“

34. Abdullah bin Amr (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Kellel on järgnevad neli (omadust), on kindlasti kahepalgeline ja kellel on üks järgnevast neljast omadusest, sellel on üks kahepalgelisuse omadus, kuni ta sellest lahsti ütleb. 1. Kui teda usaldatakse, siis ta reedab. 2. Kui ta räägib, siis ta valetab. 3. Kui ta milleski kokku lepib, rikub ta seda. 4. Kui ta vaidleb, käitub ta ettevaatamatult, kurjalt ja solvavalt.“

39. Abu Huraira (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Usk on väga lihtne ja kes end selles üle koormab, ei saa nii jätkata. Seega ärge olge ekstreemsed, vaid olge täiuslikkusele lähedal ja võtke vastu hea sõnum sellest, et saate tasu; ja koguge jõudu palvetades hommikuti, pärastlõunatel ja öö viimastel tundidel.“

40. Al-Bara (bin Azib) (*raa*) jutustas: „Kui Prohvet (*saws*) tuli Mediinasse, peatus ta kõigepealt oma Ansaaride hulka kuuluvate vanaisade ja emapoolsete onude juures. Ta palvetas 16 või 17 kuud Bait-ul-Maqdisi (Jeruusalemma) suunas, kuigi soovis palvetada Meka suunas. Esimene palve, mille ta (*saws*) Kaaba suunas tegi, oli asri palve mõnede inimeste seltsis. Seejärel läks üks neist, kellega koos ta (*saws*) palvetanud oli, välja ja möödus inimestest, kes ühes mošees (Jeruusalemma suunas) palvetasid. Ta ütles nende poole pöördudes: „Jumala nimel, ma tunnistan, et palvetasin koos Jumala Sõnumitoojaga (*saws*) Meka suunas.“ Inimesed muutsid oma palvesuuna kohe Kaaba poole. Juutidel ja Raamaturahvastel oli hea meel näha Jeruusalemma suunas palvetamist, kuid kui ta (*saws*) suuna Kaaba poole vahetas, mõistsid nad selle hukka.“ Al-Bara (*raa*) lisas: „Enne seda, kui me oma palvesuuna Kaaba poole muutsime, oli osa moslemeid juba surnud või surma saanud ja me ei teadnud, mida nende kohta (palve suhtes) öelda. Siis ilmutas Jumal: „**Ja Jumal ei laseks iial teie usul (st palvetel, mis on sooritatud Jeruusalemma suunas) kaotsi minna.**“ (2:143)“

41. Abu Said Al-Khudri (*raa*) jutustas: Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Kui inimene hakkab siiralt moslemiks, annab Jumal talle kõik ta patud andeks ja kui tegudega arveldamiseks läheb, saab ta oma heade tegude tasu 10 kuni 700 kordselt iga hea teo eest ja halb tegu läheb kirja nii, nagu see on, välja arvatud juhul, kui Jumal selle andestab.“

43. Aisha (*raa*) jutustas: „Kord tuli Prohvet (*saws*) koju, kui üks naine minu juures oli. Ta küsis: „Kes ta on?“ Ma vastasin: „Ta on see (teatud isik),“ ja jutustasin talle naise (liigsest) palvetamisest. Ta (*saws*) ütles taunivalt: „Tehke tegusid oma võimetele vastavalt, sest Jumal ei väsi (tasu jagamast), kuid teie väsite ja Jumal armastab kõige rohkem neid häid tegusid, mida tehakse regulaarselt.“⁴

44. Anas (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Kes iganes tunnustab, et ei ole teist kummardamist väärivat jumalust peale Jumala ja kelle südames on ordatera kaalu jagu head, võetakse Põrgust välja. Ja kes iganes ütleb, et

ei ole teist kummardamist väärivat jumalust peale Jumala ja kelle südames on nisutera kaalu jagu head, võetakse Pörgust välja. Ja kes iganes ütleb, et ei ole teist kummardamist väärivat jumalust peale Jumala ja kelle südames on aatomi (või väikese sipelga) kaalu jagu head, võetakse Pörgust välja.“

45. Omar bin Al-Khattab (*raa*) jutustas: „Kord ütles üks juut mulle: „Oo usklikke juht, teie Pühas Raamatus on värss, mida te (moslemid) kõik loete ja kui see oleks meile ilmutatud, oleksime me selle päeva (millal see ilmutati) pidupäevaks (aidiks) kuulutanud.““ Omar bin Al-Khattab (*raa*) küsis: „Mis värss see on?“ Juut vastas: „**Täna olen ma täiustanud teie religiooni ja lõpule viinud Oma soosingu teie suhtes ja olen teile usuks valinud islami.**“ (5:3) Omar (*raa*) vastas: „Tõesti, me teame kus ja millal see värss Prohvetile (*raa*) ilmutati. See oli reede ja Prohvet (*saws*) seisib Arafatil (hadži ajal).“

46. Talha bin Ubaidullah (*raa*) jutustas: „Üks kammimata juustega mees Naždist⁵ tuli Jumala Sõnumitooja (*saws*) juurde ja me kuulsime ta valju häält, kuid ei mõistnud, mida ta rääkis, kuni ta lähemale jõudis (ja me mõistsime), et ta küsib islami kohta. Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Sa pead sooritama viis palvet ööpäevas.“ Mees küsis: „Kas pean veel mingeid palveid sooritama?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Ei, aga kui soovid, või sooritada vabatahtlikke palveid.“ Siis Jumala Sõnumitooja (*saws*) lisas: „Sa pead ramadaanikuul paastuma.“ Mees küsis: „Kas pean veel (mingil ajal) paastuma?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Ei, aga kui soovid, võid vabatahtlikult paastuda.“ Siis lisas Jumala Sõnumitooja (*saws*): „Sa pead zakaati maksma.“ Mees küsis: „Kas pean peale zakaati veel midagi maksma?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Ei, kui sa just ei taha vabatahtlikult almust anda.“ Selle peale mees lahkus, öeldes: „Jumala nimel, ma ei tee ei vähem ega rohkem kui see.“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Kui see, mis ta ütles, on tõde, saab ta edukas olema (st saab Paradiisi).““

47. Abu Huraira (*raa*) jutustas: Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Usklik, kes läheb kaasa moslemi matuserongkäiguga, siiras usus ja lootes saada Jumalalt tasu, ja jääb sinna, kuni matusepalve sooritatakse ja matusetseremoonia on läbi, naaseb kahe-qiraatise tasuga. Iga qiraat vastab Uhudi (mäe) suurusele. See, kes vaid sooritab matusepalve ja lahku enne seda, kui matusetseremoonia läbi on, naaseb vaid ühe-qiraatise tasuga.“

48. Abdullah (bin Masud) (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Moslemi solvamine on fusuuq (kuritegu) ja tema tapmine on kufr (uskmatust).“

49. Ubada bin As-Samit (*raa*) jutustas: „Jumala Sõnumitooja (*saws*) läks välja, et inimestele Saatuse Öö (kuupäev) teada anda, kuid kaks moslemist meest vaidlesid omavahel. Prohvet (*saws*) ütles: „Ma tuln välja, et teid Saatuse Ööst teavitada, aga kuna see ja too vaidlesid, võeti see teadmine minult ära (st ma unustasin) ja võibolla on see teile parem. Nüüd otsige seda 7., 9. ja 5. (viimase 10 ramadaaniku öö sees; st 27., 29. ja 25.).“

⁵ Araabia poolsaare piirkond.

50. Abu Huraira (*raa*) jutustas: „Ühel päeval, kui Prohvet (*saws*) inimeste jaoks väljas istus, tuli (ingel) Gabriel (mehena) tema juurde ja küsis: „Mis on usk?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Usk on, kui uskuda Jumalasse, Tema inglitesse, Temaga kohtumisse, Tema sõnumitoojatesse ja ülestõusmisesse⁶.“ Siis küsis ta edasi: „Mis on islam?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Jumala ja mitte kellegi teise kummardamine, palve sooritamine, zakaati maksmine ja ramadaanikuul paastumine⁷.“ Ta küsis edasi: „Mis on ihsaan (täiuslikkus)?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Jumala selline kummardamine, nagu sa Teda näeksid, ja kui sa sellisele pühendumuse tasemele ei jõua, siis pead arvestama sellega, et Ta vaatab sind.“ Siis küsis ta edasi: „Millal saabub (Viimne) Tund?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) vastas: „Vastaja ei tea sellest rohkem kui küsija. Aga ma võin sulle teada anda selle ended: 1. Kui orjatar sünnitab oma isanda. 2. Kui mustade kaamlite karjused hakkavad hoopema ja omavahel kõrgete hoonete ehitamises võistlema. Ja (Viimne) Tund on üks viiest asjast, mida keegi ei tea peale Jumala. Seejärel retsiteeris Prohvet (*saws*): „**Tõesti, Jumal, vaid Temal on teadmine (Viimsest) Tunnist.**“ (31:34). Seejärel mees (ingel) lahkus ja Prohvet (*saws*) palus oma kaaslastel ta tagasi kutsuda, aga nad ei näinud midagi. Siis ütles Prohvet (*saws*): „See oli Gabriel, kes tuli inimestele nende usku õpetama.“ Abu Abdullah (*raa*) ütles: „Ta (st Prohvet (*saws*)) pidas kõike seda osaks usust.“

52. An-Numan bin Bashir (*raa*) jutustas: „Ma kuulsin Jumala Sõnumitoojat (*saws*) ütlemas: „Nii seaduslikud kui ebaseaduslikud asjad on ilmsed, kuid nende vahel on kaheldavad asjad ja enamus inimesi ei tea nende kohta. Igaüks, kes end neist kaheldavatest asjadest päästab, päästab oma usu ja au. Ja igaüks, kes neile kaheldavatele asjadele järele annab, on nagu karjus, kes karjatab kellegi teise erakarjamaa lähistel ja võib igal hetkel sinna sattuda. Olge ettevaatlikud, igal kuningal on oma erakarjamaa ja Jumala erakarjamaa on ebaseaduslikud asjad. Olge ettevaatlikud, sest kehas on üks lihatükk; kui see heaks saab, saab kogu keha heaks; kuid kui see halvaks saab, saab kogu keha halvaks; ja see on süda.“

3. Kitaab Ul-'Ilm (teaduse/teadmiste raamat) – valitud hadithe

59. Abu Huraira (*raa*) jutustas: „Kui Prohvet (*saws*) parasjagu midagi ühel kokkusaamisel rääkis, tuli üks beduiin ja küsis ta käest: „Millal saabub (Viimne) Tund?“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) jätkas oma juttu, nii et osad inimesed ütlesid, et Jumala Sõnumitooja (*saws*) oli küsimust kuulnud, aga talle ei meeldinud, mis beduiin oli küsinud; osad jälle ütlesid, et Jumala Sõnumitooja (*saws*) ei olnud seda kuulnud. Kui Prohvet (*saws*) oma kõne lõpetanud oli, küsis ta: „Kus on see küsija, kes uuris (Viimse) Tunni

⁶ Selles hadithis on nimetatud neli asja, ühes teises aga kuus: (1) Jumal, (2) Tema inglid, (3) Tema Raamatud, (4) Tema Sõnumitoojad, (5) Ülestõusmispäev ja (6) saatust.

⁷ Taas kord on siin mainitud vaid nelja islami tugisammast, kuigi mujal on neid viis, viiendana palverännak Mekasse neile, kes on selleks füüsiliselt ja majanduslikult võimelised.

kohta?" Beduiin vastas: „Ma olen siin, oo Jumala Sõnumitooja!" Prohvet (*saws*) ütles: „Kui al-amaana⁸ on kadunud, siis oota (Viimset) Tundi. Beduiin küsis: „Kuidas see kaob?" Prohvet (*saws*) vastas: „Kui võim antakse neile, kes seda ei vääri, siis oota (Viimset) Tundi.”

66. Abu Waqid Al-Laith (*raa*) jutustas: „Kui Jumala Sõnumitooja (*saws*) oli mošees mõnede inimestega koos istumas, tuli kolm meest. Kaks neist tuli Jumala Sõnumitooja (*saws*) ette ja üks lahkus. Kaks meest seisis mõnda aega Jumala Sõnumitooja (*saws*) ees, kuni üks neist leidis koha ringis ja istus sinna, samal ajal kui teine istus nende taha; kolmas aga läks ära. Kui Jumala Sõnumitooja (*saws*) oli oma jutluse lõpetanud, ütles ta: „Kas räägin teile nende kolme inimese kohta? Üks neist usaldas end Jumala hoolde ja Jumal võttis ta Oma armu, halastusse ja hoolde; teine oli Jumala suhtes häbelik, seega Jumal andis talle oma halastuses varju; kolmas aga pööras end Jumalast ära ja nii pöördus ka Jumal temast.

10. peatüki sissejuhatus: Oma sõnas „Seega tea (oo Muhammed), et, **Ei ole teist jumalust peale Jumala**“ ...” (**47:19**) avaldab Jumal, et kõigepealt peaks teadmisi koguma. Ja religiooni õpetlased on prohvetite pärijad; nad pärivad teadmised. Ja kes saab teadmisi, see on õnnelik ja on saanud suurepärase asja. Ja kes käib teel, et jõuda teadmiseni, selle tee Paradiisi teeb Jumal lihtsaks. Jumal on öelnud: „... **kuid keegi ei mõista neid, välja arvatud need, kel on teadmised.**“ (**29:43**), „**Ja nad ütlevad: „Oleks me vaid kuulnud või kasutanud oma mõistust, ei oleks me kõrvetava Tule elanikud.**““ (**67:10**). **Ja Jumal on ka öelnud: „... Kas need, kes teavad, on võrdsed nendega, kes ei tea? ...“** (**39:9**). Ja Prohvet (*saws*) ütles: „Kui Jumal tahab inimesele head teha, siis paneb ta teda usku mõistma ja tõesti, teadmised saavutatakse õppides.“ Abu Dhar (*raa*) osutas oma kaelale ja ütles: „Kui te panete mõõga sellele ja ma arvan, et saan veel enne selle mõõga tööd öelda kasvõi ühe lause, mida olen Prohvetilt (*saws*) kuulnud, siis kindlasti ütlen selle.“ Ibn Abbas (*raa*) ütles: „Te peaksite olema religioossed õpetlased, andestavad, targad ja õppinud mehed.“ Ja öeldakse, et religioosne õpetaja on see, kes alustab inimestele lihtsate ainete õpetamisest, enne kui puudutab keerulisi.

68. Ibn Masud (*raa*) jutustas: „Prohvetil (*saws*) oli kombeks meie eest jutlustamisel hoolitseda, valides sobiva aja, et meil igav ei hakkaks.¹⁰“

70. Abu Wail (*raa*) jutustas: „Abdullahil oli kombeks inimestele igal neljapäeval jutlust pidada. Kord ütles üks mees: „O Abu Abdur-Rahman, sooviksin, et jutlustaksid meile iga päev!“ Ta vastas: „Ainus asi, mis mind sellest tagasi hoiab, on, et ma ei taha teid tüüdata ja ma tõesti hoolitsen jutlustades teie eest, valides sobiva aja, just nagu Prohvet (*saws*) meiega tegi, kartes meid tüüdata.“

⁸ Usaldus, moraalne vastutus, ausus; kõik, mis Jumal on käskinud.

⁹ St, et peaksime igal juhul edasi andma võimalikult palju neist teadmistest, mis meil on.

¹⁰ St ta ei jutlustanud neile kogu aeg, et neil ei hakkaks igav või küllalt ei saaks.

15. peatüki sissejuhatus: Umar (*raa*) ütles: „Igaüks peaks religioosheid teadmisi koguma enne, kui temast saab juht. Prohveti (*saws*) kaaslased õppisid, hoolimata sellest, et olid juba vanad.“

73. Abdullah bin Masud (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Ära soovi olla kellegi teise moodi, välja arvatud kahel juhul: selle moodi, kellele Jumal on andnud vara ja kes seda õiglaselt kulutab või selle moodi, kellele Jumal on andnud teadmised (Koraanist ja sunnast) ja kes nende järgi käib ja neid teistele õpetab.“

74. Ibn Abbas (*raa*) jutustas, et tal tekkis Hur bin Qais bin Hisn Al-Fazariga lahkarvamus Moosese kaaslaste suhtes. Ibn Abbas ütles, et see oli Khidr. Ubai bin Kab läks neist mööda ja Ibn Abbas kutsus teda, öeldes: „Mu sõber ja ma ise oleme erimeelsusel Moosese kaaslaste suhtes, kelle käest ta kohtumise teed küsis. Kas oled kuulnud Prohvetit (*saws*) midagi tema kohta mainimas?“ Ta vastas: „Ma kuulsin Jumala Sõnumitoojat (*saws*) ütlemas: „Kui Mooses (*as*) istus parasjagu mõnede juutide seas, tuli üks mees ja küsis temalt: „Kas tunned kedagi, kes oleks suuremate teadmistega kui sina?“ Mooses (*as*) vastas: „Ei.“ ja Jumal saatis Moosesele ilmutuse: „Jah, meie sulane Khidr (on suuremate teadmistega kui sina).“ Mooses küsis (Jumalalt), kuidas temaga kohtuda ja Jumal tegi kalast talle märgi ja talle öeldi, et kui kala kaob, peab ta minema tagasi kohta, kus ta kala kaotas ja seal ta kohtabki teda (st Khidrit). Mooses (*as*) läks merest kala märki otsima. Moosese (*as*) poiss-sulane ütles talle: „Mäletad, kui me seal kalju juures olime, siis ma tõesti unustasin kala. Ei keegi teine kui saatan pani mind unustama. Selle peale ütles Mooses (*as*): „Seda me otsimegi,“ ja nad läksid tuldud teed tagasi ning leidsid Khidri. Mis neist edasi sai, selle kohta annab Jumal teavet oma Raamatus – Koraanis (18:54-82).“

79. Abu Musa (*raa*) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „Juhtimise ja teadmiste näitena, millega Jumal mind saatnud on, võib võtta küllusliku vihma, mis sajab maale, millest osa on viljakas muld ja imab vihmavee ning kasvatab ohtralt taimi ja rohtu ning osa on kõva ja ei võta vihmavett sisse ja Jumal tõi sellest inimestele kasu, kuna nad said seda kasutada nii joogiks endale kui loomadele kui ka maaharimiseks. Osa maast on aga viljatu ja see ei hoiavett pinnal ega ima seda ka taimede kasvuks. Esimene näide on inimesest, kes mõistab Jumala usku ja saab kasu (teadmistest), mis Jumal on läbi minu ilmutanud, õpib ja seejärel õpetab teisi. Teine näide on inimesest, kes sellest ei hooli ega võta vastu Jumala juhtimist läbi minu.“

80. Anas (*raa*) jutustas: Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „(Viimse) Tunni ennete hulka kuuluvad: 1. Religioossed teadmised võetakse ära (st õppinud mehed surevad). 2. Võhiklus saab valdavaks. 3. Juuakse (palju) alkohoolseid jookke. 4. Avalik ebaseaduslik seksuaalne vahekord saab valdavaks.“

81. Anas (*raa*) jutustas: „Ma jutustan teile hadithi, mida ükski teine peale mind teile ei jutusta. Ma kuulsin, kuidas Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „(Viimse) Tunni ennete

hulka kuuluvad: 1. (Religioossed) teadmised vähenevad. 2. Võhiklus saab valdavaks. 3. Avalik ebaseaduslik seksuaalne vahekord saab valdavaks. 4. Naiste arv kasvab ja meeste arv kahaneb, kuni 50 naise eest hoolitseb vaid üks mees."

85. Abu Huraira (raa) jutustas: Prohvet (*saws*) ütles: „(Religioossed) teadmised võetakse ära, ilmuvad ignorantsus ja fitnad, harž kasvab.“ Küsiti: „Mis on harž, oo Jumala Sõnumitooja?“ Ta vastas käeviipega, mis tähendas tapmist.

25. peatüki sissejuhatus: Malik bin Al-Huwairith jutustas, et Prohvet (*saws*) ütles neile: „Minge tagasi oma rahva juurde ja õpetage neile (religioosseid teadmisi).“

34. peatüki sissejuhatus: Umar bin Abdul-Aziz kirjutas Abu Bakr bin Hazmile: „Otsi hadithiteadmisi ja lase need üles kirjutada, kuna ma kardan, et religioossed teadmised kaovad ja usklikud õppinud mehed surevad. Ära võta vastu midagi muud, kui vaid Prohveti (*saws*) hadithe. Levita teadmisi ja õpeta neid, kes ei tea, kuna teadmised kaovad vaid siis, kui need enda teada hoida.“

100. Abdullah bin Amr bin Al-As (*raa*) jutustas: „Ma kuulsin, kuidas Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Jumal ei võta teadmisi inimestelt ära (nende südametest), vaid Ta võtab need ära läbi usklike õppinud meeste surma, kuni neist ühtki pole alles ja inimesed võtavad omale juhtideks võhikud, kes küsimise korral annavad vastuse ilma teadmisteta. Seega eksivad nad ja eksitavad ka rahva.“

101. Abu Said Al-Khudri (*raa*) jutustas: „Mõned naised palusid Prohvetilt (*saws*), et ta määraks neile ühe päeva, kuna mehed võtsid kogu ta aja. Selle peale lubas ta (*saws*) neile ühe päeva religiooni ja seaduste õppimiseks. Kord ütles Prohvet (*saws*) ühe taolise tunni käigus: „Naine, kelle kolm last surevad, saab Põrgutule vastu neilt kolmelt kaitset.“ Selle peale küsis üks naine: „Kui vaid kaks surevad?“ Ta (*saws*) vastas: „Ka kaks (kaitsevad).“

103. Ibn Abi Mulaika jutustas: „Kui Aisha (*raa*) kuulis midagi sellist, millest ta aru ei saanud, küsis ta uuesti, kuni lõplikult aru sai. (Aisha (*raa*) ütles:) „Kord ütles Prohvet (*saws*): „Keda iganes (Viimsel Kohtupäeval) arveldama kutsutakse, see saab kindlasti karistada.“ Ma küsisin: „Kas Jumal mitte ei ütle: „Talle saab kindlasti osaks lihtne arveldus.“ (84:8)?“ Prohvet (*saws*) vastas: „See tähendab vaid arvete esitamist, kuid kelle arvete üle vaieldakse, see saab kindlasti hukka.““

109. Salama (*raa*) jutustas: „Ma kuulsin Prohvetit (*saws*) ütlemas: „Kes (meelega) omistab mulle midagi, mida ma ei ole öelnud, võtku vastu oma koht Põrgutules.“

113. Abu Huraira (*raa*) jutustas: „Prohveti (*saws*) kaaslaste hulgast ei ole keegi edastanud rohkem hadithe kui mina, välja arvatud Abdullah bin Amr (bin Al-As), kes need üles kirjutas, kuid mina ei ole seda teinud.“

119. Abu Huraira (*raa*) jutustas: „Ma ütlesin Jumala Sõnumitoojale (*saws*): „Ma kuulen sinult palju jutte (hadithe), kuid ma unustan need.“ Jumala Sõnumitooja (*saws*) ütles: „Laota oma rüü laiali.“ Nii ma tegingi ja siis ta liigutas oma käsi, nagu täidaks ta neid millegagi (ja tühjendaks neid minu rüüsse) ja ütles: „Võta ja mässi see enda ümber.“ Nii ma tegin ja peale seda ei unustanud ma enam midagi.“

127. Abu At-Tufail jutustas: „Ali (*raa*) ütles: „Inimestele peab jutlustama vastavalt nende vaimsetele võimetele, et nad ei edastaks Jumala ja Tema Sõnumitooja (*saws*) kohta valesid asju.“

50. peatüki sissejuhatus: Mujahid ütles: „Häbelik ega uhke inimene ei saa religioosseid teadmisi omandada.“ Aisha (*raa*) ütles: „Kui suurepärased on Ansaari naised! Nad ei tunne õigeid religioosseid teadmisi õppides häbelikkust.“

FATWANURK

teadmised ja teadus

Tõlkinud ja koostanud: Aisha

MIDA PEAKS KORAANIST JA HADITHIDEST ÖPPIMA?

Küsimus: Millised Koraani suurasid või aajasid ja *hadithe* sunnast peaks iga moslem teadma, õppima ja praktiseerima?

Vastus: Islamis on olemas kohustused, mille täitmise eest iga enda eest vastutav moslem ka vastutusele võetakse. Selliseid kohustusi nimetatakse *fard 'ain* (individuaalsed kohustused) ja neid saab pidada täidetuteks vaid siis, kui moslem isiklikult need täidab.

Kuid on ka selliseid kohustusi, mille täitmise ülesanne langeb tervele kogukonnale üldiselt. Kui osad kogukonna liikmed neid täidavad, siis peetakse neid ka ülejäänute jaoks täidetuteks. Kui aga keegi neid ei täida, on kõik selle eest süüdi. Selliseid kohustusi nimetatakse *fard kifaaaja* (kogukonna kohustus).

Koraani ja *hadithide* õppimine käib viimase kategooria alla. Jumala Raamatu ja Sõnumitooja *hadithide* säilitamine on kogukonna kui terviku kohustus. Seda võivad nad teha nii oma peas kui ka paberil; peaasi, et midagi Jumala seadusest kaduma ei läheks. Mis puutub aga individuaalselt igasse moslemisse, siis nende isiklikuks kohustuseks on pähe õppida vaid see osa, ilma milleta nende palve, paast või mõni muu kohustus oleks kehtetu. Seega, iga moslem peaks kindlasti peast teadma Al-Fatihad, et korrektselt palvetada. Samuti peaks iga enda eest vastutav moslem teadma, kuidas seda korrektselt retsiteerida.

Sama käib ka *hadithide* kohta. Moslemid ei ole kohustatud neid pähe õppima, kuid nad peavad teadma nende sellist sisu, ilma milleta neil ei ole võimalik palvetada, näiteks *tašaahudi* sõnastust kirjeldavat *hadithi*.

Islam Q&A

NAISED JA TEADMISED

Küsimus: Ma olen täiskasvanud moslemine ning sooviksin õppida elama täpselt islamiseaduse järgi. Ma püüan väga islami kohta õppida, järgida täpselt Koraani ja sunnat, kuid kardan alati, et võin midagi valesti õppida. Samuti sooviksin ma teistele islamist rääkida, kuid kardan alati midagi valesti öelda, seega ei ütle parem midagi. Kahjuks ei ole mul võimalik loengutel käia, kuna minu piirkonnas neid ei toimu. Kust võiksin endale vajaliku infot hankida?

Vastus: Jumal õnnistagu meie õde, kes nii väga püüab teadmisi saada ja neid ka inimestele levitada. Jumal andku meile kõigile kasulikke teadmisi ja neile vastavaid tegusid ning juhtigu meid õigele teele.

Tänapäeval on Jumal meile andnud palju erinevaid võimalusi teadmiste omandamiseks ja seda ilma suuremate raskusteta, isegi kodust väljumata, kuna olemas on kassetid, arvutid ja internet.

Nii naised kui mehed peaksid teadmiste kogumisel järgima õiget teed, st alustama lihtsast, enne kui keerulise

juurde asutakse. Samuti peab õppimine olema tasakaalustatud, st ei tohi ette võtta rohkem, kui suudetakse ära teha.

Meie õele soovitaksin ma järgmist: Ole oma teadmisteotsingus, nagu ka kõiges muus, Jumala suhtes siiras. Kui sinu siiraks sooviks on endast teadmatust välja juurida ja õppimise läbi Jumalale läheneda, on see osa Jumala teenimisest. Oma teadmistega ei tohiks teiste ees hoobelda ega mõttetult vaielda.

Kindlasti peaksid osa Koraanist pähe õppima. Seda võib saavutada vaid enda jaoks range päevase programmi paikapanelamisega, iga päev teatud osa õppides. Parempare on selleks igapäevaseks osaks valida väike kogus, kuna regulaarselt tehtud väike hea tegu on parem kui harva sooritatud suur hea tegu.

Alustuseks peaksid lugema kõigist tähtsatest teemadest kokkuvõtteid. Detailid võib jätta hilisemaks. Pea igas teadmiste vallas on olemas raamatuid, mis algavad lühikokkuvõtetega ning lõppevad detailsete analüüsidega.

Peaksid püüdma nii palju kui võimalik pähe õppida, sest tõendite peast teadmine, olgu tegemist siis Koraani või sunnaga, aitab sul õigel teel püsida.

Peaksid lugema ja õppima ka oluliste tekstide kommentaare. Väga hea on sellisel juhul kuulata lindistusi. Soovitan nii meie õele kui kõigile teistele moslemitele šaykh Muhammad ibn Saalih ibn Uthaymeeni, kuna ta on oma kassetidel rääkinud pea kõigist moslemitele vajalikest teadmiste valdkondadest ja tema kassette ei tohiks olla ka väga raske leida. Tema audioloengud on kättesaadaval ka internetis.

Meie õde peaks püüdma leida ka teisi õdesid, kes saaksid teda tema õpingutes juhendada ja aidata.

Kindlasti peaks meie õde lugema ka *tawhiidi* (islami monoteistlikkuse), *hadithiteaduse*, *fiqhi* ja palju muu kohta.

Oma õppimises ja teadmiste jagamises peaks ta alati paluma Jumala abi ja juhatust. Häbelikkus ei tohiks sind teadmiste kogumisel ja küsimuste esitamisel takistada.

Islam Q&A

MILLISEID RAAMATUID LUGEDA?

Küsimus: Milliseid raamatuid peaks lugema moslem, kes soovib end oma usus harida?

Vastus: (Inglisekeelseid tõlkeid võib otsida internetist.)

1. 'Aqeedah (usu põhiõlemus):

1) Thalaathat al-Usool (Shaykh al-Islam Imaam Muhammad ibn 'Abd al-Wahhaab)

2) Al-Qawaa'id al-Arba'ah (Shaykh al-Islam Imaam Muhammad ibn 'Abd al-Wahhaab)

3) Kashf al-Shubahaat (Shaykh al-Islam Imaam Muhammad ibn 'Abd al-Wahhaab)

4) Al-Tawheed (Shaykh al-Islam Imaam Muhammad ibn 'Abd al-Wahhaab)

5) Al-'Aqeedah al-Waasitiyyah

- 6) Al-Hamawiyyah (Shaykh al-Islam Ibn Taymiyah)
  - 7) Al-Tadmuriyyah (Shaykh al-Islam Ibn Taymiyah)
  - 8) Al-'Aqeedah al-Tahhaawiyyah (Shaykh Abu Ja'far Ahmad ibn Muhammad al-Tahhaawi)
  - 9) Sharh al-'Aqeedah al-Tahhaawiyyah (Abu'l-Hasan 'Ali ibn Abi'l-'Izz)
  - 10) Al-Durar al-Saniyyah fi'l-Ajoobah al-Najdiyyah (Shaykh 'Abd al-Rahmaan ibn Qaasim)
2. **Hadithiteadus:**
- 1) Fath al-Baari Sharh Saheeh al-Bukhaari (Ibn Hajar al-'Asqallaani)
  - 2) Subul al-Salaam Sharh Buloogh al-Maraam ja Jaami' bayna al-Hadeeth wa'l-Fiqh (al-San'aani)
  - 3) Nayl al-Awtaar Sharh Muntaqaa al-Akhbaar (al-Shawkaani)
  - 4) 'Umdat al-Ahkaam (al-Maqdisi)
  - 5) Al-Arba'een al-Nawawiyyah (Abu Zakariyya al-Nawawi)
  - 6) Buloogh al-Maraam (al-Haafiz Ibn Hajar al-'Asqallaani)
  - 7) Nukhbat al-Fikr (al-Haafiz Ibn Hajar al-'Asqallaani)
  - 8) *Hadithikogude kaanon* – Saheeh al-Bukhaari, Muslim, al-Nasaa'i, Abu Dawood, Ibn Maajah and al-Tirmidhi)
3. **Fiqh (islami õigusteadus):**
- 1) Aadaab al-mashiy ila'l-Salaah (Shaykh al-Islam Muhammad ibn 'Abd al-Wahhaab)
  - 2) Zaad al-Mustaqni' fi Ikhtisaar al-Muqni' (al-Hajjaawi)
  - 3) Al-Rawd al-Murbi' Sharh Zaad al-Mustaqni' (Shaykh Mansoor al-Bahooti)
  - 4) 'Umdat al-Fiqh (Ibn Qudaamah)
  - 5) al-Usool min 'Ilm al-Usool (lühendatud raamat, sissehatahuseks teemasse)
4. **Faraa'id (pärimisseadus):**
- 1) Matn al-Rahbiyyah (al-Rahbi)
  - 2) Matn al-Burhaaniyyah (Muhammad al-Burhaani)
5. **Tafsiir (Koraani seletus):**
- 1) Tafseer al-Qur'aan al-'Azeem (Ibn Katheer) (põhjalik, lahkab ka grammatikat ja stiili)
  - 2) Tayseer al-Kareem al-Rahmaan fi Tafseer Kalaam al-Mannaan (Shaykh 'Abd al-Rahmaan al-Sa'di) (lihtne ja konkreetne, soovitatav)
  - 3) Muqaddimah Shaykh al-Islam fi'l-Tafseer (oluline sissehatahuseks)
  - 4) Adwaa' al-Bayaan (al-'Allaamah Muhammad al-Shanqeeti) (räägib nii hadithidest, fiqhist, tafsiirist kui ka usuul al-fiqhist)
6. **Veel kasulikku:**
- 1) Arabia keele grammatika: Matn al-Ajroomiyyah
  - 2) Arabia keele grammatika: Alfiiyyah (Ibn Maalik)
  - 3) Prohveti (saws) elulugu: Zaad al-Ma'aad (Ibn al-Qayyim)
  - 4) Rawdat al-'Uqalaa' (Ibn Hibbaan al-Busti)
  - 5) Siyar A'laam al-Nubalaa' (al-Dhahabi)

šeikh Muhammad ibn Saalih al-'Uthaymeen

KAS MOSLEM SAAB MATEMAATIKA ÕPPIMISE EEST TASU?

Küsimus: Kui üliõpilane õpib matemaatikat, kavatsusega selle läbi Jumala rahulolu pälvida, kas ta saab siis selle eest ka tasu või mitte?

Vastus: Kui matemaatika on midagi sellist, mis moslemitele nende elus kasuks tuleb ja see, kes seda õpib, mõtleb õppides just sellele kasutegurile, siis muidugi saab ta ka selle eest tasu. Samas tasuks meeles pidada, et matemaatika ei ole sama mis islami teadused. Kõik oleneb tegeli-

kult inimese enda kavatsusest. Võtame näiteks müügi. See on iseenesest lubatud ja võib tuua palju kasu, seega võib inimene sellega teenida peale sissetuleku veel ka *hasanasid*, kuid samas võib äri olla ka ebasoovitav või keelatud, kui seda tehakse valel põhimõtetel. Kui keegi müüb inimestele toitu, siis on see tema kohustus ja ta saab selle eest tasu. Kui aga keegi müüb veini tegemiseks viinamarju, on see *haraam* ja tasu asemel saab selle eest karistada. Seega sõltub kõik konkreetse inimese kavatsusest ja tegudest.

šeikh Muhammad ibn Saalih al-'Uthaymeen

KELLELE ESITADA RELIGIOOSSED KÜSIMUSED?

Küsimus: Kui mul on usuga seoses mõni küsimus, näiteks palve, paastu, palverännaku, äri või lahutuse kohta, kas piisab siis, kui esitan oma küsimuse ühele oma teadmistega tuntuks saanud islamiõpetlasele, või võin ma oma küsimuse esitada mitmetele õpetlastele ja nende vastuste seast endale sobiva valida?

Vastus: Religioosete küsimuste puhul tuleb alati pöörduda kellegi poole, kellel on selleks vastavad teadmised. Kui sa oled juba küsinud ühe õpetlase arvamust, kelle teadmised ja taqwa (jumalakartlikkus) on tuntud ja usaldusväärsed, siis pead sa ka seda fatwat järgima. Paljude õpetlaste käest küsimine, et endale meeldiv vastus leida, ei ole lubatud.

Al-Lajnah al-Daa'imah, 12/307

KAS PAREM ON TEHA DAWAT VÕI ÕPPIDA?

Küsimus: Mis on parem, kas pühendada end *dawale* või teadmiste otsimisele?

Vastus: *Dawa* on eelistatav, kuid samas peab see, kes teisi Jumala juurde kutsub, ise selleks piisavalt õppinud olema. Kuidas saakski olla *dawat* ilma teadmisteta? Keegi ei saa kutsuda teisi Jumala ja Jumala teadmiste juurde, ilma ise neid teadmisi omamata. Kes kutsub teisi Jumala juude ilma õigete teadmisteta, seda Jumal ei aita.

šeikh Muhammad ibn Saalih al-'Uthaymeen

ÕPPIDA TULEB USALDUSVÄÄRSETELT ÕPETLASTELT

Küsimus: Ma pean teadmiste kogumist äärmiselt oluliseks ja armastan islami kohta õppida. Praegu õpin ühe õpetlase käe all *fiqhi*, *nahwi* ja *taẓwiidi*. Ühed vennad ütlesid mulle, et inimesed, kelle juures õpin, laimavad osasid Prohveti (*saws*) kaaslasid ja olen avastanud, et see vastab tõele. Kas peaksin nende juures edasi õppima või oma õpingud katkestama? Olen saanud ka lugemismaterjali Iraanist, kuid tean, et need õpetlased on *imamijjad* ja liialdavad Prohveti (*saws*) perekonna austamisega. Kas peaksin neist raamatuid õppima? Loen ramadaani ajal ka palju Koraani, kuid avastasin, et teen seda vigaselt. Läksin ühe õpetlase juurde Koraani retsiteerimist õppima, kuid avastasin, et ka tema teeb vigu. Ma ei tea, mida teha, sest minu piirkonnas ei ole *haafize* ja ramadaani ajal elan ma püsivalt oma külas. Kas tohiksin Koraani retsiteerimist õppida kassetide vahendusel või peaksin siiski püüdma kusagilt leida õpetlase, kes mulle Koraani õpetaks?

Vastus: Õppida tuleb nende õpetlaste juures, kes on oma teadmiste poolest tuntud ja kelle *aqiida* on õige. Neist, kes uuendusi sisse toovad, tuleb eemale hoida. Uuendajate hulka kuuluvad kahjuks ka *šiiidid* ja *imamijjad*. Nende juures ei tohiks õppida ega nende raamatuid lugeda,

sest nad võivad sind valele teele juhatada. Koraani tuleks õppida kellegiga, kes seda hästi tunneb. Kui sa kedagi ei leia, siis ei ole mingit põhjust, miks sa ei võiks õppimiseks kasutada kassette.

Fataawaa al-Lajnah al-Daa'imah, 12/99

MU MEES EI TAHA ISLAMI KOHTA ÕPPIDA

Küsimus: Hakkasime mehega umbes neli aastat tagasi moslemiteks. Sellest alates olen ma islamist nii palju õppinud kui vähegi võimalik. Mu mees aga on alla andnud ega taha midagi õppida. Sooviksin teada, mida teha, et teda taas islamist huvituma panna. Tema tõttu on mul väga raske oma usku praktiseerida ja meie lapsed ei taha samuti tema tõttu islamit praktiseerida.

Vastus: Islam tähendab seda, et inimene usub oma Loojasse ja teenib Teda sel viisil, nagu Ta on ette kirjutanud. Seega peaks igaüks, kes sellesse usku siseneb, püüdma võimalikult palju selle usu seaduste kohta teada. Moslem ei tea automaatselt, mis on lubatud ja mis keelatud või kuidas ta peab Jumalat kummardama. See, kes islami kohta ei õpi, võib vabalt valele teele sattuda ja keelatud asju teha, mis võivad tema püüdlused nullida.

Selleks, et su abikaasa jälle islami vastu huvi tundma hakkaks, võid proovida järgnevat: viia ta kontakti lähima islami keskusega, tuua koju häid raamatuid ja kassette, printida kasulikelt islami veebilehekülgedelt välja materjale ja jätta neid talle lugemiseks.

Shaykh Muhammad al-Duwaysh

ÕPPIGE KORAANIST JA SUNNAST

Küsimus: Kahe viimase aasta jooksul olen märganud, et mu unenäod täituvad tihti. Kord nägin ma selgelt unes 3. suura 17. värsi esimesi sõnu ja ei teadnud, millega tegemist on, kuni ostsin Koraani ja ühel päeval seal neid nägin. Mäletan isegi täpselt, et nägin sõna *walmunfiqiin*, kuigi hetkeks arvasin, et tegemist oli hoopis *walmunaa-*

fiqiiniga. Teisel korral nägin end üles minevat mööda treppi, mille juures oli nool koos sildiga „Prohvetid“. Kohale jõudes tundsin prohvetite kohalolekut. Kõigist oma unenägudest ei ole mul võimalik siin kirjutada, aga viimati olen hakanud end unes nägema, seismas raamatupoodides ja muudes kohtades, vaatamas hadithiraamatuid. Tunnen, et peaksin tänust Jumalale islami heaks midagi tegema. Palun andke nõu, mida oleks parim sellisel juhul ette võtta.

Vastus: On ilmselge, et sinu unenäod viitavad tugevale soovile õppida Koraani ja sunnat. See on kindlasti parim, mille peale üks moslem võib oma aega, vara ja jõudu kulutada. Moslem, kes Koraani ja sunna kohta õpib, ei too kasu mitte ainult iseendale, vaid ka teistele. Meie Prohvet Muhammed (*saws*) on öelnud: „Koraani ja sunna teadmiste omandamine on igale moslemile kohustuseks. Inglid on selliste teadmiste kogujate moslemitega nii rahul, et nad lasevad oma tiivad nende üle langeda.“ See näitab, kui oluline see on. Samas pead sa kindlaks tegema, kas sinu soov õppida on vaid Jumala rahulolu saavutamiseks või hoopis uhkeldamiseks või tähelepanu tõmbamiseks. Sinu mälestus sõnast *almunaa fiqiin*, mis tähendab „kahepalgelised“, võib olla sulle hoiatuseks, et parandaksid oma kavatsust. Pea meeles, et Jumal võtab vastu vaid need teod, mis on tervenisti Temale pühendatud. Enda ja teiste harimine islamis on üks parimaid viise Jumala suhtes tänu üles näidata.

Sheikh Muhammed Salih Al-Munajjid

ILMALIKE TEADUSTE ÕPPIMINE JA MILITAARVARUSTUSE TOOTMINE

Küsimus: Kas moslem, kes õpib ilmalike teadusharusid ja toodab militaarvarustust, saab selle eest ka tasu?

Vastus: Peale islamiteaduse (st islami seadustiku erinevate osade) õppimise on moslemitele veel kohustuseks õppida näiteks põllumajandusteaduste, metallurgia ja muude teadusharude kohta, millest islamimaailmale kasu võiks olla. See on lausa *fard kifaaja* (kogukonna kohustus). Riigi valitseja peaks taolist õpet suunama ja toetama, et moslemid saaksid juurde neile kasulikke teadmisi ning saaksid tugevamaks oma vaenlaste vastu.

Iga inimene saab tasu vastavalt oma kavatsusele. Kui inimene teeb midagi Jumala meeleheaks, on see tegu justkui otsene Jumala teenimine, kui ta kavatsus on korrekne ja siiras. Kui inimene teeb aga midagi kasulikku ilma igasuguse kavatsuseta, on ta sooritanud lihtsalt lubatud teo, isegi kui sellest teost kasu tõuseb.

šeikh 'Abd al-'Azeez ibn Baaz

ÕPIME ARAABIA KEELT!

Koostanud ja tõlkinud: Kätlin Hommik-Mrabte

Nüüd, kus tähed peaksid selged olema, võime asuda grammatika ja tekstide kallale. Esimestes peatükides küll veel kordame tähti, kuid juba peame olema võimelised lugema. Iga peatüki juures on hääldusabina vokaliseeritud tekst, mida võiks kasutada vaid hädaabinõuna ja mitte selle pealt lugema õppida, kuna lugemine peaks ikka käima ilma vokaalideta. Samuti on iga peatüki lõpus ära toodud harjutuste õiged vastused.

Soovitatakse iga peatükki alustada grammatika õppimisega, seejärel tuleks endale selgeks teha uus sõnavara ja viimaks harjutada teksti lugemist ja tõlkimist seni, kuni see veatult välja tuleb.

Igas peatükis ära toodud grammatika ja sõnavara õppimine on aluseks järgmistest peatükkidest arusaamisele, seega ei tohiks midagi vahele jätta.

Jõudu tööle!

١ - أحد

الدرس الأول

- الحوار الأول.
- من هو؟
- هو كريم . هو طالب سوري .
- أين يدرس كريم ؟
- يدرس كريم في الجامعة .
- ماذا يدرس كريم في الجامعة ؟
- يدرس الفلسفة .
- الحوار الثاني.
- من أنت ؟
- أنا كريم . أنا طالب سوري .
- أين تدرس ؟
- أدرس في الجامعة .
- ماذا تدرس في الجامعة ؟
- أدرس الفلسفة .

SÖNAVARA

أحد	أحد م إحدى واحدة	üks
الدرس الأول.	أول م واحدة أولى	esimene
من هو؟	من؟	kes?
أين يدرس؟	أين؟	kus?
ماذا يدرس؟	ماذا؟	mis? mida?
يدرس في الجامعة.	في	sees (seesütlev)
أين تدرس؟	درس / يدرس هـ	õppima
الدرس الثاني	درس ج دروس	õppetükk, tund
الحوار الأول	حوار ج /	dialog
ماذا تدرس في الجامعة؟	جامعة ج جامعات	ühikool
أدرس الفلسفة.	فلسفة ج /	filosoofia
كريم طالب.	طالب ج طلاب	üliõpilane (m)

هو طالب سوري.	سوري ج سورين	stiirlane (m), stiiria (adj)
انت طالب فرنسي.	فرنسي ج فرنسيون	prantslane (m), prantsuse
هو عربي.	عربي ج عرب	araablane (m), arabia
كريم سوري.	كريم ج كريم	lahke, Karim (eesnimi)
انا طالب فرنسي.	انا	mina, ma
من انت؟	انت	sina, sa (m)
اين هو؟	هو	tema, ta (m)

GRAMMATIKA

1. TÄHESTIK: (esimene osa)

Araabia keelt kirjutatakse paremalt vasemale. Tähed muudavad veidi oma kuju vastavalt sellele, millisel kohal nad sõnas asuvad: alguses, keskel, lõpus või isoleeritult.

Näiteks: Tähe **bâ'** (nagu eesti b) sümboliks on

ب

Kui see täht asub sõna alguses, on ta järgmise tähega ühenduses

بس

3

Sõna keskel olles on see täht reeglina ühenduses nii eelneva kui ka järgneva tähega

سبس

Kui täht on üksikult või sõna lõpus, pannakse talle tavaliselt taha saba, mille kuju sõltub tähest. Täht **bâ'** näeb sõna lõpus ning isoleeritult välja nii:

سبب bâ' sõna lõpus

ب bâ' üksikult

Kõik araabia tähestiku tähed ei ole aga järgmise tähega ühenduses.

Näiteks:

ب bâ: täht **bâ'** on järgneva tähega ühenduses

دا dâ: täht **dâl** ei ole järgneva tähega ühenduses

TÄHESTIKUTABEL Nr 1

n°	sõnasisene lõpus - keskel - alguses	üksikuna	ühend-	nimi	transkriptsioon ja tähendus
1	ا	ا	ei	ا ا ا ا	â pikk a
2	ب	ب	jah	ب ب ب	eesiti b
3	ت	ت	jah	ت ت ت	eesiti t
4	ث	ث	jah	ث ث ث	inglise th nagu "think"

4

5	ج	ج	jah	žā m	ž	eesti ž
6	ح	ح	jah	ḥā'	ḥ	kurgutakistusest puhutud h
7	خ	خ	jah	ḫā'	ḫ	kurgutakistusest puhutud h
8	د	د	ei	dā l	d	eesti d
9	ذ	ذ	ei	ḏā l	ḏ	inglise th nagu "the"
10	ر	ر	ei	rā'	r	eesti r
11	ز	ز	ei	zā y	z	eesti z

2. VOKAALID:

Araabia kirjakeeles on kolm pikka vokaali: **î** (jää), **û** (waw) ja **â** (älif) ja kolm lühikest vokaali: **i**, **u** ja **a**.

Hääldus: Pikkade ja lühikeste vokaalide eristamine häälduses on äärmiselt oluline, et teksti õigesti mõista ning end mõistetavaks teha.

Näiteks: **jamâl** = ilu, **jamal** = kaamel.

Kuidas kirjutatakse lühikesi vokaale?

damma – – (lühike) **u** (tähe kohal)

fatha – – (lühike) **a** (tähe kohal)

kasra – – (lühike) **i** (tähe all)

sukūn – – näitab, et selle konsonandi järel ei ole vokaali (tähe kohal)

Näiteks:

ب – bu

ب – ba

ب – bi

دَرَسْتُ – darastu

دَرَسْتُ – darasti

Reeglina (st pressis, romaanides, tavakirjavahetuses) lühikesi vokaale ei kirjutata. *Scriptio plenae* (st koos lühivokaalide, sukūni jt) kirjutatakse vaid pühasid tekste (Koraani), vana poeesiat, mõningaid raskemaid tekste või õpikuid lastele. Suure osa järgmistest õppetükkidest pühendame vokaalide paikapanemise reeglite õppimisele. Kuni reeglite süstematiseerimiseni ajus tuleb aga vokaalide asetus pähe õppida.

3. LAUSEEHITUS:

Araabia keeles on kahte tüüpi lauseid:

1. Nominaallause, mis algab nimisõnaga:

karīm kabīr – *Kariim on suur* (ka vana).

Seda tüüpi lauseid õpime täpsemalt hiljem. Hetkel märgime vaid, et araabia keeles „olevikus“ (lõpetamata tegevuses) verbi „olema“ ei kasutata.

2. Verbaallause, mille tilesehituse baasiks on:
õeldis + alus + sinitis

yadrusu karîm al-falsafa – *Kariim õpib filosoofiat*.

4. PÖÖRAMINE: mudâri' marfû' (esimene osa)

Kõige tihedamini väljendab **mudâri' marfû'** lihtolevikku, kuid see võib väljendada ka muid aegu, millest tuleb juttu juba hiljem. Selle aja tilesehitamiseks tuleb tegusõna juurele liita erinevaid prefikseid (eesliiteid) ja osades isikutes lisada lõppu **u**.

meessoost ainsus:

1. isik:	'a + drus + u = 'adrusu	(mina) õpin
2. isik:	ta + drus + u = tadrusu	(sina) õpid (m)
3. isik:	ya + drus + u = yadrusu	(tema) õpib (m)

TEKSTI TRANSKRIPTSIOON

aḥad.

ad-dars al-'awwal.

al-ḥiwār al-'awwal.

- man huwa ?
- huwa karîm. huwa fâilib sûfî.
- 'ayna yadrusu karîm?
- yadrusu karîm fî l-jâmi'a.
- mâḡâ yadrusu karîm fî l-jâmi'a?
- yadrusu l-falsafa.

al-ḥiwār at-tâni.

- man 'anta ?
- 'anâ karîm. 'anâ fâilib sûfî.
- 'ayna tadrusu?
- 'adrusu fî l-jâmi'a.

- mâḡâ tadrusu fî l-jâmi'a?
- 'adrusu l-falsafa.

SÕNAVARA TRANSKRIPTSIOON

üks	alḥad	esimene	'awwal	teine	at-tâni
kes?	man ?	kus?	'ayna?	riida?	mâḡâ?
seesülew	fî	tema õpib	yadrusu	õppetikk, tund	dars
dioloog	ḥiwār	ütkool	jâmi'a	filosoofia	falsafa
tilõpilane	fâilib	stüria	sûfî	prantsuse	firansî
araabia	'arabi	Kariim (põisi nimi)	Karîm	rima	'anâ
sina (m)	'anta	tema (m)	huwa		

TEKSTI TÕLGE

1 – Üks. Esimene õppetikk. Esimene dioloog: „Kes see on?“ „See on *Kariim*. Ta on stüria tilõpilane.“ „Kus *Kariim* õpib?“ „*Kariim* õpib ütkoolis.“ „Mida ta ütkoolis õpib?“ „Ta õpib filosoofiat.“ Teine dioloog: „Kes sa oled?“ „Ma olen *Kariim*. Ma olen stüria tilõpilane.“ „Kus sa õpid?“ „Ma õpin ütkoolis.“ „Mida sa ütkoolis õpid?“ „Ma õpin filosoofiat.“

HARJUTUSED

Hariutus 1: Täitke read. (NB! Paremtalt vasemale!).

- ..... بيتث ث
- ..... جدار
- ..... تحب
- ..... زارت
- ..... تاج
- ..... حجاج

Hariutus 2: Kirjutage araabia keeles.

- 1- bâb . bâta . bâtat . tâba . tâbat .
- 2- hâjib . hâjâb . tahjubu . bahî . hârîj .
- 3- gât . dejâj . hîdâd . bedat . hedete . tahduju .
- 4- badr . darb . bâdara . bâdarta . târa . târat . bahr . bihâr . buhâr .
bidr . hizb . juzur . râha . jerarti . harâb . hibr . heber . hubz . zâra .
zurtu . rahiba . tarhabu . ruhâ . rihâb . harb . haraja . tahruju . harajtu .
jurh . jârih . haraj . dâr . jâr . zâda . zâdat . jâza . bâriz . rajet .

Hariutus 3: Lugege valjul häälel ja kirjutage ümber transliteratsioonis ladina tähtedega.

ب . ت . ث . ج . ح . خ . د . ذ . ر . ز . تا . جا .
دا . زا . خا . حا . با . باب . حاج . تاب . جد .
بابا . بَحْت . جُنْث . زَارَتْ . ذَا . تُبَادِرُ . جَزْرُ .
لَرَتْ . جَرَحَتْ . جَرَتْ . رَحِبَتْ . دَارَتْ .
زُرَتْ . خَرَجَتْ . خَبِرَ . خَرَابَ . تَخَرَجَ . بَحَثَ .

Hariutus 4: Pöörake tegusõna „õppima“ lõpetamata tegevuse ajas („olevikus“) neis isikutes, mida juba tunnete (transliteratsioonis). Lisage ka isikuline asesõna.

١- أَحَدٌ

الدُّرُسُ الْأَوَّلُ
الْحَوَارُ الْأَوَّلُ.

- مَنْ هُوَ ؟
- هُوَ كَرِيمٌ . هُوَ طَالِبٌ سُورِيٌّ .
- أَيْنَ يَدْرُسُ كَرِيمٌ ؟
- يَدْرُسُ كَرِيمٌ فِي الْجَامِعَةِ .
- مَاذَا يَدْرُسُ كَرِيمٌ فِي الْجَامِعَةِ ؟
- يَدْرُسُ الْفَلْسَفَةَ .

الْحَوَارُ الثَّانِي

- مَنْ أَنْتَ ؟
- أَنَا كَرِيمٌ . أَنَا طَالِبٌ سُورِيٌّ .
- أَيْنَ تَدْرُسُ ؟
- أَدْرُسُ فِي الْجَامِعَةِ .
- مَاذَا تَدْرُسُ فِي الْجَامِعَةِ ؟
- أَدْرُسُ الْفَلْسَفَةَ .

ÖPPEŦÜKK 1

HARJUTUS 2:

- 1- باب . باتت . تاب . تابت .
- 2- حاجب . حجاب . تحجب . بحث . خارج .
- 3- ذات . نجاج . حداد . بنت . حدث . تحطت .
- 4- بدر . نرب . بادر . بادرت . تار . تارت . بصر . بصر . بخار . بخار . خذر . حذب . جزر . راح . جزرت . خراب . حبر . خبز . خبز . زار . زرت . رجب . ترجب . رجب . رخصاب . حرب . خرج . تخرج . خرجت . جرح . جرح . جار . دار . جار . زار . زارت . جار . بارز . رجت .

HARJUTUS 3:

bu. te. ti. ja. hi. bu. du. ge. ra. zi. tã. jã. dã. zã. hã. hã. bã. bã. hõj. tãbã.
judad. bãbã. bãhõtti. juõet. zãret. dã. tubãdiru. juzur. durti. jurihãt.
jãret. rehõbtu. dãret. zurti. hãrejãt. hãbar. hãrãb. tãhruju. bãht.

HARJUTUS 4:

1. isik, M, ainsus	'anẽ	'adrusu.
2. isik, M, ainsus	'ante	tãdrusu.
3. isik, M, ainsus	huwe	yãdrusu.

٢ - اثنان الدرس الثاني

الحوار الأول

- من هي ؟
- هي جميلة . هي طالبة سورية .
- هل تدرس جميلة الفلسفة أيضاً ؟
- لا ! لا تدرس الفلسفة بل الفرنسية .
- و هل تدرس الفرنسية في الجامعة ؟
- نعم !

الحوار الثاني

- من أنت ؟
- أنا جميلة . أنا طالبة سورية .
- هل تدرسين الفلسفة أيضاً ؟
- لا ! لا أدرس الفلسفة بل الفرنسية .
- و هل تدرسين الفرنسية في الجامعة ؟
- نعم !

SÕNAVARA

اثنان	kaks	اِثْنَانِ
الدرس الثاني	teine	ثَانِ ٢ ثَانِيَّةُ الْثَانِي
أدرس الفرنسية والعربية.	ja	وَ
هل تدرسين الفلسفة؟	kas?	هَلْ
نعم!	jah	نَعَمْ
لا!	ei	لَا
لا أدرس الفلسفة.	ei (+ verb)	لَا + يَفْعَلُ
يدرس ولكن لا يتكلم.	aga	وَلَكِنْ
لا تدرس جميلة الفلسفة بل الفرنسية.	aga vastupidi	بَلْ (بَلِ الْخ)
هل تدرسين الفلسفة أيضاً؟	samuti, ka	أَيْضًا
هل يتكلم الفرنسية؟	rääkima	تَكَلَّمَ / يَتَكَلَّمُ هـ ب هـ
جميلة طالبة.	üliõpilane (n)	طَالِبَةٌ ج طَالِبَاتُ
هي سورية.	süürlanna, süüria (n)	سُورِيَّةُ ج سُورِيَّاتُ

أنا طالبة فرنسية.	فرنسية ج فرنسياتُ	prantslanna, prantsuse (n)
تدرس جميلة الفرنسية.	الفرنسية	prantsuse (keel)
أنت عربية.	عربية ج عربياتُ	araablanna, araabia (n)
أدرس العربية في الجامعة.	العربية	araabia (keel)
جميل	جميل ج /	ilus (m), Žamüil (eesnimi)
من أنت؟ أنا جميلة.	جميلة ج جميلاتُ	ilus (n), Žamüila (eesnimi)
أنت طالبة؟	أنتِ	sina (n)
هي طالبة سورية.	هي	tema (n)

GRAMMATIKA

TÄHESTIKUTABEL Nr 2

1. TÄHESTIK: (teine osa)

n°	sõnasisene lõpus-keskel-alguses	tähtkirjuna	ühend- dus	nimi	transkriptsioon ja tähendus
12	س س س س	س	jah	sî n	s eesti s
13	ش ش ش ش	ش	jah	šî n	š eesti š
14	ص ص ص ص	ص	jah	šî d	š madal s
15	ض ض ض ض	ض	jah	đî d	đ madal d
16	ط ط ط ط	ط	jah	tî t	t madal t
17	ظ ظ ظ ظ	ظ	jah	žî t	ž madal j
18	ع ع ع ع	ع	jah	ʿay n	kurguhäälik nagu sõnas jāmi`a
19	غ غ غ غ	غ	jah	ğay n	prantsuse r

2. LUGEMISMÄRGID: šadda

Šadda on märk, mille kaashäälikul asumise korral tuleb antud kaashäälik kahekordselt välja hääldada, nagu eesti keeles kahe sama kaashääliku kõrvuti asumisel.

رَّادِدٌ – radda

رَّادِدَةٌ – raddada

15

Kui kahekordse kaashääliku järel on **fatha** (ühike a) või **damma** (ühike u), kirjutatakse see **šadda peale**. Kui aga kahekordistatud kaashääliku järel on **kasra** (ühike i), kirjutatakse see otse **šadda alla** (või ka kaashääliku alla).

تَّ – tta

تُّ – ttu

تِ – tti

يُرَادِدُ – yuraddidu

كَسْرًا – kassara

تَسَدُّدًا – tasuddu

3. PÖÖRAMINE: muđârî' marfû' (teine osa)

naiissoost ainsus

1. isik:	'a	+	drus	+	u	=	'adrusu	(mina) õpin (m/n)
2. isik:	ta	+	drus	+	îna	=	tadrusîna	(sina) õpid (n)
3. isik:	ta	+	drus	+	u	=	tadrusu	(tema) õpib (n)

NB! Erinevus „sina õpid (m)“ ja „tema õpib (n)“ peaks välja tulema kontekstist. Kui kontekst seda ei selgita, võib kasutada isikulisi asesõnu:

'anta **tadrusu** – sina (m) õpid

hiya **tadrusu** – tema (n) õpib

muđârî' marfû' eituseks on lâ:

lâ **yadrusu** – ta (m) ei õpi

4. KÜSISÕNAD: مَا ja مَاذَا

Reeglina kasutatakse küsisõna nimisõna ja verbi ees:

mâ l-falsafa? - *Mis on filosoofia?*

mâđâ yadrusu? - *Mida ta õpib?*

16

TEKSTI TRANSKRIPTSIOON

itnâni.
ad-ders et-tâni.

- al-ḥiwâr al-'awwal.
- man hiya ?
- hiya Jamîla. hiya ṭâliba sûriyya.
- hal tadrusu Jamîla l-falsafa 'aydan ?
- lâi lâ tadrusu Jamîla l-falsafa bali
- l- firansiyya.
- wa hal tadrusu l-firansiyya fî l-jâmi`a ?
- na`am.

- al-ḥiwâr et-tâni.
- man 'anti ?
- 'anê Jamîla. 'anê ṭâliba sûriyya.
- hal tadrusîna l-falsafa 'aydan ?
- lâi lâ 'adrusu l-falsafa bali
- l- firansiyya.
- wa hal tadrusîna l-firansiyya fî l-jâmi`a ?
- na`am.

SÕNAVARA TRANSKRIPTSIOON

	ja	wa	ikas?	hal?
kaks	'itnâni	wa	ta (m) ei õpi lâ yadrusu	
jah	nâam	lâ	ka	'aydan
tema (m)	yatakallamû	ṭâliba (n) ṭâliba	prantslanna, firansiyya	
râagb	wa lâkin	arabîyya (n)	prantsuse (n)	
aga	bali	al-	prantsuse al-firansiyya	
vastupidi	sûriyya	arabîyya keel	keel	
süüranna,	'anti	ilus, Žarnîl	ilus (n),	Jamîla
süürta (n)		Jamîl	Žarnîla	
sima (n)		tema (n)	hiya	

TEKSTI TÕLGE

2 – Teine õppetükk. Esimene dialoog: „Kes see on?“ „See on Žamiila. Ta on süüria üliõpilane.“ „Kas Žamiila õpib ka filosoofiat?“ „Ei, Žamiila ei õpi filosoofiat, vaid prantsuse keelt.“ „Kas ta õpib prantsuse keelt ülikoolis?“ „Jah!“ Teine dialoog: „Kes sa oled?“ „Ma olen Žamiila. Ma olen süüria üliõpilane.“ „Kas sina õpid ka filosoofiat?“ „Ei, ma ei õpi filosoofiat, vaid prantsuse keelt.“ „Kas sa õpid prantsuse keelt ülikoolis?“ „Jah!“

HARJUTUSED

Harjutus 1: Täitke read.

- ..... شششش ش
- ..... ضضض ض
- ..... ططط ط
- ..... ععع ع
- ..... باع . باع
- ..... ربع . ربع
- ..... صطصط

Harjutus 2: Kirjutage araabia keeles.

- 1- jezzâr . ḥebbâz . ḥâjj . ḥujjâj . ḥadd . tajurru . tujjâr . ḥaddadti . ḥaddâd . durribet . radda . barrâd . rajjaha . ḥarr .
- 2- sabab . sabt . sâha . sirtu . sadd . sarra . sajada . sihr . jasad . jisr . ḥasab . ḥisâb . ders . tadrusu . sitt . jaras . sâgij .
- 3- šâbb . šaris . šâhib . šajer . šadda . šariba . šahhâg . šarr . bašar . bišr . tubašširu . ḥâšd . ḥašob . ruššihat . bašâ . jâša .
- 4- šober . šara . šaha . šahha . šahr . šahib . tušâdiru . tušbihu . bešar . ḥirš . ḥašš . tataḥaššašu . ḥišâr . jibs .

- 5- qarb . tudǝribu . dǝrs . dǝdd . qabǝb . hǝqərə . qǝd . qǝrr .
- 6- tarab . tǝrə . tǝštǝdu . tǝbbə . tǝbbǝb . tǝzəj . hǝtab . hǝtir . hǝtt . hǝttǝt .
- 7- zǝrr . hǝzərə . hǝzərə . hǝz . tǝhǝzru .
- 8- tǝburu . tuǝbbiru . ǝddə . ǝddə . ǝddǝrti . tǝgǝr . tǝtǝdiru . ujb . tǝr . bǝ . bǝti . šǝjjǝ . sǝr . rub . tǝbtǝtǝdu .
- 9- gurǝb . tugǝrridu . gǝr . gǝzǝ . tǝgr . gubǝr . tǝguššu . tabg . šabbǝg . qarb . qǝššǝš . šǝgǝ .

Harjutus 3: Lugege valjusti ning kirjutage transkriptisioonis.

- 1- س . ش . ص . ض . ط . ظ . ع . ع . ع . ع . غ .
- ع . صا . ضا . طا . ظا . شا . ظا . عا . ح . عا . ح . سا . ر .
- 2- جزائر . حر . حد . دريت . ر . ك . ترجح .
- حدك .
- 3- سقنرس . سبت . تحس . تسخر . سراب .
- بشر . حشرات .
- 4- صدر . صباح . باص . تخص . تختصر .
- ضربت .
- 5- مطبخ . خطر . خطاب . طست . حظ .
- 6- عاش . عباس . شعر . تعمر . عيش .
- ضاعت . عطار . جذع . جاع . ضاع . غاب .

Harjutus 4: Pöörake tegusõna „õppima“ lõpetamata verbivormis (olevikus) neis isikutes, mida juba tunnete (transkriptisioon).
Lisage ka isikuline asesõna.

٢ - اثنان

الدروس الثانی الحوار الأول :

- من هي ؟
- هي جميلة . هي طالبة سورية .
- هل تدرس جميلة الفلسفة أيضاً ؟
- لا ! لا تدرس الفلسفة بل الفرنسية .
- و هل تدرس الفرنسية في الجامعة ؟
- نعم !

الحوار الثاني :

- من أنت ؟
- أنا جميلة . أنا طالبة سورية .
- هل تدرس الفرنسية أيضاً ؟
- لا ! لا أدرس الفرنسية بل الفرنسية .
- و هل تدرس الفرنسية في الجامعة ؟
- نعم !

ÖPPEÜÜKK 2

HARJUTUS 2:

- ١- جَزَار . خَبَاز . حَاج . حُجَاج . حَدَّ . تَجَرُّ . تَجَار . حَدَدَتِ . حَدَاد .
دَوَّيْت . رَدَّ . بَرَّاد . رَجَّح . حَار .
٢- سَيِّب . سَبَيْت . سَاح . سَرَت . سَدَّ . سَرَّ . سَجَدَّ . سَحَر . جَسَدَّ .
جَسِر . حَسِب . حَسَاب . لَرَس . تَدْرَس . سَت . جَرَس . سَادَج .
٣- شَاب . شَرَس . شَاهِب . شَجَر . شَرِب . شَكَاد . شَر . بَشَر .
بَشَر . تَبَشَّر . كَشَد . رَشَعَت . يَاشَا . جَاش .
٤- مَبِير . صَار . صَاح . صَحَّ . صَحَّر . صَاحِب . مُصَادِر . مُصَنِّج .
بَصَر . حَرَص . خَاص . تَخَصَّص . حِصَار . جَبَس .
٥- هَزَب . تُصَارِب . هَزَس . هَمَد . هَبَاب . حَضَر . ضَاد . هَار .
٦- طَرَب . طَار . تَصَطَّأ . طَاب . طَبَّاح . طَارَج . حَلَب . خَاطِر .
خَطَّ . خَلَّاط .
٧- طَرَّ . حَطَّر . حَطَّرَ . حَطَّ . تَحَطَّرَب .
٨- تَعَبِر . تَعَبَّر . عَدَّ . عَاد . عَازَت . عَادَر . تَعْتَدِر . عَجَب .
عَطَّر . يَاع . بَعَت . شَجَع . سَعَر . رَبَّع . تَبَتَّعَد .
٩- غَرَاب . تُغَرِّد . غَار . غَرَا . تُغَرِّ . غُبَار . تَفْش . تَبَّغ . مَبَاغ .
غَرَب . غَمَّاش . صَاع .

HARJUTUS 3:

- 1- su. ša. ši. dā. tu. zo. `u. `e. i. gu. ga. šā. qā. fā. zā. šā. gā. `āj. sārā.
2- jəzzār. hurr. həddədə. dərrebat. ruddə. turəjjihü. huddide.
3- sətedrusu. səbbət. tuhişsu. təşhuru. sarāb. bişr. həşərāt.
4- şadr. şəbər. bəş. təpuşşu. təhtaşiru. quribat.
5- təbb. təcər. tıfəb. tət. həzz.
6- `əşə. `əbbəs. şı. r. tə. tūru. `əbojə. qā. `ət. `əttār. jıq. `jə. `ə. qə. `ə.
gābe.

LASTELE

Bilal ja värviline liblikas

Bilal veetis nädalavahetuse vanaisa juures. Need kaks päeva möödusid väga kiiresti ja juba oligi Bilali isa talle järele tulnud. Bilal ütles oma vanaisale head aega ja läks autosse oma isa ootama, kuni ta vanaisaga paar sõna juttu rääkis. Üks liblikas, kes istus auto ligidal lilleõiel, lendas Bilali akna juurde.

„Kas sa lähed koju, Bilal?“ küsis liblikas vaikselt. Bilal oli väga üllatunud ja küsis: „Kas sa tunned mind?“ „Loomulikult,“ naeratas liblikas. „Ma olen kuulnud, kuidas su vanaisa oma naabritele sinust räägib.“ Bilal küsis: „Miks sa minuga varem rääkima ei tulnud?“ „Ma ei saanud, kuna olin alles oma kookonis puulehe küljes,“ selgitas liblikas.

„Kookonis? Mis see veel on?“ uuris Bilal. „Luba ma selgitan sulle täpsemalt,“ vastas liblikas. „Meie, liblikad, haudume munast väikese ussikesena (röövikuna). Me sööme lehti ja hiljem me kasutame vedelikku, mis tuleb meie kehast, ja ehitame enda ümber sellega kookoni. Me veedame mõnda aega selles kookonis ja areneme edasi. Kui me oleme suureks kasvanud, siis me lahkume kookonist ja välja tulles on meil imeilusad värvilised tiivad. Seejärel me veedame oma ülejaanud elu ringi lennates ja öitest toitudes.“ Bilal noogutas mõtlikult: „Kas see tähendab, et kõik need ilusad liblikad, mis ringi lendavad, olid kunagi väikesed leheussikesed?“

Liblikas vastas: „Kas sa nõed seda väikest röövikut seal lehel?“

„Jah,“ vastas Bilal.

„See on mu väike vend,“ naeratas liblikas. „Natukese aja pärast on ka te-

kookon ja siis saab temast liblikas nagu mina.“

Bilalil oli liblikale tema elu kohta palju küsimusi. „Kuidas te seda muutust kavandate? Kuidas te teate, millal munast välja tulla, ja kui kaua te röövikuna elate ja kuidas te seda niiti teete, millega kookonit ehitada?“

Liblikas vastas poisile: „Me ei kavanda ise midagi, Allah õpetas meile, kuidas me midagi tegema peame ja millal. Me lihtsalt järgime oma Jumala tahet.“

Bilal oli vaimustuses: „Sinu tiibade muster on väga ilus. Ja kõigil liblikatel on erinevad tiivad. Nad on väga värvilised ja imeilusad!“

„Jumalat kiidavad kõik, kes on taevastes ja maa peal ...“ (57:1)

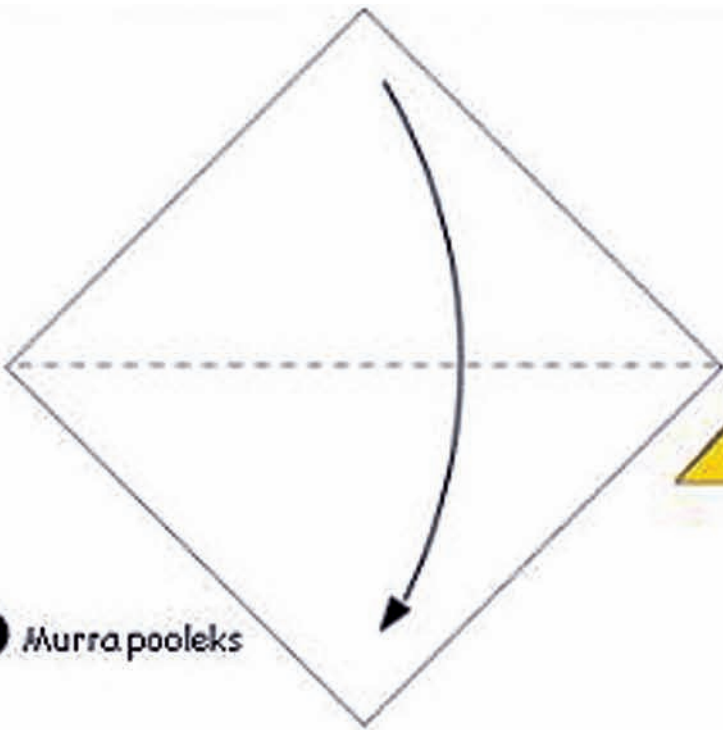
„Kas sa ei näe, et Jumal saatis taevast alla vihma ja me laseme selle abil välja tulla eri värvi viljadel? Ja mägedes on valgeid ja punaseid kihte eri toonides ja ka ronkmusti. Ka inimesi, ulukeid ja kariloomi on eri värvi. Tema sulaste hulgast kardavad Jumalat vaid need, kellel on teadmised. Tõesti, Jumal on Võimas ja Andestaja.“ (35:27-28)

Liblikas selgitas: „See on tõestus Allahi ainulaadsusest. Kõik liblikad on loodud ainukordsetena, üks ilusam kui teine.“ Bilal nõustus elevalt: „On lihtsalt võimatu mitte märgata neid ilusaid elusolendeid, mis Allah on loonud. Iga hetk ümbitsevad meid sellest sajad näited.“ „Sul on õigus, Bilal. Me peame Allahi nende imede eest tänama.“

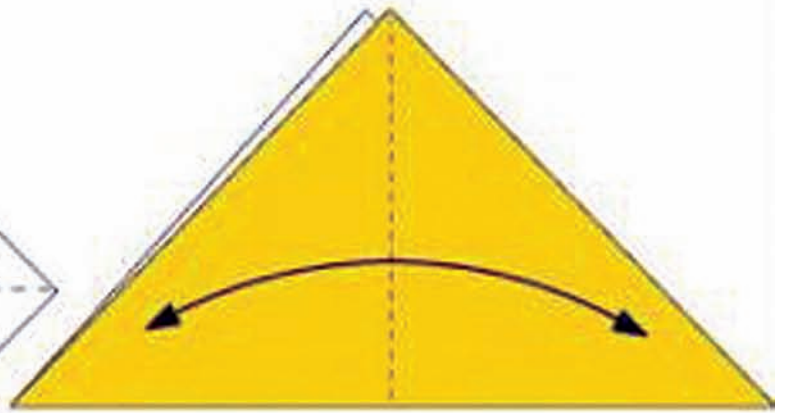
Bilal vaatas maja poole ja teatas, et ta isa on tulemas. „Sinuga oli meeldiv rääkida. Kas me võiksime järgmisel nädalal edasi vestelda?“

„Muidugi,“ vastas liblikas. „Ilusat koduteed teile!“

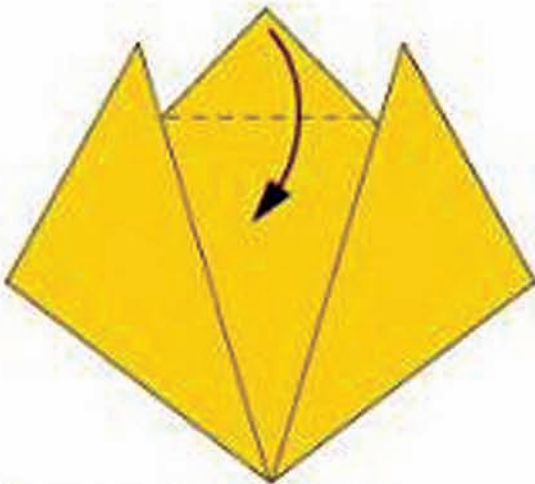

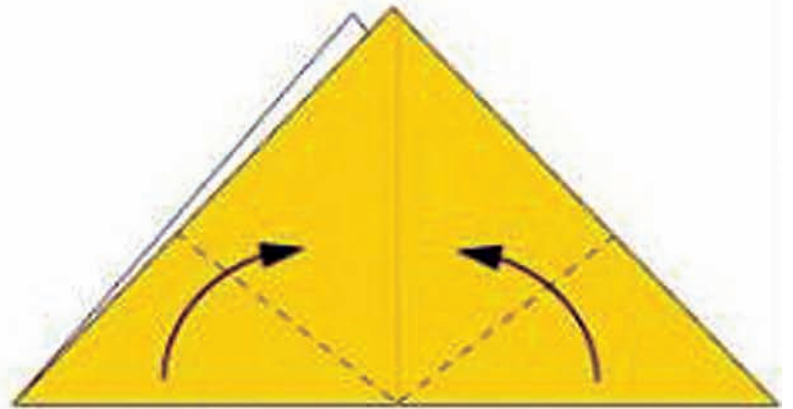
1 Murra pooleks

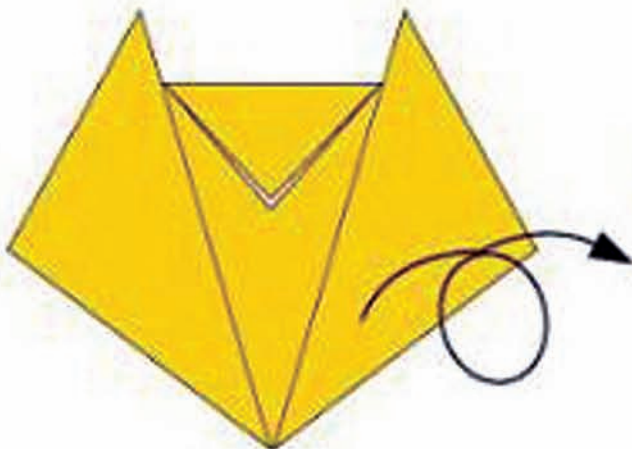
2 Murra pooleks, et tekiks murru joon

4 Murra ülemine nurk alla

3 Murra nurgad üles

5 Keera ümber

6 Joonista nägu ja VALMIS!

KASS

ÜLESKUTSE!

Juba veidi aega tagasi sai valmis Koraani viimase osa (30/30) tähenduse tõlge eesti keelde. Tõlke juurde kuulub ka originaaltekst, transliteratsioon (araabiakeelne tekst ladina tähtedega) ja seletavad hadithid, et Eesti moslemitel oleks võimalikult lihtne Koraani tähendust mõista ja selle värsse pähe õppida. Sissejuhatavas osas on võimalik lugeda erinevaid seletavaid artikleid, mis samuti Koraanist arusaamist lihtsustavad (n: transliteratsiooni seletus, tähtsaimate hadithikogumike tutvustus, hadithiedastajate tutvustus jne). Eesti Islami Kogudus soovib selle peatselt in ša Allah trüki anda. Kuna tegemist on küllaltki tähtsa sammuga ja me kõik tahame võimalikult adekvaatset, kuid samas ka võimalikult korrektset eesti keeles tõlget, soovime, et selle vaataks läbi professionaalne toimetaja. Selleks olekski vaja teie abi, kuna kahjuks ei ole meie endi hulgas ühtki professionaalset toimetajat; seega mitte kedagi, kes seda tööd tasuta teeks.

Oleme jõudnud kokkuleppele ühe väga toredea toimetajaga, kes meilt tavalisest väiksemat tasu on nõus võtma, kuid lugemist on siiski palju, nii et ootame majanduslik-

ku panust kõigilt neilt, kes sooviksid Koraani tähenduse tõlkimise väärt hasanadest osa saada. Kui saame kokku suurema summa kui Koraani tähenduse tõlke toimetamiseks vaja on, laseme toimetada ka peatselt ilmuvad raamatud "Islami viis tugisammast" ja "Mida peaks teadma islamist".

Jumal õnnistagu teid kõiki!

OMA PANUSE VÕITE SAATA:

Kätlin Hommik

Ühispanga konto nr. 10010608670016

IBAN: EE231010010608670016

BIC: EEUHEE2X

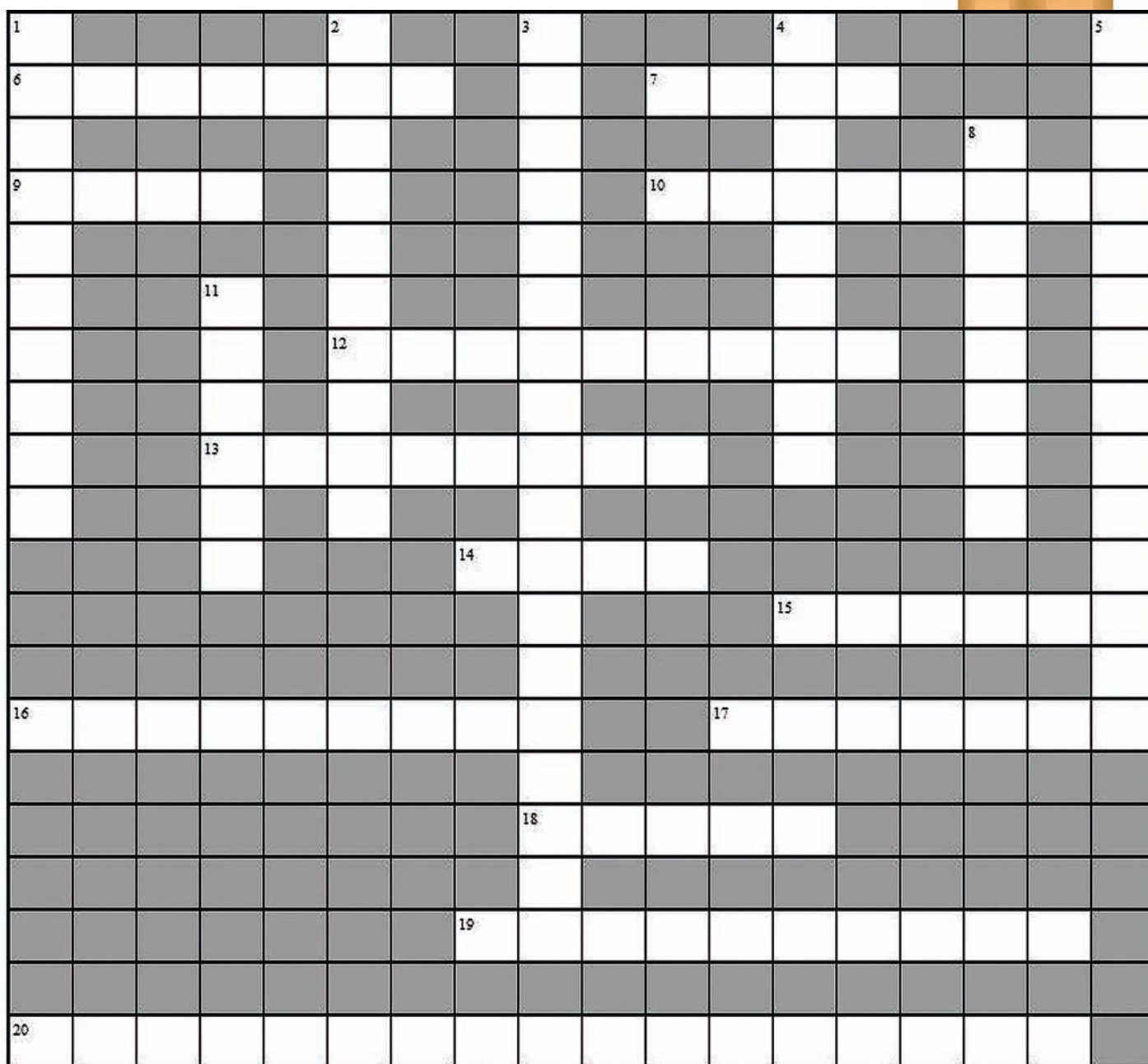
märkusega: Koraani tähenduse tõlge

Ristsõna usinatele

Koostanud: Amina Irimaalt

PAREMALT VASAKULE

6. Alati valmis ja ideaalse temperatuuriga
7. Et võita, tuleb mõista vastase mõtteviisi
9. Ei moodustunud Maa peal
10. "Kas need, kes ei usu, ei tea, et maa ja taevad olid kord ühtne mass ja siis me eraldasime nad? ..."
12. 10-sajandi "GPS"
13. "Raviarstide Prints"
14. Iidse Araabia sümbol
15. Parim araabia kirjandus
16. Postiteenindaja
17. Kõige helendavam täht öösel
18. Esimest korda kasutatud ja kasvatatud Jeemenis
19. Üks 9-sajandi kuulsamaid astronome
20. Kuninganna, paarsada isast ja kuni 80 000 töötajat

ÜLEVALT ALLA

1. Inimorganismile kahjulik
2. Millel on suurim kiutase kui mistahes muul puu-või köögiviljal
3. Sir Harvey on selle eest valesti krediteeritud
4. Esimene kätgut õmbluste kasutaja
5. Esimene inimene, kes tegi esimese katse ehitada lendava masina ja lennata
8. Via Lactea
11. Zebra jalad, antilooپی kere ja liigub nagu kaelkirjak

ВЛИЯНИЕ ИСЛАМА

НА СРЕДНЕВЕКОВУЮ

ЕВРОПУ

У. Монтгомери Уотт

Когда арабские исследования, арабская мысль, арабские сочинения предстают в полном объеме, становится ясно, что без арабов европейская наука и философия не смогли бы развиваться такими темпами. Они не только сохранили живыми науки, которые постигли, но и расширили их диапазон. Когда около 1100-го годов европейцы стали серьезно интересоваться наукой и философией своих врагов сарацинов, эти науки в расцвете. Европейцам пришлось учиться у арабов всему, что было возможно, прежде чем они смогли двинуться вперед.

У. Монтгомери Уотт

ДОСТИЖЕНИЯ МУСУЛЬМАН В НАУКЕ

Говоря об арабских достижениях в науке и философии, важно установить, насколько арабы были передатчиками того, что открыли греки, и каков был их собственный вклад. Похоже, что многие европейские ученые судили об этом с некоторой предвзятостью, направленной против арабов. Даже те, кто хвалил их, делали это неохотно. Так, автор главы Астрономия и математика в книге *The legacy of Islam* (Наследие Ислама) барон Карра де Во полагает необходимым начать с пренебрежительного высказывания: Не следует искать у арабов того же могучего гения, того дара научного воображения, того энтузиазма, той оригинальности мысли, что у греков. Арабы прежде всего, - ученики греков, их наука продолжает греческую, которую она сохраняет, культивирует и в ряде пунктов развивает и совершенствует. Чуть дальше, однако, он милостиво развивает последнюю фразу так: и действительно арабы добились огромных успехов в науке. Они научили использовать цифры (арабские цифры - У. М. У.), хотя и не они их изобрели, и стали, таким образом, основоположниками современной арифметики. Они превратили в точную науку алгебру, значительно развив ее, и заложили фундамент аналитической геометрии. Они бесспорно были основателями плоскостной и сферической тригонометрии, которой, строго говоря у греков не было совсем. В астроно-

мии они также сделали много ценных наблюдений. Дать объективную оценку научным достижениям арабов весьма трудно. Науки я буду рассматривать по отдельности, стараясь установить, что в каждой из них было общеарабским вкладом, а что было внесено испанскими арабами.

МАТЕМАТИКА И АСТРОНОМИЯ

Первыми греческими сочинениями, выбранными для перевода (на арабский), были те, предмет которых представлял насущный интерес для арабов, в особенности сочинения по медицине и астрономии. Астрономия была тогда практической дисциплиной - прежде всего потому, что она давала возможность определить направление на Мекку, куда мусульманам надлежало обращаться при молитве. Математика также находила себе практическое применение; именно в этой сфере сделали свои первые шаги арабские ученые. Первым значительным именем как в математике, так и в астрономии было имя аль-Хорезми, известного европейцам как Алгорисмус (Alghoarismus). От этой модификации его имени был образован термин АЛГОРИТМ. В период правления халифа аль-Мамуна он работал в Байт аль хикма (Дом мудрости. Это переводческий центр, где переводились на арабский все известные научные труды древнего мира) и умер вскоре после 846 года. Он сделал для аль-Мамуна свод нескольких индийских астрономических таблиц, известных под названием Синд Хинд. Аль-Хорезми принадлежит также описание обитаемой части мира, основанное на Географии Птолемея. Наибольшее распространение, однако, получили его математические работы. Одна из них считается основополагающей для алгебры (само слово алгебра происходит от ее названия), а другая - первая работа по арифметике (за исключением ин-

дийских сочинений), где используется нынешняя система счисления, т.е. цифры, известные как арабские. Происхождение десяти знаков цифрового обозначения достаточно туманно. Арабские авторы называют их индийскими, но ни у одного из этих авторов до сих пор не было обнаружено отсылки на какую-либо индийскую работу или автора. Этот странный факт позволил некоторым из

европейских ученых предположить, что арабы заимствовали у византийцев одну из двух форм записи этих десяти знаков. Большинство исследователей, однако, в настоящий момент придерживаются мнения об индийском происхождении современных цифр. Греки использовали для дробей и других целей шестеричную систему, эту традицию продолжали арабские астрономы. Но большинство тех, кто сталкивался с арифметикой, осознали преимущества индийской системы с десятью знаками, значимость которых обусловлена их позицией. Аль-Хорезми и его последователи разработали методику проведения арифметическим путем различных сложных математических операций, таких, как извлечение квадратного корня. В сочинении написанном около 950 года человеком по имени аль-Уклидиси (Эвклидианец), можно обнаружить начало учения о десятичных дробях. Среди математических трудов, которые переводились на латынь, были сочинения ан-Найризи (Anaritius) (ум. ок. 922 г.) и столь же известного Ибн аль-Хайсама (Alhazen) (ум. в 1039 г.). Последний, усвоив все труды греков и предшествующих арабских математиков и физиков, перешел к разрешению новых проблем. Сохранилось около 50 его книг и трактатов, из которых наиболее известна Книга аль-Маназир (в латинском переводе *Opticae thesaurus*). В этом сочинении, среди прочих рассуждений, он опровергает теорию Евклида и Птолемея о видимых лучах, которые следуют от объекта к глазу, и утверждает, что наоборот, свет следует от объекта к глазу. Он рассматривает также вопрос, и по сей день называемый проблемой Альгазена, и предлагает способ решения уравнений четвертой степени. Он проводил множество экспериментов, и результаты его работы со сферическими и параболическими зеркалами над рефракцией света при прохождении через прозрачную среду дали возможность определить плотность земной атмосферы. Он вплотную подошел также к открытию принципа увеличивающих линз. В Ираке астрономия существовала еще за век до арабского завоевания, она основывалась частично на греческой астрономии, особенно на трудах Птолемея, частично на индийской. Когда астрономией заинтересовались арабы, они предприняли переводы как с греческого и сирийского, так и с санскрита и пехлеви. Основопологающим теоретическим трудом считался Альмагест (араб. Ал-Маджисти) Птолемея. Но затем арабы убедились в слабости птолемеевской системы и подвергли ее критике. Большая часть астрономических работ не касалась вопросов теории, а уделяла все внимание астрономическим таблицам, объединенным названием *зидж*. Наборов таких таблиц было много, они вели начало из индийских, персидских и греческих источников. Несоответствия между ними побуждали арабов производить более точные наблюдения за светилами. Особой точностью отличались таблицы,

составленные около 900 г. аль-Баттани (Albategnius). Его скрупулезные наблюдения затмений использовались в сравнительных целях еще в 1749 г. Мусульманская Испания вносила свой вклад в математические и астрономические штудии, через нее и европейские ученые могли соприкоснуться с живой научной традицией. Самым ранним в этой области был Маслама аль-Маджитри (Мадридский), он жил преимущественно в Кордове и умер около 1007 года. В первой половине XI в. известностью пользовались два математика-астронома Ибн ас-Самх и Ибн ас-Саффар и астроном Ибн Абу-р-Риджал (Abenragel). После этого до конца XII в. выдающихся имен не было, а затем появились два серьезных астронома в Севилье: Джабир ибн Афлах (Geber) и ал-Битрауджи (Alpetragius). Первый особенно известен работами по сферической тригонометрии, дисциплине, в которой арабы вообще достигли большого прогресса. Второй критиковал некоторые из теоретических положений Птолемея - в духе возродившегося аристотелизма того времени. Позднее в Испании условия не располагали к подобным занятиям, но некоторые научные традиции сохранялись в Северной Африке.

МЕДИЦИНА

После первого периода переводов, когда основные работы Галена и Гипократа стали доступны арабам, некоторые мусульмане достигли такого положения в медицинской науке, что оказались много выше своих христианских и греческих предшественников. Здесь достаточно назвать двух самых знаменитых: Разеса и Авиценну; третьим был врач, известный в Египте как Хали Аббас. Отметим также, что за промежуток времени в пять веков - от 800 до 1300 г. - получили известность арабские работы по медицине более чем 70 авторов.

Разес, или Абу бакр Мухаммад ибн Закарийя ар-Рази, родился в Рее, близ современного Тегерана и умер там же, или в Багдаде между 923-932 гг. По его совету было выбрано место для строительства больницы в Багдаде и, как сообщают, он был первой ее главой. Он плодотворно работал во всех направлениях науки и философии того времени, но, по общему мнению, особых успехов достиг только в медицине. Сохранилось более 50 его сочинений. Одно из наиболее известных - Трактат о ветряной оспе и кори (*De la variole et de la rougeole*), который был переведен на латынь, греческий, французский и английский.

Его величайший труд - аль-Хави (Всеобъемлющая книга) - энциклопедия медицинских знаний того времени - был завершён учениками после его смерти. По каждой болезни он приводит там точку зрения греческих, сирийских, индийских, персидских и арабских авторов, а затем присовокупляет к ним замечания и наблюдения из собственной практики и выносит заключительное суждение. Сохранившиеся части этого произведения были в конце XIII в. переведены на латынь сицилийским врачом-евреем. Хотя совершенство ал-Хави ар-Рази признавалось всеми, некоторые находили это сочинение слишком уж длинным, и через полвека Али ибн Аббас ал-Маджуси (ум.994), придворный врач буида Адуд ад-Даула, написал книгу Совершенное искусство медицины (Ал-Куннаш ал-Малаки). Книга эта была одной из первых переведена на латынь и завоевала широкую известность в Европе как Liber regius . Вторым выдающимся автором-медиком, писавшим по-арабски был Ибн Сина, или Авиценна (ум. 1037). Подобно ар-Рази, он писал на различные темы и обычно считается более великим философом, чем врачом. Тем не менее его обширный Канон медицины называют высшим достижением, шедевром арабской систематики (Майерхоф). Канон был переведен на латынь в XII в. и доминировал в преподавании медицины в Европе по крайней мере до конца XVI в. В XV веке он выдержал 16 изданий, в XVI в. - 20 изданий, в XVI в. еще несколько. Мусульманская Испания не отставала в медицинских исследованиях, хотя больниц таких размеров, как на Востоке там не появлялось до XIV века. Там появились оригинальные труды Абу-л-Касима аз-Захрави (Abulcasis) (ум. после 1009). Его сочинения по хирургии и хирургическим инструментам явились выдающимся вкладом арабов в эту область. Некоторые испанские философы были одновременно сведущими врачами. Кроме Аверроэса можно назвать Ибн Зухра (Avenzoar) из Севильи (ум. 1161). В XIV в. в Испании все еще были арабские врачи, писавшие о чуме, свидетельствами которой они были в Гранаде и Альмерии ; они вполне осознавали инфекционный характер этой болезни.

ПРОЧИЕ НАУКИ

Из прочих наук, культивируемых арабами, самой важной была алхимия - в значении химия . Напереднем крае научной алхимии арабов стоит корпус сочинений, приписываемых Джабиру ибн Хаййану (Geber), который жил во второй половине VIII в. Этот свод, сообщая сведения о многих отраслях древней науки, дает полное представление об алхимии как науке, основанной на эксперименте, использующей различную методику и инструменты для работы с химическими веществами. Некоторые слова, обозначающие химические вещества и лабораторную посуду, перешли из джабирова корпуса в европейские языки.

Несколько великих ученых мусульманского мира были знатоками в алхимии наряду с другими дисциплинами. Врач ар-Рази написал по алхимии важные трактаты. Гипотеза взаимоперехода элементов была опровергнута философом и врачом Ибн Синой и другими ученым, которого мы еще не упоминали, ал-Бируни.(ум. 1048). Он известен в основ-

ном как специалист по Индии, его исследования включали и индийскую науку. В области алхимии ему принадлежит измерение удельного веса многих веществ, произведенное с большой точностью.

В ботанике, зоологии и минералогии работа арабов состояла в описании и систематизации растений, животных и камней. Некоторые из этих трудов имели практическое значение для фармакологии и медицины. Наибольшими были, по-всей вероятности, успехи, достигнутые в ботанике. Основополагающим трудом, ныне утерянным, было сочинение историка ад-Динарави (ум. 895). Но наиболее важная часть содержания этой книги вошла в обширные работы Ибн ал-Байтара из Малаги (ум. 1248), который был в первую очередь фармакологом, но внес ценный вклад и в ботанику.

ТЕХНИКА, СВЯЗАННАЯ С МОРЕХОДСТВОМ

В оснастке судов арабы использовали в Средиземноморье опыт, приобретенный в Индийском океане, где оживленной торговле обширного района от Кильвы в Восточной Африке до Малаккского пролива им принадлежала главенствующая роль. Именно в Индийском океане (несмотря на свое западное название) был изобретен латинский (треугольный) парус и оснащенное такими парусами судно, а на Средиземном море арабы впервые стали использовать латинскую каравеллу. Преимущество подобных судов заключалось в том, что они могли двигаться против ветра, тогда как оснащенные квадратными парусами карраки Средиземноморья могли лишь плыть по ветру. Принцип треугольного паруса был заимствован европейскими корабельщиками и развит ими, это позволило построить более крупные суда, которые смогли пересечь Атлантику и совершить длительные путешествия, приведшие к великим географическим открытиям.

Основные достижения в совершенствовании морского компаса принадлежат поровну европейцам и арабам. Детали неясны, но известно, что от открытия свойств намагниченного кусочка железа до изготовления инструмента, который годился бы для нужд мореплавателей, было пройдено множество этапов. Возможно, первый шаг сделал тот, кто поместил иглу или намагниченный кусочек железа на плавающей в воде деревяшке, но ведь за этим первым шагом следовало столько других! Некоторое время считалось, что компас изобрели китайцы в III тысячелетии до н. э., но в основе этого предположения лежит неверное истолкование легенды. Первое свидетельство об использовании компаса китайскими моряками датируется 1100 г. н. э., там же сказано, что они ранее видели, как компасом пользовались иностранцы. Это могли быть арабы, поскольку китайцы к IX в. вели торговлю в Персидском заливе и Красном море. Когда европейцы вступили в контакт с китайскими мореходами, они обнаружили, что китайский компас был хуже их собственного; но летописец путешествия Васко да Гамы полагает, что арабы, которых они встретили в Индийском океане, едва ли уступали португальцам в искусстве мореплавания.

Другой источник приписывает изобретение компаса Флавио Джойа из Амальфи в 1302 г. Это сообщение

нельзя принимать на веру, поскольку в европейской литературе компас упоминался уже в 1187 и 1206 гг. В арабской литературе он упоминается около 1220 г., возможно, при использовании в восточных водах, а также сообщается о применении компаса при путешествии из Триполи в Александрию в 1242 г. Видимо, Джойа принадлежало какое-то усовершенствование этого прибора, может быть, добавление циферблата с делениями. Из приведенных фактов с достаточной убедительностью следует, что арабы и жители Западной Европы обменивались познаниями в этом вопросе. Основная заслуга в развитии этого инструмента, возможно, принадлежит арабам, но его дальнейшее усовершенствование - бесспорно дело рук европейцев.

В других направлениях арабы также, хотя и в меньшей степени, внесли свой вклад в развитие европейского мореходства. Портоланы, или морские карты, которые были для мореплавателей важным инструментом, были созданы генуэзцами и др. на основе мусульманских морских карт. Свидетельством тому является и восприятие европейскими языками многих арабских слов. В английском языке самые заметные из этих заимствований: *admiral* (адмирал), *cable* (кабель), *shallop* (*sloop*) [шлюп], *barque* (барк), *monsoon* (муссон), но в других языках их еще больше.

В этой связи можно отметить, что именно от арабов европейцы получили более широкие и точные географические представления о мире. В начале XII в., судя по тому, что писал Уильям Малмсберийский, еще считалось, будто весь мир, кроме Европы, принадлежит мусульманам. В середине того же века благодаря деяниям двух сицилийских королей - Роджера II (1130-1154) и его сына Вильгельма I (1154-1166) европейцам стали доступны сравнительно точные сведения об Индии, Китае и северной части Африки. Под покровительством этих государей арабский ученый из Северной Африки и Кордовы аль-Идриси (1100-1166) создал полное описание мира, известного тогда мусульманам. Он изучил труды прежних арабских географов, от имени короля собирал сведения у посещавших Сицилию путешественников и сам много путешествовал от Азии до западных берегов Англии. Полученные данные он использовал в своей серии из 70 карт (по десять карт на каждый из семи климатов), сопроводив каждую карту описанием; в этот труд вошло также добавление, которое иногда называют Книгой Роджера. [Об аль-Идриси сс.: Aldo Mieli, *La science arabe* (см. прим.1 к гл. III), стр. 198 и сл.: GAL, Bd I, стр. 628; SBd I, стр. 876; *Legacy of Islam*, стр. 89-91; EL 2, vol. III (G. Oman), в последней содержится небольшая библиография. Об арабской географии вообще см. большую статью в Энциклопедии Ислама S. Maqbul Ahmad, *Djughrafiya*, EL 2, vol. II, а также A. Mieli, параграфы 14, 22, 32, 44, 48].

ПРОДУКЦИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА И ПОЛЕЗНЫЕ ИСКОПАЕМЫЕ

В Испании, за исключением ее северной части, выпадает мало осадков и без орошения большинство видов земледелия невозможны. Система орошения существовала в Испании и в римские и в вестготские времена, но очевидно, что арабы расширили и усовершенствовали ее на основе приобретенного на Ближ-

нем Востоке опыта по распределению и сбережению воды. Свидетельством тому служит широкий круг испанской лексики по технике ирригации, ведущей происхождение из арабского языка: *acequia*, *alberca*, *aljibe*, *noria*, *arcaduz*, *azuda*, *almatricha*, *alcantarilla*, *atarjea*, *atanor*, *alcorque*. Помимо этого языкового доказательства существует очевидное сходство между формой водяных колес, все еще используемых в Испании, с подобными колесами в Марокко и на Ближнем Востоке; весьма вероятно, что изобретены они были именно на Ближнем Востоке. [Об арабских формах ирригации см. Americo Castro. *The Structure of Spanish History*, Princeton, 1954, стр. 98 и сл.]

Развитие ирригации привело к появлению в Испании культур, возделывание которых, требует достаточно-го количества влаги, таких, как сахарный тростник, рис апельсины, лимоны, баклажаны, артишоки и хлопок. (Английские их названия также арабского происхождения). Разумеется, продолжалось и развивалось выращивание уже известных в Испании культур. Помимо зерновых среди них были виноград, оливки и инжир, а также вишни, яблоки, груши, гранат и миндаль, а в более теплых районах - бананы и различные виды пальм. Возделывались разные растения, используемые как приправы или красители: шафран, сафлор, кумин, кориандр, хна, марена, вайда. Там где росла шелковица, процветало шелководство; возделывали также лен и вывозили льняные изделия. В степи собирали дикорастущий эспарто (трава альфа) и изготовляли из него различные плетеные изделия. Полезные ископаемые Испании разрабатывались более широко, чем раньше. Высоко ценились испанское железо и медь, так же как и киноварь, из которой добывали ртуть. Есть сведения о добыче золота, серебра свинца и олова, а также о разработках драгоценных и полудрагоценных камней.

Искусство красивой жизни

(Необходимо отметить, что извращенное стремление к роскоши не поощряется Исламом. Однако многие факты изложенные в этой главе представляют большой интерес)

Изобилие сельскохозяйственных продуктов и полезных ископаемых использовалось испанскими арабами для увеличения жизненных радостей - хотя бы для людей зажиточных. Но и более бедные слои получали некоторую долю от богатств страны Современный турист, очарованный красотой Алькасара в Севилье или Альгамбры в Гранаде, может лишь смутно представить себе роскошь, окружавшую былых обитателей этих дворцов, а исследователь литературы - извлечь блески этой красивой жизни из рассказов и стихов того времени.

Неудивительно, что в мусульманской Испании развивались различные ремесла, производящие предметы роскоши как для внутреннего рынка, так и на вывоз. Среди производимых ими товаров были великолепные тонкосуконные ткани, льняные изделия и шелка, немногочисленные образцы которых сохранились до сих пор. В Испании было также много различных мехов: их использовали для отделки и в качестве самостоятельных частей одежды. Было высоко развито гончарное дело, а также производство изразцов, завезенное с Востока. Во второй половине IX века в Кордове был открыт секрет производства хрусталя.

Там же было особенно много мастеров-чеканщиков, которые изготавливали изящные сосуды и фигурки животных из меди и бронзы. К X в. Кордова стала соперничать с Византией в работе по золоту и серебру и ювелирному искусству. Сохранившиеся великолепные ожерелья, браслеты, серьги и другие украшения позволяют нам оценить высокий уровень мастерства исполнения и художественного вкуса. То же относится и к изделиям из слоновой кости. Одной из отраслей ремесла была резьба по дереву, которое инкрустировали перламутром и слоновой костью. Существовало много видов декоративных работ по коже, немалое место среди них занимало изготовление книжных переплетов.

Рамкой для всей этой роскоши служили великолепные здания, которые мы называем мавританскими. В них использовали местные материалы и старая иберийская строительная техника. Даже подковообразная арка, эта отличительная черта мавританской архитектуры, очевидно, была заимствована у вестготских построек. И все же испанский язык свидетельствует, что именно арабам принадлежат многие усовершенствования в строительной технике. Даже сами слова строение, дом (alarife, albanil) заимствованы из арабского. К ним можно прибавить и такие, как alcazar, alcoba, azulejo, azotea, baldosa, zaguan, aldaba, alfeizar, falleba. Есть сведения, что в Испанию были привезены византийские мастера, но похоже, что преобладал все-таки сирийский элемент - ведь в Испании работали и арабские мастера. [Об арабском влиянии в строительстве см. Americo Castro. The Structure of Spanish History, Princeton, 1954, стр. 97 и сл.].

Прежде чем собрать воедино эти различные элементы, составляющие истинно красивую жизнь, общество, во всяком случае высшие слои, должно было выработать изысканный вкус. Особенно важно при этом было влияние таких восточных центров, как Медина и Багдад. А в распространении этого влияния ведущую роль сыграл музыкант и певец Зирйаб, который жил в Кордове с 822 г. до своей смерти в 857 г. В молодости он пел и играл в Багдаде перед Харун ар-Рашидом (786-809). Когда он задумал покинуть Багдад, омейядские правители сманили его в Кордову, а там завалили подарками. Он не только поднял уровень инструментального и вокального исполнения, но и стал законодателем вкусов калибра Петрония или Бо Брюммеля (Красавчик Брюммель). Так, ему приписывают определение последовательности, в которой должны подаваться кушанья на пирах, и похоже, что порядок подачи блюд, которому мы следуем в самых торжественных случаях, восходит к Зирйабу. [Зирйаб рекомендовал подавать сначала супы, затем первые мясные блюда, потом приправленную пряностями птицу и завершать трапезу сдобным печеньем. Следует заметить, что мусульманский Восток оказал еще более значительное влияние на повседневную пищу европейцев: восточные специи облагораживали их не слишком разнообразный стол, особенно в зимнюю пору, когда основными продуктами питания были солонина и сушеная рыба. Подлинный переворот произвело в европейской кухне введение в обиход сахара: до этого из всех сладостей европейцы употребляли лишь мед]. Приготовление различных кушаний его также интересовало, и он привез с Вос-

тока много рецептов. Он наглядно показал, что тонкая стеклянная посуда гораздо изящнее, чем золотые и серебряные кубки. Он уделял внимание прическе и прочим формам культуры красоты и ввел моду носить разную одежду в разные сезоны. Подобные идеи получили широкое распространение среди высших классов мавританской Испании. [О влиянии Зирйаба см.: Г. Глоц Histoire du Moyen age, t. I, стр. 268-272].

Зирйаб был лишь одним из многих музыкантов. Арабы изобрели или усовершенствовали много разных музыкальных инструментов. Особенно популярны на востоке были песни под аккомпанимент лютни, пандоры, псалтериона, флейты и пр., чтобы подчеркнуть ритм, использовали барабаны и тамбурины. Инструментальная музыка иногда исполнялась и во время военных действий. Существует много арабских сочинений по теории музыки, некоторые из них основаны на трудах греческих авторов, другие развивают собственное учение.

И в музыкальной теории, и в практике арабы Испании проявили себя в полной мере. Севилья была известна производством музыкальных инструментов, а арабские слова для названий лютни, гитары, ребека и литавр на испанском языке показывают, откуда пришли эти инструменты. [Слово лютня происходит от арабского ал-уд, гитара - от кытар, ребек - от рабаб, литавр - от ат-табал]. Несколько арабских теоретических работ по музыке были переведены на латынь и древнееврейский, гораздо большее влияние на Европу оказала музыкальная практика арабов, их манера пения и игры, которая была широко распространена менестрелями. Моррисовы танцоры в Англии (само название произошло от слова Moorish - мавританский). Исполняющие свое представление с игрушечными лошадками и бубенчиками, это тоже реминисценция об арабских менестрелях. [О влиянии арабской музыки см. статью Х. Дж. Фармера в сборнике The Legacy of Islam ? стр. 356-375 и его же History of Arabian Music to the XIIth Century, London, 1929].

Одной из сторон красивой жизни было знакомство с книгами, владение которыми облегчилось для арабов с использованием в книжном деле бумаги. Бумагу изобрели в Китае; есть сообщения, что в середине VIII века несколько китайских ремесленников были захвачены в плен арабами, но заработали себе свободу, изготовив бумагу. Ее важность поняли быстро: ведь она была гораздо дешевле египетского папируса. Визирь халифа Харуна ар-Рашида Йахья Бармакид построил в Багдаде около 800 г. первую бумажную мельницу. Затем, через Сирию и Северную Африку производство бумаги пришло на Запад, в том числе в Испанию, и получило широкое распространение. В XII в. французские паломники в Компостеллу (Испания) приносили домой листки бумаги как диковинку, однако Роджер II Сицилийский использовал бумагу еще в 1090 г. Из Испании и Сицилии применение бумаги распространилось и в другие европейские страны, но бумажные мельницы в Италии и Германии появились лишь в XIV в.

СМЕШЕНИЕ КУЛЬТУР В МУСУЛЬМАНСКОЙ ИСПАНИИ

Ни один христианский анклав на севере Испании не сохранился в строгой изоляции от влияния мусуль-

ман; напротив, в большей части мусульманской Испании постепенно формировалась однородная испано-арабская культура, со временем распространившаяся на северо-запад и взявшая верх над местной культурой. В мусульманских областях, видимо, и христиане и мусульмане знали арабский язык, хотя в быту и те и другие пользовались романским диалектом с включениями арабизированной лексики. В период мусульманского господства

христиане настолько полно восприняли культуру правящей нации (во всем, кроме религии), что их называли мосарабы (т.е. арабизированные). В часто приводимом отрывке из сочинения епископа Алвара, написанного в 854 г., он жалуется, что молодые люди из христианской общины настолько увлечены арабской поэзией, что ради изучения арабского пренебрегают латынью. [Этот кордовский епископ писал: Многие из моих единоверцев читают стихи и сказки арабов, изучают сочинения мусульманских философов и богословов не для того, чтобы опровергать, а чтобы научиться, как следует выражаться на арабском языке с большей правильностью и изяществом. Где теперь найдется хоть один, кто бы умел читать латинские комментарии на священное писание? Кто среди них изучает Евангелия, пророков и апостолов? Увы! Все христианские юноши, которые выделяются своими способностями, знают только язык и литературу арабов, читают и ревностно изучают арабские книги. Даже забыли свой язык, и едва найдется один на тысячу, который сумел бы написать приятелю сносное латинское письмо. Наоборот, бесчисленны те, которые умеют выражаться по-арабски в высшей степени солидно и сочиняют стихи на этом языке с большей красотой и искусством, чем сами арабы - Цит. по кн. И. Ю. Крачковский, Арабская культура в Испании. М.-Л.,

1937, стр. 11-12]. Иудеи, чье положение улучшилось при арабах, также приняли господствующую культуру во всем, кроме религии. Хотя эта господствующая культура была по духу в основном мусульманской, арабо-мусульманские элементы смешались в ней с иберийскими. Символом этого служит заимствованная у вестготов подковообразная арка.

С двух сторон распространению арабо-испанской культуры способствовала и Реконкиста: во-первых некоторые из христианских принцев заставляли мосарабов покидать юг и селиться в безлюдных и постоянно оспариваемых марках. Во-вторых, когда христианские территории стали вновь присоединять к себе мусульманские города, многие мусульмане оставались там жить под властью христианских правителей. По культуре эти города продолжали быть мусульманскими или арабо-испанскими, и изменяться склонны были покорители, а не покоренные. Яркий пример тому - Толедо, отвоеванный Реконкистой в 1085 г. и продолжавший играть важную роль в истории европейской культуры.

Так благодаря торговым связям и политическому факту присутствия мусульман в Испании и Сицилии более высокая арабо-мусульманская культура постепенно проникла в Западную Европу. Хотя Западная Европа была связана с Византийской империей, она позаимствовала у арабов гораздо больше, чем у византийцев. Однако большинство европейцев едва ли осознавали мусульманский характер перенимаемых ими новшеств. [Например, арабские надписи на ввозившихся с Востока тканях воспринимались европейцами просто как геометрический орнамент. В картине Джотто Воскрешение Лазаря куфические письмены отчетливо видны даже на повязке, украшающей плечо Иисуса. Фламандские и итальянские живописцы

XIV-XV вв., по видимому, также не придавали особого значения мусульманскому происхождению ковров, которые они изображали на своих картинах лежащими под ногами христианских святых и деви Марии.]

НАУКА И ФИЛОСОФИЯ В ЕВРОПЕ

В отношении европейцев к арабам сочетались такие контрасты, как глубокий страх и восхищение, смешанные с признанием превосходства арабов. К концу XI в., ко времени захвата Толедо (1085), окончательного завоевания Сицилии (1091) и падения Иерусалима (1099) страх значительно ослабел. Возможно как раз это обстоятельство позволило европейцам сосредоточить внимание на том, что их восхищало в духовной культуре арабов. Может быть, они стали бы изучать арабскую науку, даже если бы не было этих военных успехов, но факт остается фактом: именно в XIII в. европейские ученые, интересующиеся наукой и философией, осознали, как много им надо учиться у арабов, и принялись штудировать основные арабские труды, а также переводить их на латынь.

ПЕРВЫЕ КОНТАКТЫ С АРАБСКОЙ НАУКОЙ

Еще до начала эпохи переводов в XIII в. можно отметить отдельные попытки двинуть вперед науку. Некоторые отрывочные свидетельства дают основание полагать, что переводчики на латынь начали свою деятельность еще в IX в. Первым значительным ученым, занимавшимся арабской наукой, был Герберт из Ориака, ставший впоследствии Папой Сильвестром II (999-1003). В области математики ему принадлежит изобретение счетов новой формы (это первое свидетельство об использовании в Европе арабской системы счисления), но они не получили всеобщего распространения.

О X и XI вв. Есть и некоторые другие свидетельства. Рипольская рукопись X в. содержит два латинских трактата об астролябии (угломерный прибор, служивший для определения положения небесных светил), которые, по всей вероятности, составлены по арабским источникам. Известно, что в Льеже около 1025 г. была астролябия. Еще две книги об астролябии (датируемые 1048 г. и включающие в себя арабское учение) приписываются немецкому ученому Херманусу Контрактусу, хотя эта атрибуция сомнительна. Как ни отрывочны эти сведения, их достаточно, чтобы показать, что математические и астрономические знания проникали в Европу именно через Испанию.

Что же касается познаний в области медицины, то они распространялись иным путем: главным образом через старое медицинское училище в Салерно (Юж. Италия). В X в. некий еврей, известный под именем Донноло, бывший пленник сарацин, составил для этого училища несколько медицинских трактатов на древнееврейском языке. Эти трактаты включали в себя элементы арабской медицины. Однако решительное продвижение ее в Европу - своего рода прорыв - было осуществлено лет на сто позже с помощью человека по прозванию Константин Африканский. Сообщается, что он зарабатывал себе на жизнь как странствующий купец, разъезжая между Тунисом и Южной Италией, возможно перевозя лекарства. Посетив однажды Салерно, он убедился, каким отсталым было местное медицинское училище, и по неизвестным причинам от-

правился изучать медицину в мусульманские страны. Через некоторое время он вновь вернулся в Салерно. Многие в этих сведениях, возможно, идет от легенды, однако достоверно известно, что последнюю часть своей жизни Константин провел в бенедиктинском монастыре в Монте-Касино, где переводил на латынь изученные им медицинские произведения. Среди них был медицинский компендиум *Liber regius*, принадлежавший перу иракского врача X в. который был известен в Европе как Хали Аббас.

ВЕЛИКАЯ ЭПОХА ПЕРЕВОДОВ

Сохранилось много рукописных арабских переводов на латынь, однако современные специалисты полагают, что указание на какого-то определенного переводчика в них - всего лишь поздняя догадка. В идентификации переводчиков также существуют трудности. Таким образом, если сведения об эпохе переводов справедливы в целом, то в деталях они нуждаются в коррективах.

После занятия Толедо христианами (1085) многие мусульмане и арабоязычные евреи продолжали там жить. Раймунду, занимавший пост архиепископа Толедо с 1125 г. до своей смерти в 1151 г., понимал, какие великие возможности открывает сложившаяся ситуация, и поощрял ученых приезжать в Толедо. Он встречался с Петром Достопочтенным, когда тот посетил Испанию в 1142 г., и, возможно оказывал помощь переводчикам. Однако два самых известных ныне переводчика развернули свою деятельность в Толедо уже после смерти Раймунду. Один из них, Доминик Гундисалви (Доминго Гонсалес), архидиакон Сеговии, работал в содружестве с арабоязычным Ибн Даудом (*Avendeth*), иудеем, обратившимся в Христианство, и с Иоанном Севильским (*Johannes Hispalensis*; впрочем, возможно, что это два разных лица, ни одно из которых не идентифицируется с более поздним Хуаном Испанским). Вероятно, Гонсалес выбирал сочинение для перевода и придавал латинскому тексту окончательную форму, после того как помощники передавали на латыни основной смысл арабского оригинала. Как представляется, большинство переводов XII в. были сделаны именно таким образом - двумя учеными, работавшими сообща. Другим великим переводчиком был Джерардо Кремонский, итальянец, приехавший в Толедо и проработавший там много лет, до своей смерти в 1187 г. Ему приписывается около ста переводов. Можно предположить, что существовала группа переводчиков, группа переводчиков, работавших под его руководством; во всяком случае, известно, что он работал с мосарабом, христианином по имени Галиб (*Galippus*). По другому предположению, Джерардо Кремонский - просто имя, добавляемое более поздними учеными к переводам, авторство которых вызывало сомнения.

Другие части Испании также внесли свой вклад в работу переводчиков XII в. Несколько предшествовал Гундисалви Хуго Сантальский, переводивший научные сочинения для епископа Тарасоны, городка к западу от Сарагосы. Примерно там же и в то же время трудились над переводами работ по астрономии и метеорологии два ученых из-за Пиренеев, но их оторвали от этого занятия ради теологических переводов для аббата Петра Достопочтенного (на них мы остано-

вимся далее). Это были Херманн Далматийский и англичанин Роберт из Кеттона, ставший впоследствии архидиаконом Памплоны. На восточном побережье, в Барселоне, итальянец Платон Тиволийский перевел с арабского труды по геометрии и астрономии. Из государств крестоносцев на Востоке дошли до нас всего один-два перевода. Главным из них был перевод медицинского компендиума Хали Аббаса, выполненный Стефеном Пизанским (или Антиохийским). Абельяр, англичанин из Бата, учившийся во Франции и проведший некоторое время в Сицилии, также побывал в Сирии. Возможно, что он учился и в мусульманской Испании, однако достоверных свидетельств тому нет. Во всяком случае, он имел представление о последних достижениях арабской науки. Получив образование в традициях кафедральных школ, он тем не менее стал одним из самых влиятельных проводников научного духа. Его переводы включали астрономические таблицы аль-Хорезми и Основы Эвклида.

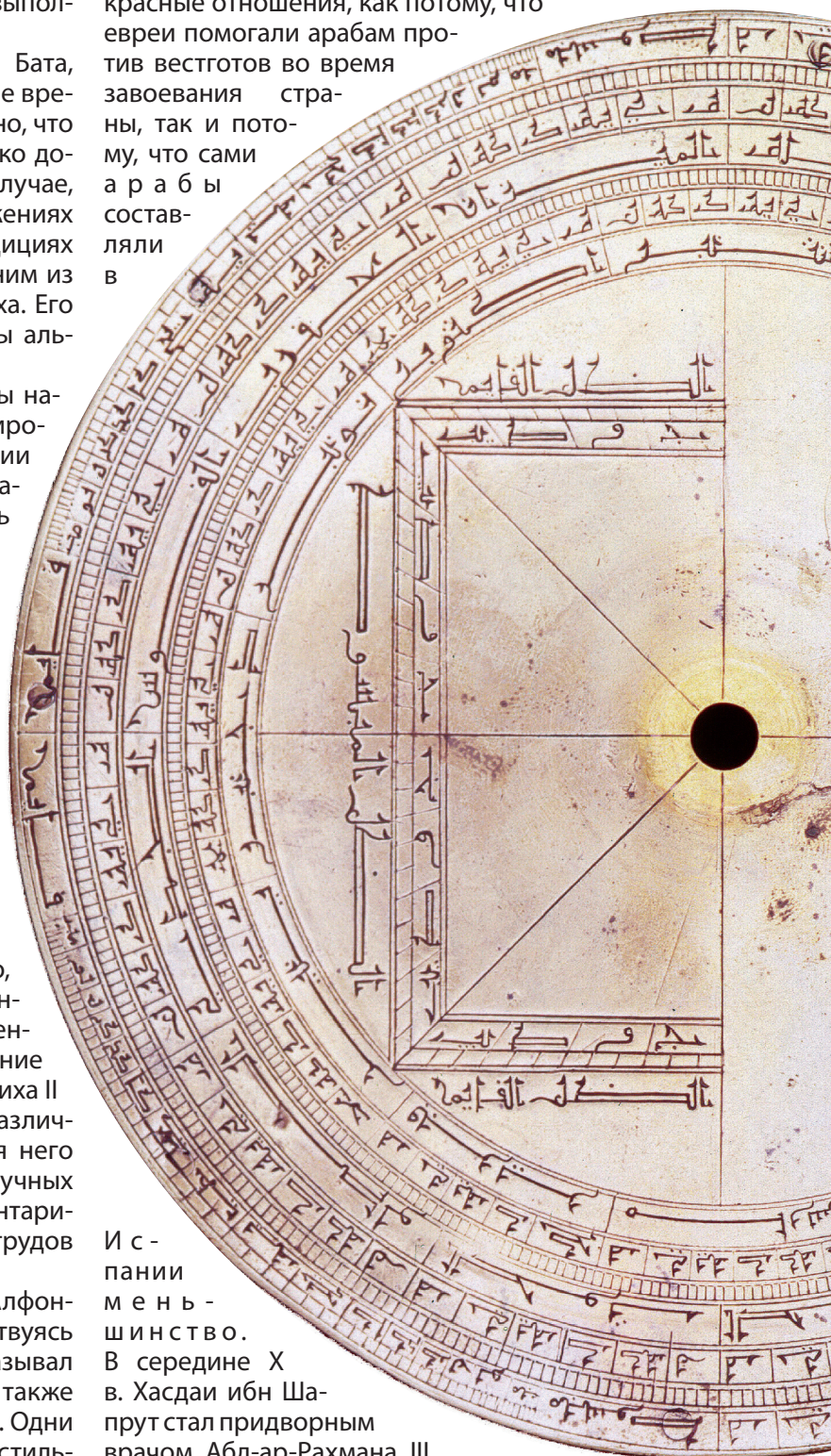
К XIII в. среди интеллигенции Западной Европы наметилось сильное течение, способное ассимилировать арабские достижения в науке и философии и готовое к новым открытиям. Оставшиеся значительные арабские сочинения переводились теперь в той мере, в какой они интересовали европейцев. Выдающейся личностью этого периода был Майкл Скотт (Михаил Шотландец), умерший не позднее 1236 г., возможно в Шотландии. Со временем вокруг его имени возникло много легенд, его называли волшебником и наделяли магической силой, из-за чего он и снискал место в дантовом аду. Рассказы о том, как он угощал друзей кушаньями, доставленными прямо из кухни короля Франции или Испании, возможно, отражают в несколько утрированной форме тот факт, что повышением уровня своих гастрономических вкусов европейцы были обязаны мавританской кухне. Известно, что Майкл был в Толедо, затем в Болонье, в Риме, а оттуда по рекомендации Папы был направлен к архиепископу Кентенберийскому. Наиболее подходящее окружение он обрел, однако, в Сицилии, при дворе Фридриха II Гогенштауфена, который сам интересовался различными отраслями арабской науки. Именно для него были сделаны некоторые переводы Майкла: научных и философских сочинений Аристотеля, комментариев Аверроэса (Ибн Рошда) к этим сочинениям, трудов Авиценны.

Еще одной значительной личностью XIII в. был Алфонсо X Мудрый из Кастилии (1252-1284). Руководствуясь глубокой личной заинтересованностью, он заказывал переводы научных и исторических работ; он также основал несколько высших учебных заведений. Одни переводы выполнялись на латыни, другие на кастильском диалекте испанского языка, который только что стал официальным языком государства. Конец XIII в. знаменовал завершение великой эры переводов с арабского на латынь, хотя отдельные переводы появлялись еще в XVI и даже в XVII в. Именно благодаря этим ранним переводам арабская наука и философия оказали столь большое влияние на интеллектуальное развитие Западной Европы. К XII в. европейцы

уже сами достигли высокого уровня в науке и философии.

И наконец, несколько слов об участии испанских евреев в передаче Европе арабской науки и философии. Как и в других мусульманских государствах, евреи в Испании представляли опекаемое меньшинство - Ахль-аз-Зимма; с арабами у них были прекрасные отношения, как потому, что евреи помогали арабам против вестготов во время завоевания страны, так и потому, что сами арабы составляли

в

Испании меньшинство.

В середине X в. Хасдаи ибн Шапрут стал придворным врачом Абд-ар-Рахмана III, проявил себя на халифской службе умелым дипломатом и собрал в Испании группу изучающих Талмуд. Благодаря этой группе древнееврейский стал развиваться в Испании как язык науки. В повседневной же речи испанские евреи пользовались либо арабским, либо испанским языком. Некоторые евреи, изучив арабскую науку и философию, стали специалистами в этих областях. Отдельные,

как ибн Гебироль (Avicbron) (ум. 1058) или Маймонид (ум. 1204) писали по-арабски. В начале XII в. стали появляться переводы арабских научных сочинений на древнееврейский, а также оригинальные труды на этом языке. Одним из наиболее известных еврейских ученых был Ибн Эзра, или Абрахам-иудей (ум. 1167). В XIII-XIV вв. Еврейская ученость процветала не только в Испании, но также на юге Франции и в других областях. Были случаи, когда древнееврейские сочинения переводились на латынь. Но прежде всего евреи играли роль передатчиков арабской науки и философии, поскольку они часто были непосредственно связаны с христианскими учеными Западной Европы. Далее я намереваюсь рассмотреть отдельные отрасли знания и указать, как в каждой из них вклад арабов сначала был ассимилирован европейцами, а затем превзойден ими.

РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕ МАТЕМАТИКИ И АСТРОНОМИИ

У Герберта из Ориака очевидно не было учеников преемников в его математических студиях, и значительное преимущество арабской системы счисления не было признано сразу. В области астрономии проблеск интереса можно проследить в ранних работах в Лорэне и некоторых других местах. Однако как математика, так и астрономия не привились в Европе. Изложение логичнее начать с описания внедрения арабской системы счисления, хотя хронологически этот процесс относится к XIII веку. До той поры в Западной Европе пользовались неудобными римскими цифрами, которые значительно усложняли большую часть математических операций и серьезно мешали изучению математической теории.

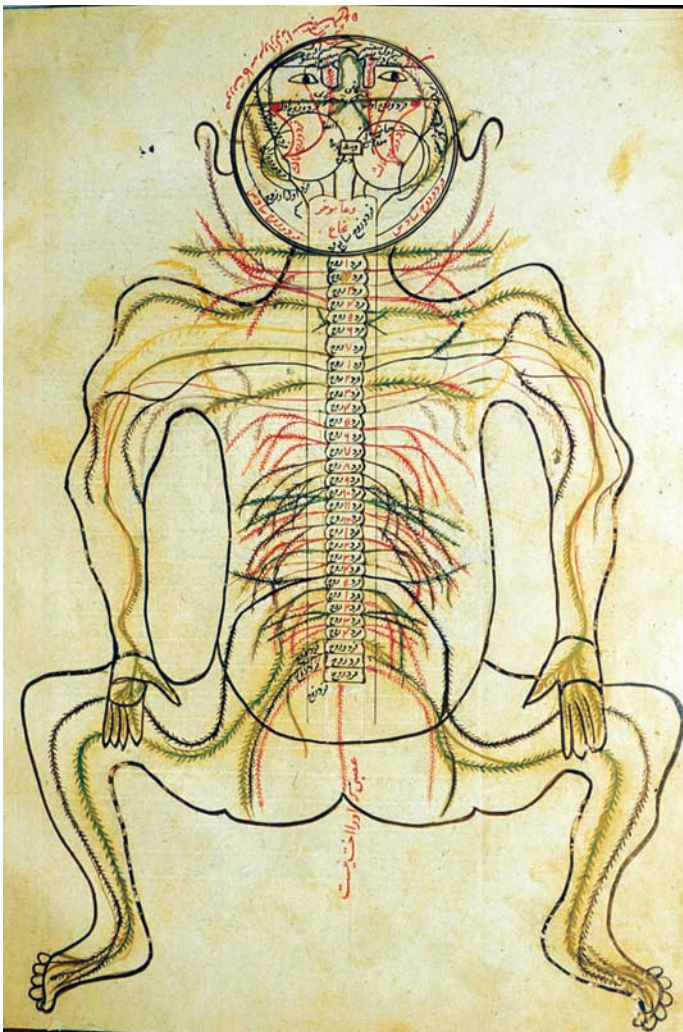
Вероятно отдельные люди знали о существовании греческой шестеричной системы. Обычно считается, что арабская система счисления была введена в действие благодаря публикации в 1202 г. сочинения Liber abaci, написанного Леонардо Фибоначчи из Пизы. В этой книге автор показал, как десять знаков упрощают арифметические операции и расширяют возможности их применения. История написания книги весьма показательна. Отец Леонардо одно время возглавлял пизанскую торговую колонию в Бужи (Алжир) и при торговых сношениях с арабами видимо ценил превосходство арабской системы счета. Чтобы подготовить сына к занятию семейным ремеслом, он стал посылать его к арабскому учителю математики в Бужи. Возможно и других детей учили так же, но Леонардо отмечен печатью математического гения, и ему по праву принадлежит первенство. Его проарабские тенденции отразились даже на собственном имени, которое он дает в книге на арабский манер: Леонардус сын Бонациуса (Возможно, что Бонациус здесь - прозвище, наподобие арабского Хасан ибн Салих). Почти сразу после того как удобство арабского счета было убедительно показано, он получил широкое практическое применение. Вместе с цифрами в европейские языки вошли различные новые слова. Французское chiffre, немецкое ziffer, английское cipher, так же как и английское и французское zero, все произошло от арабского сифр - пустой. Арабское слово прилагалось к знаку, который использовали, чтобы показать, что определенная позиция (единицы, десятки, сотни

и т. д.) не заполнена. Поскольку этот знак выражал некую отвлеченную идею, его стали применять позже, чем остальные девять знаков: кое-кто из освоивших девять знаков находил сложным применение нуля, они просто привыкли оставлять данную позицию пустой. Тем не менее (или, возможно, как раз вследствие этого) слово, обозначавшее отсутствие цифры, ноль стало употребляться в европейских языках для обозначения всех десяти цифр. Есть другое арабское слово сифр (по арабски отличающееся написанием и произношением), означающее книга, писание; иногда полагают, что оно повлияло на европейское осмысление заимствования, но это представляется нам маловероятным.

Некоторый интерес к астрономии вызвало обсуждение в Каролингскую эпоху христианского календаря. Как мы уже упоминали, следы этого интереса можно обнаружить и в последующих веках. Самостоятельное продвижение вперед (на базе арабской астрономии) можно считать начатым одним испанским евреем, который в 1106 г. принял Христианство под именем Педро де Алфонсо. От его собственных сочинений мало что сохранилось, но он оказал большое влияние на последующие поколения астрономов, особенно в Англии и Франции. Он прибыл в Англию около 1110 г. в качестве врача короля Генриха I. И большую часть своих знаний поведал монаху по имени Уолчер, который приехал из Лорэна и уже несколько лет вел астрономические наблюдения. Уолчер и Абельяр из Бата, возможно также испытывавший влияние Педро де Алфонсо, помогли формированию научной традиции, которая достигла кульминации в Роберте Гроссетесте (ум. в 1253 г.), од но время занимавшим пост ректора Оксфордского университета. Эти люди не просто интересовались явлениями природы, но были преисполнены истинно исследовательским духом, который находил выражение в их наблюдениях и экспериментах. Гроссетест позднее пришел к убеждению, что в основе всей вселенной лежат математические принципы. К тому времени ученым были доступны переводы некоторых греческих трудов, выполненные непосредственно с греческого языка, но основными стимулами к развитию науки были личные контакты с живой арабской традицией и латинские переводы арабских работ.

МЕДИЦИНА В ЕВРОПЕ

Уровень медицинской практики в Европе, до того, как дало себя знать арабское влияние, видимо, был очень низок. Усаме ибн Мункизу, арабскому автору времен Крестовых походов, принадлежит известное описание варварских методов европейских медиков. Мусульманский эмир, дядя писателя, послал соседу-франку по его просьбе врача. Врач вернулся на удивление быстро, но ему было что рассказать! Его позвали лечить рыцаря и женщину. У рыцаря был абсцесс на ноге, и арабский врач применил припарки к голове. Абсцесс прорвался и начал уже подсыхать. Женщина страдала сухоткой (тут однако, не вполне ясно, что автор имеет ввиду). Араб предложил строгую диету, включавшую много свежих овощей. Затем появился фракский врач. Он спросил у рыцаря, что тот предпочитает: жить на свете с одной ногой или умереть с двумя. Рыцарь дал желаемый ответ.

Врач заставил его положить ногу на колоду, и какой-то силач взялся отрубить большую часть ноги острым топором. Первый удар не достиг цели. Вторым раздробил кость, и тот человек умер сразу.

Лечение женщины оказалось еще ужаснее. Франкский доктор объявил, что в нее вселился бес и что надо ее остричь. Так и сделали, после чего больная вернулась к

своему рациону из чеснока и горчицы. Сухотка усилилась, что врач приписал перемещению беса в голову больной. Он сделал крестообразный надрез на ее черепе, так, что обнажил кость, и втер туда соль. Женщина тут же умерла. После этого арабский врач спросил, нужен ли он еще, получил отрицательный ответ и отправился домой.

Эта история напоминает рассказы европейских миссионеров XIX в. об африканских знахарях-колдунах. Однако это не последний приговор Усамы европейской медицине. Он описывает также лечение франкским врачом гангренозной ноги и приводит лекарство от золотухи, рекомендованное одним франком, добавив, что сам проверял его и нашел весьма эффективным. И хотя, казалось бы, в высказываниях Усамы существует некоторое противоречие, присмотревшись внимательнее, можно увидеть в нарисованной им картине европейской медицины известную стройность. В первом рассказе содержится критика, прежде всего - непонимания физиологических причин болезненного состояния, а затем - критика незнания соответствующей хирургической техники. Хвалит же Усама франков за их познания в лечебных свойствах минералов и растений.

Европейские источники обычно разделяют эти воззрения о сильных и слабых сторонах медицины в Европе. Старейшей медицинской школой принято называть училище в Салерно, но ранняя история его неясна. Климат тех мест способствовал выздоровлению больных, и в источниках встречаются упоминания о бенедиктинской больнице конца VII в. Очевидно, подразумевается скорее гостиница, предоставляющая койки, чем лечебное заведение.

Другая ранняя медицинская школа, возможно отпочковавшаяся от Салерно, существовала в Монпелье. Для 1137 г. мы располагаем сведениями о студенте гуманитарии из Парижа, отправившемся изучать медицину в Монпелье. Среди населения города было много арабов и евреев, в том числе арабоязычные христиане, в начале XIII в. медицина там была тесно связана с арабской традицией на юге Испании. Благодаря этому вклад Монпелье в посредничество между европейской и арабской медициной вероятно гораздо более значителен, чем это обычно представляют.

Очень скоро предметом изучения в медицинских школах стала хирургия. Первоначально хирурги считались низшими по своему общественному положению, и преподаватель медицинских школ смотрели на них свысока. В 1163 г. даже появился специальный церковный рескрипт, запрещающий преподавание хирургии наравне с другими медицинскими дисциплинами. Перемена в отношении к хирургии, вероятно, произошла в результате более широкого распространения медицинских знаний, когда стали доступны переводы с арабского, а крестоносцы уже имели какой-то практический опыт в сарацинской медицине. К 1252 г. Бруно да Лонгобурго из Падуи смог составить важный трактат под названием *Chirurgica Magna*.

Возможно, что опыт крестоносцев сказался и на первых лечебницах, открытых к 1200 г. как заведения, специально предназначенные для содержания больных. Однако они все еще отставали от арабских в таких вопросах, как выделение для инфекционных заболеваний специальных палат. Пациентов в больницах навещали врачи, посещали врачи, однако первое свидетельство о больнице с собственным врачом относится к 1500 г. (в Страсбурге). Другая арабская традиция - клиническая практика студентов в больнице - была заимствована Европой лишь около 1550 г.

Продолжавшаяся вплоть до XV-XVI вв. зависимость европейской медицины от арабской наглядно видна в списках работ ранних печатных книг. Первой из них был комментарий Феррари да Градо, ученого из Павии, к девятой части основ ар-Рази. Канон Авиценны был издан в 1473 г., второе издание вышло в 1475 г., а третье - до того, как было напечатано первое сочинение Галлена. До 1500 г. было выпущено шестнадцать изданий Канона. Поскольку этой книгой продолжали пользоваться и после 1650 г., считается, что это самый изучаемый медицинский труд во всей истории человечества. За Каноном идут другие переведенные с арабского работы таких авторов, как ар-Рази, Аверроэс, Хунайн ибн Исхак и Хали Аббас. Статистические данные показывают, что число ссылок в ранних европейских трудах убедительно свидетельствует о преобладании арабского влияния над греческим. В работах Феррари да Градо, например, Авиценна цитируется более трех тысяч раз, ар-Рази и Гален - по

тысяче раз каждый, и Гиппократ - всего сто раз. Короче говоря, в XV-XVI вв. европейская медицина была лишь слабым развитием арабской.

ЛОГИКА И МЕТАФИЗИКА

1100 год - удобная отправная точка, чтобы начать обзор состояния философии в Европе. В 1100 г. Ансельм приближался к концу своей карьеры, а карьера Пьера Абеляра только начиналась. Классические предметы образования еще сохранялись в монастырских и кафедральных школах, но основной интерес сосредоточен был на их литературном аспекте. С X века велось изучение определенного числа сочинений Аристотеля по логике, в переводе и с комментариями Боэция. Это привело к развитию диалектики. Естественно, поскольку вся жизнь общества протекала в рамках христианской догмы, а образование находилось в руках церкви, диалектика тоже была подчинена той же догме. И вот Ансельм составляет диалектические, или рациональные, оправдания смыслу религии, и в результате его трудов религия предстает как стройная рациональная система. В следующем поколении Абеляр представляет мысль более изощренную. Он начинает с противоречий, в которые упирает ся диалектика, но обращает свою критику не против самой диалектики, а против неверного ее применения. Никто из них, однако, не предпринимает попытки связать христианскую доктрину с всеобщим метафизическим взглядом. Вообще к 1100 г. христианской церкви совсем не была знакома всеобщая метафизика.

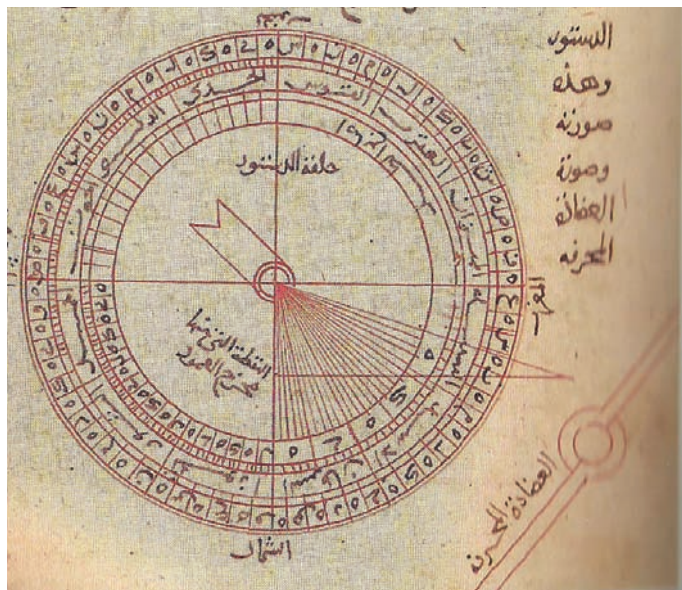
Можно наблюдать любопытные черты сходства и различия в процессе того, как арабы воспринимали греческую философию и как Западная Европа воспринимала философию арабов. Интересы арабов прежде всего проявились в области медицины и астрономии, но эти дисциплины всегда оставались на окраине интеллектуальной жизни Халифата. Философия первоначально попала в поле зрения арабов из-за того, что была связана с другими предметами, но затем они нашли ее весьма полезной для своей главной интеллектуальной цели - тех аргументов, которые, будучи откровенно теологическими, имели важное политическое значение. В Европе же основные теологические доказательства почти не несли политической нагрузки и были в основном предназначены для чи-

сто церковного употребления. В то же время, широко распространился интерес к отдельным наукам, проникнувший даже в некоторые школы. Это упрощалось и принятой в то время системой семи свободных наук, восходящей к VI в. Эти семь наук подразделялись на тривиум (арифметику, астрономию, геометрию и музыку). Большинство монастырских и кафедральных школ сосредоточивали свое внимание на тривиуме, поскольку с точки зрения европейской учености квадривиум представлялся несущественным. Даже когда Шартрская школа в первой половине XII в. разработала с помощью ряда выдающихся преподавателей платонову форму квадривиума, в нем была мало использована арабская наука. Сочинение Абеляра Батского, озаглавленное *De eodem et de diverso*, все еще зиждется на *Timaeus* Платона. Однако Естественные вопросы того же Абеляра уже способствовали распространению арабской учености.

Первые оригинальные европейские труды по метафизике (как и по многим другим наукам) были созданы переводчиками. Доминик Гундисалви, в частности, написал сочинения (в значительной базе на базе арабских источников) под названием *О бессмертии души* и *О разделении в философии*. Разрабатывая концепцию Бога, как недвижимого Движителя, он соотнес теологию с физикой, как это было сделано Авиценной в *Китаб аш-Шифа* (в латинской традиции известной как *Sufficientia*) и в *Макасид аль-Фаласифа*, своде воззрений Авиценны, принадлежащим перу аль-Газали. Это сближение теологии с физикой и метафизикой постепенно привело к появлению на латыни нового типа теологических сочинений, который достиг кульминации в философии Фомы Аквинского.

В европейской философской мысли было весьма сильно августинианское и платоновское направление, которое еще больше укрепилось под влиянием неоплатонического учения Ибн Сины (Авиценны) и его последователей. Некоторые отличия от него внесло лишь европейское стремление к эмпиризму в практических дисциплинах, которому весьма импонирует экспериментальная часть арабской науки. Тем более примечательно, что, когда интеллектуальная атмосфера эпохи потребовала рационального подтверждения научного метода, представили эти аргументы Роберт Гроссетест и Роджер Бэкон (ок. 1214-1292), т. е. ученые, придерживавшихся платоновской традиции.

Учение Аристотеля о логике, по крайней мере частично, было давно известно в Европе по трудам Боэция. В XII в. появился перевод части *Органона*, выполненный непосредственно с греческого, за ним - другие, сделанные с арабского. Однако значительно более полное понимание аристотелианства пришло с переводом трудов Ибн Рошда (Аверроэс), особенно его комментариев к метафизическим сочинениям Аристотеля. Эти переводы относятся к XIII в., но кое-какие сведения о воззрениях Аверроэса могли дойти до латинских философов еще до смерти ученого в 1198 г. Разумеется, аристотелианство было быстро подхвачено членами доминиканского ордена, такими как Альберт Великий (ок. 1206-1280) и Фома Аквинский (1226-1274). Последний особенно полно усвоил и использовал взгляды Аристотеля в теологически приемлемой системе.

Однако влияние Аверроэса на европейскую мысль может быть понято неверно, если слишком слишком близко связать его с латинским аверроизмом Сигера Брабантского (ок. 1235-1282) и др. Среди прочего Сигер учил, выводы разума в его философском смысле могут противоречить истинам откровения, но и те и другие следует принимать. Такова теория двойственной истины, хотя сам Сигер никогда не употреблял этого термина. Аверроэс, безусловно, подразумевал нечто подобное, но смягчал эту оппозицию предположением, что коранические тексты могут быть интерпретированы таким образом, что всякое противоречие будет снято: дело в том, что арабский язык обладает более широкими возможностями для различной интерпретации, чем латынь. Латинские Аверроисты не делали подобных попыток примирить разум с откровением, и их современники полагали, - и возможно не без оснований, - что их доводы, будучи доведены до логического конца, постепенно разрушат религию.

Само название латинские аверроисты не должно приводить к ошибочному заключению, что главным образом благодаря этому направлению арабская философская мысль, и в особенности воззрения Аверроэса, оказала влияние на Европу. Это далеко не так. Арабская мысль предоставила европейцам новый материал, открыла для них вместе со своим кругозором целый новый мир метафизики. Переводы с арабского были известны всем течениям европейской мысли - не только аверроистам и их противникам, группы последователей Фомы Аквинского, но и таким сторонникам консервативного платонизма, как Бонавентура, или платоникам-рационалистами типа Роберта Гроссетеста и Роджера Бэкона. Все последующее развитие европейской философии в глубоком долгу у арабских авторов; и Фома Аквинский столь же обязан аристотелианству Аверроэса, как и Сигер Брабантский.

ИСЛАМ И ЕВРОПЕЙСКОЕ САМОСОЗНАНИЕ

В предыдущих главах я старался показать, в какой мере присутствие мусульман в Испании и Сицилии, многочисленные торговые контакты в этих и других районах отражались на распространении мусульманского способа производства. Отметим, что подобное проникновение не воспринималось европейцами как нечто чужеродное, угрожающее их истинной сущности. Даже в мусульманской Испании общая культура рассматривалась христианами-мосарабами как их собственная - в той же мере, как и мусульманская. Я показывал также, как растущее благосостояние и жизненная активность Западной Европы привели в XI веке к возникновению движения Крестовых походов. Несомненно, следствием той же повышенной жизненной активности явилось обращение европейской интеллигенции XII в. к изучению мусульманской науки и философии. Можно ли теперь, рассмотрев различные аспекты взаимоотношений между мусульманским миром и Западной Европой, сделать заключение об общем значении их для Европы? Прежде чем попытаться разрешить этот важный вопрос, надо напомнить следующее. Как я уже говорил раньше, историка Ислама в средневековой Европе больше всего поражают два момента: духовная или

религиозная глубина движения Крестовых походов и тот искаженный образ Ислама, который продолжает доминировать в европейском мышлении с XII в. почти по сей день. Остановимся теперь поподробнее на этом искаженном представлении.

ИСКАЖЕННЫЙ ОБРАЗ ИСЛАМА

Совершенно очевидно, что Крестовые походы вызвали среди европейских ученых рост интереса к Исламу как религии. Конечно, некоторые сведения об Исламе доходили и раньше - частично из византийских источников, частично благодаря контактам христиан и мусульман в Испании. Однако эти сведения неизбежно было смешано с неверными данными. Сарацин рассматривали как язычников, поклоняющихся Мухаммаду. Самого Мухаммада либо считали колдуном, либо даже дьяволом. Полагали, что мусульманская религия одобряет сексуальную свободу и распущенность. Неудивительно, что первыми, проявившими подлинное понимание Ислама, были те, кого мы назвали в числе переводчиков. В начале XII в. Педро де Альфонсо, обращенный в христианство иудей, посвятил один из своих Диалогов полемике с Исламом. По точности информации об Исламе, это бесспорно выдающийся труд, однако он мало повлиял на формирование представлений о мусульманстве. Более важными оказались переводы, выполненные двумя учеными астрономами Робертом Кеттонским и Херманном Далматийским, который они предприняли по поручению Петра Достопочтенного около 1142 г. На базе этих переводов, главным образом на основе принадлежащей перу Роберта, латинской версии Корана, сам Петр Достопочтенный составил свод мусульманского вероучения (*Summa totis haeresis Saracenorum*) и опровержение его (*Liber contra sectam sive haeresim Saracenorum*). Эти два сочинения вместе с заказанными для Петра Достопочтенного переводами, известными как Толедский сборник, или Корпус Ключи, были первыми на латыни (не считая только что названного Диалога) научными трудами по Исламу. В *Summa* особенно заметно отсутствие тех грубых ошибок, которые до той поры были распространены в Европе, что показывает, каким важным шагом вперед она была. Вместе с тем именно это сочинение сыграло важную роль в создании представления об Исламе.

В течение двух последующих веков к этому представлению был добавлен ряд деталей, но к тому моменту, когда Риколло де Монте-Кроче (ум. 1321 г.) написал свой Спор с сарацинами и Кораном, оно было сформулировано полностью. Средневековое представление об Исламе отличается от современного непредвзятого учения в следующих четырех пунктах: а) мусульманская религия - ложь и сознательное искажение истины; б) это религия насилия и меча; в) это религия потворства своим страстям; г) Мухаммад-Антихрист. Остановимся на каждом из этих четырех пунктов: а) Ислам - ложь и сознательное искажение истины. Библейская концепция Бога и человека настолько доминировала в представлениях средневековых европейцев о природе, что они просто не представляли себе возможности других взглядов. Соответственно во всех тех случаях, где мусульманское учение отличалось от христианского, оно считалось ложью. Общий ход мыслей на этот счет можно проиллюстри-

ровать отрывком из Фомы Аквинского (Summa contra Gentiles, кн. 1, гл. 6), - а ведь Фома был одним из самых умеренных, равно как и одним из самых способных, мыслителей XIII в. После речей о том, сколь обидны и многочисленны знаки и свидетельства, подтверждающие и поддерживающие христианскую веру, Фома настаивает, что ничего подобного нельзя найти у тех, кто, подобно Мухаммаду, стал основоположником сект, как он это именует. Кроме плотских соблазнов Ислама он указывает на неубедительность свидетельств и аргументов, приводимых Мухаммадом, на смешении в Коране истинного с недостоверным и ложным, на отсутствие чудес, которые подтверждали бы претензии Мухаммада на пророческий сан. Его первые последователи описываются как люди не искушенные в Божественных делах... но bestiales, обитающие в пустыне - подразумевается, что они некритически воспринимали подобные претензии. Однако этих последователей оказалось так много, что Мухаммаду удалось военной силой принудить остальных обратиться в мусульманство. Вопреки заявлениям Мухаммада, что его приход предсказан в Библии, изыскания показывают, что он искажает все свидетельства Ветхого и Нового Заветов. Фома Аквинский и большинство других авторов удовлетворялись заявлениями, что Мухаммад смешивает истину с ложью, однако некоторые шли дальше, заявляя, что если он и говорил когда-либо правду, он смешивал ее с ядом, искажая ее. Следовательно, истинные моменты сами по себе приравнивались к меду, добавляемому, только чтобы прикрыть яд. Эта часть представлений об Исламе подразумевает существование некоего контрастного образа Христианства. Библия рассматривается как чистое, несфальсифицированное выражение божественной истины, облеченное в совершенную форму, действенное для всех времен и народов. Христианское вероучение считается обращенным к разуму людей зрелых, образованных и культурных, оно зиждется на исторических свидетельствах. б) Ислам - как религия меча и насилия. Как уже было отмечено, даже такие ученые как Фома Аквинский, полагали, что Мухаммад распространял свою религию с помощью военной силы. Непременным правилом религии сарацин считалось также стремление грабить, забирать в плен, убивать врагов их Бога и их пророка, преследовать и уничтожать их всячески Педро де Альфонсо. Один слишком рьяный апологет Крестовых походов, Гумберт Романский дошел даже до утверждения, что они так ревностны в своей религии, что, где бы они ни захватывали власть, безжалостно обезглавливают всех, не исповедующих их веры. В этом отношении европейское представление об Исламе далеко от истины. На самом деле выбор между Исламом и мечом не ставился ни перед иудеями, ни перед христианами или представителями другой известной религии, он был применяется только для идолопоклонников и вообще был редко применяем за пределами Аравии. Военная активность мусульман, описаниями которой полны все исторические труды, вела лишь к политической экспансии, обращение же в Ислам производилось с помощью проповеди или общественного давления. Представление об Исламе как о религии насилия также подразумевает контрастный образ христианства

как религии мира, распространяемой убеждением. Удивительно, как люди, участвующие в Крестовых походах, могли допускать, что их собственная вера - религия мира, а вера их противников - религия насилия. Некоторые авторы, правда, понимали, что концепция религии мира была скорее идеалом, чем реальностью, но в качестве аргумента выдвигали довод, что несоответствие плохих христиан идеалу не является препятствием для самого христианства. Вероятно, этот парадокс может быть объяснен, если напомнить, что целью Крестовых походов было не насильственное обращение врагов в Христианство, а, как указывал позднее Фома Аквинский, предотвращение возможности неверным помешать христианской вере. Возможно, сюда входило и возвращение исконно христианских земель. в) Ислам как религия потвоства своим страстям. В глазах средневековых европейцев Ислам был именно такой религией, особенно в вопросах пола. Многоженство занимало видное место в представлениях об Исламе. Часто считалось, что для мусульманина единственным ограничением количества жен служило его материальное положение. Авторы, которые не могли не знать, что число разрешенных Исламом жен не превышает четырех, тем не менее, говорят о семи или о десяти. Стихи Корана часто переводились неверно, чтобы внести предосудительный сексуальный оттенок там, где его заведомо не было. По меньшей мере, один автор отыскал в Коране стих, по его мнению, разрешающий блуд. Остальные, казалось, находили удовольствие в преувеличении деталей сексуальной жизни мусульман. Протиестественные, или скотские виды половых сношений между супругами якобы поощрялись и широко практиковались в Исламе. Полагали, что Коран даже позволяет мужеложство. Вершиной мусульманской половой распущенности некоторым представлялась кораническая картина рая. Особое внимание уделялось гуриям, этим чернооким девственницам, предназначенным для удовлетворения желаний праведников, - что считалось особенно скандальным.

Строгой критике подвергалась супружеская жизнь самого Мухаммада, хотя зачастую эта критика основывалась на преувеличениях и ложных посылках. Отдельные детали этой средневековой картины основаны на фактах. Мусульманин может иметь четыре жены и сверх того наложниц. Он может развестись с женой не объясняя причин развода. Однако и браки, и разводы отнюдь не случайны, они тщательно регулируются правовыми процедурами. Прелюбодеяние состоящих в браке лиц наказывают, побивая виновного камнями (как в Библии), но вынесение приговора настолько осложнено предварительными условиями, что редко осуществляется. В кораническом раю действительно предусмотрены гурии, чистые супруги, но наивысшая радость там состоит в лицезрении Бога. Таким образом, средневековое представление о мусульманских нормах половой жизни в значительной мере карикатурно. С точки зрения европейцев, мусульмане предавались своим страстям и в других отношениях. Красивая жизнь мусульманской Испании и Сицилии неизбежно представлялась средоточием пагубных соблазнов тем, кто не мог вкусить подобной роскоши. Коран якобы учил людей нару-

шать клятву, когда им это было угодно, и сулил людям рай не за добрые дела, а лишь за прочтение шахады (мусульманский символ веры). Считалось также, что вера в судьбу, распространенная среди мусульман, служит оправданием лени и бездеятельности. В этом отношении также представления об Исламе сочетали истину с ложью. Ислам выступает против монашеского образа жизни, и если безбрачие и встречалось среди мусульман, то в нем не видели никакой особенной доблести. Большинство прочих форм аскетизма, однако, одобрялось. Пост в месяц Рамадан является большим испытанием стойкости и до сих пор практикуется населением стран, где преобладает мусульманство. Этот аспект представлений об Исламе подразумевал, что христиане не предаются своим страстям. Действительно, христианский идеал выражался в моногамном браке длиною в жизнь, что касается половой близости, то она, по общему мнению, даже в браке не считалась большой добродетелью - человеческие средства воспроизводства существуют для продолжения рода, а отнюдь не для наслаждения. Далее мы остановимся на этом подробнее. г) Мухаммад как антихрист. Некоторым европейским исследователям Ислама мало было заявления, что в Коране много лжи, а Мухаммад вовсе не пророк. Петр Достопочтенный принял идею некоторых византийских теологов, что Ислам - христианская ересь. Он утверждал, что Ислам еще хуже ереси и что мусульман следует приравнять к язычникам. Основой христианских воззрений по этому поводу служило следующее рассуждение: поскольку Мухаммад, не будучи пророком, все-таки основал новую религию, значит, он откровенно поощрял зло; следовательно, он является либо орудием, либо посланцем дьявола. Таким образом, Ислам оказывался абсолютно противоположным Христианству.

КОНТРАСТИРУЮЩИЙ ОБРАЗ ЕВРОПЫ

Вот таковы четыре основных аспекта искаженного образа Ислама, сформировавшегося в Европе между XII и XIV вв., от которых неотделимы соответствующие аспекты контрастирующего образа католического Христианства. Поскольку жители Западной Европы думали о себе именно так, этот подразумеваемый образ можно назвать образом Западной Европы. Христианство считалось абсолютной религией, привлекавшей к себе людской разум. Это была мирная религия, обращавшая людей в свою веру убеждением, религия аскетизма, умерщвлявшая все плотские побуждения. Этот образ, возможно нигде не декларировался в таком виде, но он подспудно присутствовал в образе Ислама. Возможность дать систематическое и рациональное представление о христианской вере была всесторонне продемонстрирована мыслителями XII - XIV вв., в особенности Фомой Аквинским, хотя возможно, что своим современникам он не казался таким из ряда вон выходящим теологом, как нам. Интеллектуальная структура, разработанная Фомой Аквинским, завершала процесс, который протекал более ста лет. За это время арабская наука и философия дали Европе новую концепцию мира. Эта наука стимулировала существовавший и раньше интерес к практике, и из отвлеченных научных штудий выросла новая, более широкая космологическая и метафизическая система.

Хотя теология не основывается прямо на космологии, человек долго не может терпеть разительное несоответствие между своей космологией и своими религиозными верованиями. Поэтому европейские теологи принялись приводить в соответствие христианскую доктрину и эту новую науку. Фома Аквинский, как и многие другие, воспринял все, чему учили арабы, особенно то, что сохраняло аристотелианские формы. Используя работы своих предшественников, он создал удивительно стройную систему взглядов, в которой гармонически сочетались философия и религиозная доктрина. Так, претензия христиан, что их вера вызывает к человеческому разуму, была удовлетворена. Следует подчеркнуть, что Фома Аквинский полностью сознавал значение существования Ислама у границ Христианства и содержащийся в этой ситуации вызов. Во второй главе *Summa contra Gentiles* он заявляет, что его целью было полностью выявить истину, проповедуемую католической верой. Он идет еще дальше, указывая, что если против иудеев и еретиков можно использовать доводы Библии, то в борьбе с мусульманами и язычниками нужно прибегать к научным доводам. Однако он считает, что научные доводы не могут доказать все христианские доктрины, хотя и способны продемонстрировать, например, существование и единство Бога. Что же касается тех христианских доктрин, которые превышают компетенцию научных доводов, таких, например, как догмат Троицы, то тут можно показать, что возражения против них не подтверждаются разумом. Таким образом, ясно, что цель труда - апологетическая защита христианской веры против возражений и критики, защита основанная на доводах натурфилософии без предположения, что противник принимает Библию. Следовательно, сама форма этого сочинения определена существованием Ислама как проблемы для Западной Европы. Христианство же представлено в нем как структура превосходящая не только Ислам, но и воззрения таких философов как Авиценна и Аверроэс. Существенным представляется и то обстоятельство, что как философия томистов, так и более поздние европейские философские течения приписывают Аристотелю главенствующее положение. Классические науки никогда не умирали в Европе полностью - ведь латынь продолжала оставаться языком учености. В меньшей степени был известен греческий - в основном благодаря контактам с Византией. В XII в. были предприняты некоторые переводы Аристотеля и Платона непосредственно с греческого. Но наиболее влиятельной фигурой в философии того времени был Авиценна; новейшие исследования показывают, что роль его была еще более важной, чем до сих пор предполагалось, - возможно потому, что его учение было близко платоновскому направлению христианской философской мысли. XIII в. принес увеличение влияния Аристотеля, что в основном явилось следствием переводов сочинений Аверроэса, среди которых было несколько комментариев к сочинениям Аристотеля. Здесь мне хотелось бы отметить, что европейцев привлекали у Аристотеля не только специфические черты его философии, но также тот факт, что он принадлежал в какой-то смысле к собственно европейской традиции. Иными словами, предоставление Аристотелю главного места в философии и нау-

ке также следует рассматривать как один из аспектов стремления Европы противопоставить себя Исламу. Чисто негативный отход от Ислама - тем более, когда в арабской науке и философии было заимствовано так много, - был бы трудным без позитивного вклада. Таким позитивным вкладом было обращение к классическому (греческому и римскому) прошлому Европы.

Иллюстрацию одной из стадий процесса, в ходе которого Европа пыталась отгородиться от мусульманского мира и идентифицировать себя с классическим наследием дает Данте. Возможно, что некоторые основные концепции Божественной комедии почерпнуты в мусульманских источниках и что Данте сознавал, что Европа обязана арабским философам. Но примечательно, что в своем великом творении он проявляет относительное пренебрежение к Исламу, отличие от Ислама отмечено тем, что Мухаммад помещен в ад среди раскольников, но о нем говорится гораздо меньше чем об античном Улиссе. Вклад арабских философов удостоверяется присутствием Авиценны и Аверроэса в преддверии ада, но их там лишь двое, тогда как греков и римлян - добрая дюжина, и возглавляет семью философов Аристотель, учитель известный всем. Позитивная же часть сочинения вся пронизана отсылками к классике, и ведет Данте не кто иной, как Вергилий.

Следующую стадию этого процесса можно наблюдать уже во времена Ренессанса. Былое восхищение всем арабским сменилось отвращением. Итальянский ученый Пико делла Мирандола (1463-1494), который сам хорошо знал арабский, арамейский и древнееврейский, вначале одного из своих трудов говорит: Во имя неба, оставьте нам Пифагора, Платона и Аристотеля и забирайте своего Омара, своего Алкабитиуса, своего Абензоара, своего Абенрагеля!. В XIII - XIV вв. в университете в Саламанке (также как в Болонье, Оксфорде, Париже и Риме) существовала должность преподавателя арабского языка, но в 1532 г., когда ученый из Нидерландов поинтересовался в Саламанке преподаванием этого предмета, один известный испанец ответил ему: Какое тебе дело до этого варварского языка? Достаточно знать латынь и греческий. В молодости я был так же глуп, как и ты, и занимался арабским и древнееврейским, но я уже давно их забросил и всецело обратился к изучению греческого. Позволь и тебе пожелать того же.

ИНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ В МУСУЛЬМАНСКОМ МИРЕ

Исходя из приведенных данных об искаженном образе Ислама, сложившемся в Европе и противопоставленном ему образу Христианства, базировавшемся на новой интеллектуальной основе, перейдем теперь к совершенно иной ситуации в мусульманском мире. Как я уже говорил исламоведу, обращаясь к средневековой истории Европы, прежде всего поражает мощь, размах движения Крестовых походов и то важное значение, которое приобретает в Европейской системе взглядов новое представление об Исламе. Этот неожиданный эффект вызывается прежде всего тем, что в мусульманском мире исследователь не встречается ни с чем похожим.

Если рассматривать Крестовые походы как серию войн между западным Христианством и мусульманским миром, естественно полагать, что они занимают одинаковое место в европейской и мусульманской истории, - но это далеко не так. Страны восточного Средиземноморья, которых на деле коснулись Крестовые походы, были в то время раздроблены между мелкими правителями, видевшими основную цель в том, чтобы удержать свое собственное положение и разбить своих местных соперников. У них не было причин объединяться против франков, а порой, некоторые из них заключали даже с франками союзы против мусульман. Именно отсутствие единства среди мусульман позволило крестоносцам достигнуть определенных успехов. Основной мусульманской державой ко времени падения Иерусалима был Сельджукский султанат, под контролем которого находился Багдад и большинство восточномусульманских культурных центров. Но столицей султаната был Исфахан - город в шести неделях пути от театра военных действий. Естественно, что в Исфахане никто не беспокоился по поводу вторжения на сравнительно небольшой и такой далекой территории. Легко заметить, как мало значили Крестовые походы для великого мусульманского историка ибн Халдуна (ум. 1406). Единственным упоминанием о Крестовых походах в его пространном Введении в историю (Мукаддима) служат несколько абзацев о морском контроле над Средиземноморьем и две фразы о мечетях и священных зданиях в Иерусалиме. Словом, для большей части мусульманского мира Крестовые походы были ничуть не важнее, чем для Британии XIX в. стычки на северо-западной границе Индии, а на широкое общественное мнение они, возможно, оказали еще меньшее значение. Неспособность понять эту разницу в значении Крестовых походов для Европы и мусульманского мира привела даже известных европейских историков к преувеличению влияния крестоносцев на жизнь мусульман. Например, утверждали, что крестоносцы привели к распаду Аббасидского халифата и отвлекли мусульман от должного сопротивления монголам..

Подобные утверждения весьма слабо обоснованы. Аббасиды практически не имели политической власти уже к 945 г., может быть воспрянув несколько после 1191 г., когда Салахаддин (Саладин), который как суннит признавал их, окончательно подавил Фатимидов в Каире. Что же касается сопротивления монголам, то ответственность ложится прежде всего на восточномусульманских правителей, которых Крестовые походы не затронули. Историки Европы говорят также о влиянии Крестовых походов на изменившееся отношение мусульман к христианам. Однако это представляется весьма сомнительным и могло происходить лишь временно и только в ограниченных областях, подвергшихся нашествию крестоносцев. Некоторые мусульманские вожди объявляли себя ведущими Джихад, т.е. ведущими священную войну, что, несомненно, увеличивало энтузиазм их сторонников. Но концепция Джихада была почтенного возраста и не находила широкого общественного отклика. У мусульман не возникло нового представления о Христианстве в результате

Крестовых походов. В этом смысле они сохранили свой собственный образ Христианства, сформировавшийся во времена Мухаммада и поддерживавшей в них сознание собственного превосходства.

ЗНАЧЕНИЕ ВСТРЕЧИ С ИСЛАМОМ ДЛЯ ЕВРОПЫ

В ходе лекций, которые легли в основу данной книги, был кратко рассмотрен длительный исторический период, теперь остается сделать некоторые выводы о значении для Христианства этой встречи с Исламом. Соприкосновение Западной Европы с мусульманской цивилизацией вызвало у европейцев многостороннее чувство собственной неполноценности. Мусульманская техника во многих отношениях превосходила европейскую, зажиточным мусульманам была доступна гораздо большая роскошь, но, вероятно, главное заключалось не в этом. Сначала непобедимость сарацин внушала страх, но затем норманские рыцари доказали, что равны им в военной доблести. Тем не менее, распространение власти мусульман устрашало. В начале XII в. европейцы полагали, что мир состоит из трех частей: Азии, Африки и Европы. Самая большая из них, Азия считалась почти целиком мусульманской, так же как и Африка, однако далеко не вся Европа была христианской. Таким образом получалось, что почти две трети мира принадлежит мусульманам. Всех христиан, вступивших в контакты с мусульманами, угнетала их непоколебимая уверенность в собственном превосходстве. Вообще чувства европейцев по отношению к мусульманам весьма напоминают чувства непривилегированных классов в крупном государстве. Подобно этим классам, европейцы обращались к религии как к средству утвердить свои позиции против господствующей группы, именно к тем двум ее формам, которые можно считать новыми разновидностями Христианства: к культу св. Иакова из Компостеллы и к Крестовым походам. Паломничество в Компостеллу и всеобщий энтузиазм, вызванный Крестовыми походами на Иерусалим, были сходными как близнецы, очагами народного религиозного движения. Искажение образа Ислама было необходимо европейцам, чтобы компенсировать это чувство неполноценности. Один из основных вкладов в этот новый образ был внесен Петром Достопочтенным, заказавшим Толедский сборник и составившим одновременно с этим Свод мусульманских доктрин и Опровержение этих доктрин. Это произошло около середины XII в., когда освоение арабской науки и философии еще не продвинулось так далеко. Таким образом, европейская интеллектуальная зависимость от Ислама, возможно, мало связана с этим чувством неполноценности, хотя стоит напомнить, что два работавших для Петра Достопочтенного переводчика, Роберт Кеттонский и Херманн Далматийский, изучали астрономию, прежде чем он побудил их взяться за переводы. Следовательно, Петр Достопочтенный должен был сознавать, что новые знания исходят от сарацин, и, возможно, это подсознательно вызвало у него ощущение неполноценности по отношению к ним. Образ Ислама, созданный к тому времени христианскими учеными, позволил прочим христианам считать борьбу

с мусульманами борьбой во имя света против тьмы. Мусульмане могли быть сильны - но теперь христиане были уверены в своем религиозном превосходстве. Война света и тьмы - это звучит прекрасно, но теперь, после Фрейда люди понимают, что тьма, приписываемая врагам, это лишь проекция собственной тьмы, которую не желают признать. Так, искаженный образ Ислама следует рассматривать как проекцию как проекцию теневых сторон европейца. Преувеличенная сексуальность, приписываемая сарацинам, существовала и в Европе, но не соответствовала христианскому идеалу. Согласно христианским представлениям, сексуальность была плотской, а все плотское мешало душе, т. е. истинно человеку обрести вечную жизнь. По этим представлениям, монашеское целомудрие ставилось выше, чем жизнь в браке. Интересно было бы выяснить, не приходил ли на практике европейец, так восхвалявший на словах превосходство безбрачия, к сознанию того, развитие сексуальных возможностей открывает заманчивую перспективу?

Тот факт, что некоторые передовые личности подошли к пониманию того, как Ислам заместил в этих представлениях зло, содержащееся в самой Европе, свидетельствует о растущем самосознании европейского Христианства. Например, о Джоне Уайклифе, чья деятельность приходится на вторую половину XIV в., один современный ученый пишет: Основные черты Ислама он считал столь же характерными для Западной церкви своего времени. Это не значит, что он был благосклонен к Исламу, совсем напротив. Отличительными чертами как Ислама, так и Западной церкви, по его мнению были гордыня, алчность, властолюбие и корыстолюбие, проповедь насилия и предпочтение слову Господню людского хитроумия. Эти отличительные черты были причиной разделения между самими христианами на Западе, они же положили границу между Западом и его окружением. (Southern, Western Views. P. 79). Говоря о западной церкви в целом, Уайклиф даже употребляет выражения, Западные Магометы. Поскольку искаженный образ был так важен для жизни самой Европы, неудивительно, что он просуществовал века. Если внимательно рассмотреть различные стороны средневекового противопоставления Христианства Исламу, становится ясно, что влияние Ислама на Западное Христианство было гораздо большим, чем это обычно представляют себе. Ислам не просто поделился с Западной Европой многими достижениями своей материальной культуры и техническими открытиями, он не только стимулировал развитие науки и философии в Европе, он подвел Европу к созданию нового представления о самой себе. Поскольку Европа выступала против Ислама, она приуменьшала сарацинское влияние и преувеличивала собственную зависимость от греческого и римского наследия. Зато теперь нам, сегодняшним жителям Западной Европы, которая близится к эпохе единого мира, важно исправить это искажение и признать полностью наш долг арабскому мусульманскому миру.

<http://lib.islamindex.ru/library/read/#>

IQRA

Toimetajad: Aisha ja Khadeja
Kujundus: Airi Hunt
Pildid: erakogu, internet
Kontakt-ideed: info@islam.pri.ee

MOŠEE JA EESTI ISLAMI KOGUDUS:

Keevise tn 9
11415
Tallinn
EESTI/ESTONIA
telefon +372 55 94 76 89

SADAQA - ANNETUSED:

www.islam.pri.ee toetamine
(tasuta materjalide saatmine,
raamatute tõlkimine ning trükkimine,
loengud jne):

Kätlin Hommik
Märkusega "SADAQA"
Ühispanga konto nr. 10010608670016
IBAN: EE231010010608670016
BIC: EEUHEE2X

Eesti Islami Koguduse töö toeks
(vaeste abistamine, laagrite korraldamine,
araabia keele ja Koraani õpe jne):

MTÜ Eesti Islami Kogudus
Märkusega "SADAQA"
Swedbank arve nr. 221027395302
IBAN: EE742200221027395302
BIC: HABAE2X

ÜHE VANA ON TEISE UUS ...

Võimalus saata inimestele riideid, mänguasju jne, mida ise enam ei vaja, kuid ära ka visata ei tahaks. Järgnevalt pakume välja aadressid, kuhu võiksid oma paki saata. Tegemist on erinevate organisatsioonide ja eraisikutega, kes tegelevad humanitaarabi ning vaeste igakülgse abistamise ning toetamisega ja jagavad sinu saadetise nendele, kes seda kõige enam vajavad. Kui äkki tead veel mõnda aadressi, mis sinu meelest peaks siin nimekirjas olema, siis anna meile sellest teada meiliaadressil info@islam.pri.ee.

AFGHANISTAN:

Mohammad Qasim Popal
UNAMA Kabul, Compound B
OSRSG/FSCU, Building 7, Room 101
Peace Avenue, Zanbaq Square
Wazir Akbar Khan (beside French Embassy)
Kabul
AFGHANISTAN
phone: +93 700217289/0790005381

MAROKO:

Najat Mrabte
Rue 8, No 10
54400 Moulay Bouazza
P.Khenifra
MOROCCO

Eesti moslemite kuukiri "IQRA" on eesti moslemite tasuta elektrooniline kuukiri. Ilmub inshallah, igal kuul uue sisuga. Kuukirja sisu koostamisel on oodatud eesti moslemite ettepanekud nii eesti kui ka vene keeles.

Ежемесячник мусулман Эстоний "ЙКРА" выходит каждый месяц. Все мусулманы Эстоний могут участвовать и писать на эстонском или русском языке.